

อันเนื่องด้วยขอ

ชื่อไทยน้อยไทยใหญ่

บรรจบ พันธุเมธา

พ.ศ. ๒๔๒๔

พิมพ์ที่กรุงเทพฯ

๑๓๓

อันเนื่องด้วยชื่อ ชื่อไทยน้อยไทยใหญ่

ไทยน้อย - ไทยใหญ่

เท่าที่ได้เล่ามาแล้วแต่ต้นถึงชื่อพม่าและมอญจะเห็นว่าได้มีชื่อของพวกไทยเรา (นับแต่สุโขทัยเป็นต้นมา) กับพวกไทยใหญ่ ทั้งชื่อเมืองชื่อคน ที่ออกเสียงตามแบบมอญบ้างพม่าบ้างปะปนอยู่มากมายหลายชื่อ แต่ชื่อฟังแล้วต้องคิดแล้วคิดอีกว่า ควรเป็นชื่ออะไรในภาษาของเราและภาษาไทยใหญ่ เช่นเดียวกับที่เรานำชื่อของเขามาเรียกจนไม่รู้ว่าเป็นชื่อใคร ชื่ออะไร ทั้งเพราะระบบเสียงและวิธีการออกเสียงต่างกัน ที่จะกล่าวถึงชื่อไทยน้อยไทยใหญ่ในลำดับต่อไปจึงจะพูดถึงชื่อที่คนอื่นนำไปเรียก กับที่คนไทยเรียกกันเอง

ก่อนอื่นควรได้กล่าวถึงคำ 'ไทยน้อย ไทยใหญ่' ที่เป็นชื่อเรียกพวกไทยเรากับไทยที่อยู่ ณ รัฐชานกับแคว้นแอตสัมไนอินเดียนเสียก่อน ว่าใครเป็นผู้เริ่มต้นเรียกชื่อทั้งสองนี้ เรียกมาแต่ครั้งใด มีเหตุผลอะไรจึงเรียกเช่นนั้น ทั้งนี้เพราะได้มีชาวไทยใหญ่ คือเจ้าชายเมืองแห่งเชียงตุง ตามว่า "ใครเป็นผู้ตั้งชื่ออย่างนี้ ถ้าเป็นคนไทยบางกอกตั้งเอง เขาก็จะให้คนเป็นใหญ่ ส่วนตนเองยอมเป็น น้อย ฟังภูมิธรรมภา" ถ้าเป็นคนอื่นเรียกและตั้งให้คนอื่นเรื่องหนึ่ง" (มีผู้กล่าวว่ามีในหนังสือที่ Vasco da Gama เขียนไว้) แต่จะเป็นเราเรียกเองหรือคนอื่นเรียกมาก่อนอย่างไรก็ตาม เท่าที่พบในขณะนี้ มีปรากฏในหนังสือราชวัติราชกับพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) (อาจมีในหนังสืออื่นก่อนหนังสือสองเล่มนี้ก็เป็นได้ซ้ำๆ เจ้ายังไม่มีโอกาสได้ค้น) หนังสือทั้งสองฉบับในสมัยรัชกาลที่ ๑ คือราชวัติราช แปลและเรียบเรียงใน พ.ศ. ๒๓๒๘ ส่วนพงศาวดารฉบับดังกล่าว ชำระใน พ.ศ. ๒๓๘๓ ถ้าเช่นนั้น ย่อมแสดงว่าชื่อไทยน้อยไทยใหญ่มีเรียกกันมาแต่ครั้งนั้น หรือบางทีอาจจะก่อนหน้านั้นก็ได้ เพราะผู้ชำระผู้แปล ย่อมต้องเป็นผู้ที่ขรูเรื่องราวแต่เก่าก่อนครั้งกรุงศรีอยุธยาพบบันทึกเป็นหลักฐานได้ แต่ก็ยังไม่รู้อยู่แน่นอนว่า ใครเป็นผู้ริเริ่มเรียกชื่อทั้งสองนี้ มีเหตุผลอะไร จึงเรียกเช่นนั้น มีผู้สันนิษฐานว่า ชื่อไทยใหญ่คงมีเรียกกันก่อนนานมาแล้ว ส่วนไทยน้อยเพิ่งมาเรียกเทียบตาม

ชื่อไทยใหญ่นั้น ด้วยเหตุผลทางประวัติศาสตร์ ถ้าพวกคังเกิมเป็น **ใหญ่** พวกแยกตัวออกมา ย่อมต้องเป็น **น้อย** เป็นธรรมดา หรือคำว่า **ไทยน้อย** จะมีความหมายอย่างอื่นอีก ๕๕ เพราะมีปรากฏในภาษาไทยว่า เค่ววันเอ็นจากเซ็นล่า อันเป็นชาวไทขาว มีตำแหน่งเป็น เจ้าบ้านผ่านเมืองดังที่เรียก **เจ้าแผ่นดิน** (คือเจ้าแผ่นดิน) ได้กล่าวถึงตนเองว่า “**จ้อไต่่น้อย** เค่ววันเอ็น” หมายถึง ชื่อไต่่น้อย...เค่ววันเอ็น จะเป็นไปได้ใหม่ว่า คำ **ไต่่น้อย** เป็น คำที่ผู้เป็นใหญ่เรียกตัวเองเทียบกับผู้น้อยที่เรียกตัวเองว่า **ข้าน้อย** ๕๕ ทั้งตามความหมายของ ไท ที่หมายความว่า ผู้เป็นใหญ่ คงจะกล่าวต่อไป

คำ **ไทยใหญ่** ที่ปรากฏในพงศาวดารฉบับข้างต้นมีอยู่หลายตอน เริ่มตั้งแต่พระเจ้าหงสาวดียกทัพมาตีอยุธยา สมัยพระมหาจักรพรรดิ มีทัพเมืองกอง เมืองมิต เมืองหน่าย เมืองประแสริด เมืองอุมวง เมืองสะพัวบังเมจ และเมืองสรอบ **เมืองไทยใหญ่** และทัพเจ้าฟ้า **ไทยใหญ่** ไปข้างประจิมทิศ อีกตอนหนึ่งครั้งที่พระเจ้าหงสาวดีโปรดให้พระนเรศวรยกทัพไปช่วยการสงครามกรุงอังวะ ครั้นทรงยกทัพหลวงไปถึงเมืองกำแพงเพชร พระยากำแพงเพชรส่งข่าวไปถวายว่า **ไทยใหญ่เวียงเสื่อตัน** เกียกกาย อันอยู่ ณ เมืองกำแพงเพชรพากรว้อพยพหนี ฝ่าย **ไทยใหญ่** นั้นพาครอบครัวตรงเข้าเมือง พระพิฆณุโลก หลวงโกษาและลูกขุน ทั้งปวงกับรับพิทักษ์รักษาไว้ นันทสูกับราชสงครามมีหนังสือมาให้ส่ง **ไทยใหญ่** หลวงโกษา และลูกขุนผู้รักษาเมืองพระพิฆณุโลกก็มีใบบอก เมื่อพระนเรศวรเสด็จมาถึง ก็ได้นำบรรดา **ไทยใหญ่** เข้าเฝ้า ต่อมาเมื่อนันทสูกับราชสงครามจะกวาดครัวเมืองกำแพงเพชรไป ก็ได้ทรงยกทัพหลวงตามไป ครั้นนั้นได้ **ไทยใหญ่** ราวแสนหัวอันมาอยู่ ณ เมืองเชียงทองสวรรค และครัวว้อพยพประมาณ ๒๐.๐๐๐ เศษ แต่ผู้มีบรรดาศักดินน เจ้าฟ้าเมืองจี้ เจ้าเมืองแจใหม่ เมืองปาก อีกตอนหนึ่งสมเด็จพระนเรศวรทรงยกทัพตามพระเจ้าเชียงใหม่ไปถึงบางพุดชา จับได้หม่า มอญ ลาวเชียงใหม่ ล้านช้าง **ไทยใหญ่** ชายหญิง ๑๐.๐๐๐ มีเศษ ส่วนอีกตอนหนึ่งก็เมื่อครั้งพระนเรศวรโปรดให้พระยาศรีไสยไปช่วยกันเมืองเมาะลำเลิง เจ้าฟ้าแสนหัวถึงแก่พิราลัย ราชบุตรต่างมารดากันต่างแย่งสมบัติกัน ผู้น้องสูมิได้กลัวพี่ชายจะฆ่าเสีย ได้พาพรรคพวกบ่าวไพร่ประมาณ ๑๐๐ เศษหนีลงมาหาพระยาศรีไสย ณ เมืองเมาะลำเลิง พระยาศรีไสยส่งตัวลงมาเฝ้า เจ้าฟ้าแสนหัวได้รับพระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภคเป็นอันมากเลี้ยงไว้โดยนาคักดี ครั้น พ.ศ. ๒๑๓๕ พระยาอังวะยกมาตีเมืองนายได้ และจะยกไปตีเมืองแสนหัว สมเด็จพระ

พระนเรศวรจึงมีโองการตรัสว่า **เมืองนาย เมืองแสนหัว** ไชร์ได้เป็นขันธเสมาฝ่ายกรุงพระนครศรีอยุธยา จึงจะยกทัพไปตีเมืองอังวะ และได้สวรรคตที่เมืองหางหลวง นับแต่นั้นมาจนกระทั่งเสียกรุง ชื่อไทยใหญ่ ก็ไม่มีปรากฏอีกเลย ส่วนชื่อไทยน้อยไม่มีกล่าวถึงไม่ว่าตอนใด

ชื่อ**ไทยน้อย** มาปรากฏในหนังสือราชาราชแห่งเดียว ตอนที่มอญลวงทัพไทยใหญ่ (ที่มาช่วยพม่า) ทำเป็นแตกทัพล่อให้ไล่ **ไทยใหญ่** (กล่าวไว้ตอนต้นว่า ไทยกาเหล ไทยเมหยังแม่ทัพไทยใหญ่ทั้งสอง) เห็นได้ที่เร่งพลทหารยกช้างม้าลงไล่มอญลงไปในน้ำ พอหน้าทะเลขึ้นมอญถอยขึ้นไปบนตลิ่ง ไทยใหญ่จะขึ้นตลิ่งก็มีได้ จะหนีไปก็มีพัน ครั้นจะกลับข้ามไปก็ไมทัน ช้างม้ารพลจมน้ำตายเป็นอันมาก ตอนนั้นกล่าวไว้ว่า ทหารไทยใหญ่ร้องท้าวว่า อ้ายมอญ แต่ก่อนพวกมึงก็เป็นข้าพม่า แล้วไปเป็นข้า **ไทยน้อย** คำ **ไทยน้อย** ปรากฏอยู่ตรงที่เท่านั้น

ส่วนชื่อ**ไทยใหญ่** เริ่มมีในราชาราช ตอนพระเจ้ามณฑลไชยรทองได้เมืองตะแคงแล้ว ยกทัพไปตีเมือง**ไทยใหญ่** ไม่ได้กล่าวไว้ว่าไทยใหญ่เมืองใด

โยเดีย

เป็นอันยังยุดิไมไ่กว่า ผู้ใดเป็นผู้ตั้งชื่อไทยน้อย ไทยใหญ่ สำหรับเรียกไทยในประเทศไทย และไทยในรัฐชาน เราเรียกกันเองหรือคนอื่นตั้งให้

ถ้าจะพิจารณาว่าอาจเป็นชื่อที่คนอื่นตั้งให้ ก็จะเห็นว่าในบรรดาชาติใกล้เคียง ไม่มีใครเรียกเราด้วยชื่อเช่นนี้ แม้คำ **ไทย** ยังหาผู้เรียกได้ยาก ชื่อที่มีปรากฏได้แก่ **เซม** **ชาน** **โยเดีย** และ**โยตะรา** ส่วนใครเรียกว่าอะไรนั้น แตกต่างกันไปทั้งผู้เรียกและผู้ถูกเรียกกล่าวคือ มอญเรียกคนไทยทุกพวกว่า **เซม** เหมือนกันหมด และไทยเราไม่ว่าจะเป็นไทยสุโขทัยหรือที่ใดก็เรียก **เซม** เช่นเดียวกัน ครั้นมะกะโทเข้ามาอยู่ในเมืองสุโขทัยก็เรียกสุโขทัยว่า **เคิงเซม** (เมืองสยาม) ครั้นคนไทยเมืองเพชรบุรี ๕๐๐ คน สามภักดิ์ต่อเจ้ารามมะไตยตามทักกล่าวไว้ในราชาราช ก็เรียก **เซมเคิงเปริยคเปร์**

คนไทยใหญ่มอญก็เรียก**เซม**เช่นตอนที่ลวงไปจมน้ำตายนั้นก็ได้ **เซม** เรียก **เซมกาเล** **เซมหมอมอญอง** (ราชาราชภาษาไทยเรียกกาเหล ไทยเมหยังแม่ทัพทั้งสองคน ซึ่งจะได้อีกต่อไป) หรือเมื่อครั้งพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องไปตีเมืองไทยใหญ่ได้ก่อนหน้านั้นพร้อมทั้งเมืองตะแคงฉบับภาษามอญก็ใช้คำ**เซมปานมาว** เคิงเซมปานมาว สงสัยจะเป็นเมืองที่พม่าเรียก บาโม และ

คนไทยเรียก **บ้านหม้อ** คือ บ้านบ่อ (อยู่ระหว่างน้ำคำกับมัทจินา) พวกลาวที่หมู่บ้านสามพันภู
กับบ้านหวายและอื่น ๆ มอญเรียก **เซมโล** โด คง หมายถึง **ลาว** ส่วนพม่าเรียกไทยใหญ่ว่า **ชาน**
ชานสะกัคือภาษาไทยใหญ่ (คำ **ชาน** พม่าเขียน **รหม** ออกเสียงแมกม เป็น แมกน และ
รห เสียงคล้าย sh ครึ่ง ช ครึ่ง ซ) แต่เรียกไทยเราว่า **โยเดีย** (เขียน โยทยา) สิ่งใดที่ได้ไป
จากไทยก็ใช้คำ โยเกีย นำหน้า เช่น โยเดียบั้ง (ดอกไม้ไทย) คือ ลายกนก

คำ โยเดีย เชื่อกันว่า คือคำอุทธยา ที่พม่าตัด อ ออกเสียเพื่อให้ออกเสียงได้ง่าย
อย่างคำ อภิรมย์ เราถึงกับเป็น ภิรมย์ อติเรก เป็น ติเรก เป็นต้น แต่พม่าบางคนหาได้คิดเช่นนั้นไม่
เขาเคยแสดงความแปลกใจกันว่า เหตุใดสถานทูตไทยในพม่า จึงไปใช้คำไทยแทนที่จะใช้ โยเดีย
ทั้ง ๆ ที่คำ โยเดีย เป็นที่รู้จักกันทั่วไปในพม่า คนหนึ่งแสดงความเห็นว่า คงจะเป็นเพราะคนไทย
ไม่ชอบความหมายของ โยเดีย ละมั้ง เพราะ โยเดีย มาจาก ยุทธยา แปลว่า แพ้ เตียนเมื่อไรจะ
ต้องนึกถึงความพ่ายแพ้ของตนเมื่อนั้น

แต่คำ โยเดีย จะมาจาก ยุทธยา หรือจะมีที่มาจากคำอื่นอีก ก็น่าพิจารณา ผู้ภาษามอญ
กล่าวว่าคนมอญแต่ก่อนเรียกอุทธยาที่หมายถึงเมืองไทยว่า **เตยะเยิวเตยะเยีย** พดเร็ว ๆ เสียง
คล้าย **เจิวเจีย** คำนี้แปลว่า ชิงช้า (ปัจจุบันชิงช้าเรียกว่า จุนเจีย) ที่เรียกเช่นนั้นเพราะที่นั้นมี
เสาชิงช้าใหญ่เป็นเครื่องหมาย พม่าอาจจะเรียกตามมอญก็ได้ ถ้าเป็นเช่นนั้น โยเดีย ย่อมต้อง
มีความหมายตามที่มอญเข้าใจด้วย หากแต่คนภายหลังไม่มีความหมายนั้นเสียแล้ว แต่หนักเป็นเพียง
การสันนิษฐานที่ยังไม่มีหลักฐานใดยืนยันแน่ชัด

นำคิดต่อไปอีกว่า คำ โยเดีย ที่พม่าเขียน โยทยา ดังกล่าวข้างต้น อาจจะได้มาจาก
โยตะรำ ของไทยใหญ่ก็ได้ เพราะ ร พม่าออกเสียงไม่ได้ ออกเสียงเป็น ย หมต ส่วนที่ไทยใหญ่
เรียก โยตะรำ จะหมายถึงที่ใดแน่ยังไม่อาจทราบได้ ทั้งนี้เพราะคำโยตะรำ ที่มีปรากฏใน
ตำนานเมืองเมาะ ซึ่งบันทึกเป็นอักษรฟาเก้และคำตี ตอนทีกล่าวถึงบ้านเมืองที่เจ้าเสื่อชานฟ้า
กษัตริย์มีชื่อเสื่อแห่งเมืองเมาะไปได้ มีเมืองแซ่ (เมืองจีน) เมืองไต (เมืองไทย คงหมายถึง
รัฐชานตอนใต้เมืองเมาะลงมา) เมืองมาน (เมืองพม่า) เมืองฆาง (เมืองกะเหรี่ยงหรือชนชาวเขา
อื่น ๆ) กับ **ลันจิงโยตะรำ** ซึ่งคือ ลานข้างโยตะรำ ฉบับที่เขียนด้วยอักษรคำตี กล่าวถึงบ้าน
เมืองที่เจ้าสามโหลง อนุชาเจ้าเสื่อชานฟ้า ไปเยี่ยมตรวจตราได้มีชื่อ ลันจิงโยตะรำ เช่นเดียวกัน
ซึ่งฉบับภาษาฟาเก้ก็ชื่อนี้ไป

เหตุใดจึงเรียก โยคะว่า เข้าคู่กับสังข์ (ลานช้าง) โยคะร้านนี้จะหมายถึง อยุธยา และได้มาจากคำอยุธยาหรือไม่ น่าสงสัย ด้วยว่าถ้าได้จากคำ อยุธยา เรียก โยคะย่ำ ยังจะออกเสียงง่ายกว่า โยคะรำ (เพราะที่จริงชาวไทยใหญ่ออกเสียง ร ไม่ได้ เสียงจริง ๆ เป็นโยคะลา) ส่วนจะหมายถึงอยุธยาหรือไม่ควรได้พิจารณาเรื่องเวลา สมัยเสด็จขึ้นฟ้าที่ครองราชย์ พ.ศ. ๑๗๖๓ (ตามบันทึกทางรัฐธานี แต่ไม่ตรงกับนักกับฉบับอื่น) ทกรราว ๆ สมัยพ่อขุนรามคำแหงสุโขทัยหรือก่อนหน้านั้น อยุธยาจึงน่าจะยังไม่ปรากฏชื่อ ถ้าเช่นนั้นโยคะรา จะหมายถึงไหน อาจจะเป็นดินแดนคนละฝั่งปากน้ำโขงกับลานช้างที่เป็นดินแดนอันไม่ใช่เชียงใหม่ แพร่ น่าน เชียงรุ้ง เชียงราย เชียงแสน เพราะเมืองเหล่านี้เขาเรียกชื่อไว้ทั้งสิ้น คือเป็นเมืองโยน (โยนคือยวน หมายถึงดินแดนภาคพายัพ) เมืองเป้ เมืองน่าน เก่งสูง เก่งไฮ้ เก่งแสน แต่จะหมายถึงที่ไหนแน่ ย่อมอยู่ที่หมู่บ้านทกควย ทำนนานเมืองเมากที่บันทึกเป็นภาษาพม่าแก่ บันทึกไว้นานแล้ว ก่อนหน้าที่ชาวไทยพม่าจะอพยพหนีพม่าเข้าไปในอัสสัม เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๘ หลังเสียกรุงครั้งที่ ๒ สิบกว่าปี ขณะนั้นผู้บันทึกจะรู้จักอยุธยาแล้วหรืออย่างไร ไม่อาจทราบได้

๕
เงี้ยว

เพราะฉะนั้นจะเห็นว่า ชื่อที่คนต่างพวกต่างเผ่าเรียกไทยนั้นมีต่าง ๆ กัน คือมอญเรียกทั้งเราทั้งไทยใหญ่ว่า **เซม** พม่าเรียกไทยใหญ่ว่า **ชาน** แม้ไทยในยูนนานก็เรียก **ชานโต๊ตัก** คือชานจีน (ทั้งคำ เซมและชาน เชื่อกันว่ากลายเสียงมาจากคำ สยามพม่าออกเสียงแม่กมเป็นแม่กน สยามจึงกลายเป็น ชาน ไป) และเรียกเราว่า โยเคีย ไทยใหญ่แต่ก่อนเรียกเราว่า โยคะรา เป็นอันไม่มีใครเรียกใครว่า ไทยน้อยไทยใหญ่

อันที่จริงชื่อ ไทยใหญ่ ที่มีกล่าวถึงในพงศาวดารกับในราชาธิราชตั้งได้ยกมาให้ดูนั้น แม้ว่าอาจจะมิใช่มาช้านาน แต่ที่น่าจะใช้แต่ในหนังสือมากกว่าจะใช้เรียกกันทั่วไป ชื่อที่เรียกพวกไทยใหญ่อีกชื่อหนึ่งก็คือ **เงี้ยว** กล่าวว่าเป็นชื่อที่ใช้ภายหลัง มีปรากฏในพงศาวดารรัชกาลที่ ๓ และเมื่อครั้งที่ชาวไทยใหญ่เมืองลำปาง แพร่ และพะเยาก่อเรื่องกวนวายนขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ ๗๐ กว่าปีมานี้ ก็เรียก จลาจลเงี้ยวที่มณฑลพายัพ จนทำให้น่าสงสัยว่า เราจะแยกเรียกเสีย คือพวกที่อยู่ในรัฐธานีเรียก ไทยใหญ่ ส่วนที่อพยพมาอยู่ในบ้านเมืองไทยเรียกเงี้ยว ซึ่งจะเป็นเช่นนั้นเสมอไปหรือไม่แน่ ในปัจจุบันคำ เงี้ยว ไม่ค่อยมีปรากฏ ผู้ที่อพยพตก

เข้ามาในระยะหลัง ๆ นี้เราเรียก ไทยใหญ่ โดยตลอด เช่นเดียวกับที่เขาเรียกเราว่า ไตเม็งกอก (ไทยเมืองกอก) ไม่ได้เรียก โยตะรา อย่างที่ใช้ในหนังสือสมัยก่อน

ชื่อ เงียว ได้มาอย่างไร มีความหมายอย่างไรนั้น ภาณุจนากพันธ์กล่าวไว้ใน ภูมิศาสตร์วัดโพธิ์ว่า ชื่อนี้อาจเป็นชื่อที่เราเรียกตามลาว (ลาวนี้หมายถึงคนทางภาคพายัพ) ส่วน มีความหมายอย่างไรนั้น ท่านว่าเญว อาจมีความหมายว่าง ดังที่เราพูด เญวเญวซอน และที่เรียกเช่นนั้นเพราะนิยมสักมังกรหรืองูตามลำตัว ยังมีชื่ออาหารอร่อยอย่างหนึ่งของคนทางเหนือเรียก นางเญว ใช้ราคาขนมจีน ซึ่งน่าจะหมายถึง แกงเญว ก็มีผู้คิดว่าจะเป็นคำเดียวกับ งว เพราะนางเญว ใส่ดอกงว (ดอกหนูน) แห้ง เรียกกันว่า นางงวก็มี (ตามที่บันทึกใน พจนานุกรมภาษาภาคเหนือของ จ.จ.ส.) คำเญว ที่เป็นชื่อเชื้อชาติ จะมีอะไรเกี่ยวข้องกับคำ งว (หนูน) บ้างหรือไม่ไม่ทราบได้ นอกจากนิมิตทางวิญญัตติของคำ เญว ได้อีกทางหนึ่ง คือเญวอาจกลดกลืนเสียงมาจากคำ **กุลาเมียว** ings ตามคำบอกเล่าของอาจารย์ทองสับศุภะมาร์ค ว่าเคยได้ยินมาอย่างนั้น

ถ้าเป็นเช่นนั้นจริง กุลาเมียว ก็เป็นคำที่ได้มาจากภาษาพม่า ภาษาไทยใหญ่ใช้ **เมียว** ในความว่า ชนิด พวก เผ่าพันธุ์ จากคำ **อะเมียว** ของพม่าที่แปลว่าเชื้อสาย เผ่าพันธุ์ คำ **กุลา** พม่ากล่าวว่ที่จริงเปลือยเดียวกับคำ อะเมียว ต่างกันก็แต่ กุลา เป็นคำยืมมาจาก ภาษาบาลีสันสกฤต ถ้าใช้คู่กันก็เป็นการใช้คำพม่า แปลความหมายของคำบาลีสันสกฤตให้เห็น ความหมายชัดเจนขึ้น คำ กุลา นี้แต่ดั้งเดิมถือเป็นคำดี หมายความว่าผู้ที่มีสกุลสูงชาติ มีวรรณะ แต่ต่อมาเมื่อคำนี้มาหมายถึง คนต่างชาติ คนที่มีบ้านเมืองอยู่ทางตะวันตกของพม่า และบังเอิญ คนต่างชาติอันได้แก่แขกและฝรั่งเป็นคนที่พม่าชิงชิง ความหมายของคำนี้จึงไม่น่านิยมนับถือสัก ไม่ว่าจะเป็น กุลาผิว (กุลาขาว หมายถึงฝรั่ง) หรือ กุลาแน่ต (กุลาดำ หมายถึงแขก) ภาษา ไทยใหญ่เรียก กะลาหล่า (กะลาดำ) กับ กะลาเผิก (กะลาขาว) ฉะนั้นถ้าถูกเรียก กุลาเมียว (ซึ่งอาจจะหมายความว่า พวกกุลา ก็ได้) หรือจะกลายเสียงเป็น เญว แล้วก็ตาม ย่อมเป็นชื่อที่ไม่น่า ฟังพอใจ แต่จะเรียกเขาอย่างนี้หรืออื่นใด (นอกจากเรียกว่า พม่า) เขาก็ไม่เคียดแค้นหรือใจ เท่ากับจะรวมเอาพวกเขาเข้าเป็นชาวเขาไปด้วย ดังที่ปรากฏในข่าวอยู่เนือง ๆ ว่า เมื่อกล่าวถึง ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ แล้ว ก็มีกลางท้ายด้วยชื่อ ไทยใหญ่ ที่จริงไม่ว่าจะเป็นไทยใหญ่หรือไทยไหน ๆ

ไม่อาจจะเป็นชาวเขาไปได้ไม่ว่าเผ่าใด เพราะคนไทยเป็นพวกอยู่ที่ราบเป็นส่วนมาก ไม่ถนัดอยู่บนเขา จึงไม่น่าจะนำไปปะปนกันให้เกิดความเข้าใจผิด

ยังมีคำ **กุกุลา** อีกคำหนึ่ง ซึ่งเป็นชื่อเชื้อชาติเมื่อไต่ยีนก็ต่องนึกไปถึงแขก อาจเป็นแขกอินเดียทางตอนใต้ หรือจะเป็นแขกทางเบงกอลที่เรียก **บังกะหลา** คำ **กุกุลา** หรือ **กะลา** ที่กล่าวข้างต้น ก็มีผู้เชื่อว่าน่าจะคัดมาจากคำ บังกะหลา นี้ แต่กุกุลาจะเป็นคำมาจากบังกะหลา หรือกุกุลา (เพราะเสียงคล้ายกัน) ก็ไม่สำคัญเท่ากับผู้ที่ถูกเรียกว่า กุกุลา แท้ที่จริงแล้วหาใช่แขกหรือชนชาติอื่นใดไม่ เป็นพวกไทยใหญ่จากรัฐชานนี้เอง และคงจะเป็นไทยใหญ่ที่อพยพเข้าไปอยู่ในดินแดนอื่นโดยเฉพาะที่เข้าไปทำพลอยที่บ่อโพลินในดินแดนเขมร จึงถูกเรียกชื่อต่างออกไป (เช่นเดียวกับไทยใหญ่ในเมืองไทยถูกเรียกว่า เงี้ยว) ชื่อวัดคอนกุกุลา (วัดนี้ถูกไฟไหม้หมดไปแล้ว) พวกไทยใหญ่จึงยืนยันนักหนาว่าเป็นวัดคอนไทยใหญ่ หาใช่วัดคอนพม่าไม่ เพราะกุกุลาไม่ได้หมายถึงพม่า ส่วนใครเป็นผู้เรียกชื่อคนไทยใหญ่ว่า กุกุลา นั้นยืนยันไม่ได้แน่ แต่ไม่ใช่เขมรเจ้าของดินแดนนั้น เพราะเขมรเองรู้จัก กุกุลา (เขียน กุกุลา ออกเสียง โกะลา) เพียงเป็นชนชาติในประเทศหนึ่งในทวีปเอเชียเท่านั้น ทั้งนี้ตามที่บันทึกไว้ในพจนานุกรมเขมรฉบับพุทธศาสนมณฑลทิพย์

คำที่ - พาก

เป็นอันชื่อต่าง ๆ ที่ได้กล่าวถึงมาแล้ว ล้วนเป็นชื่อที่คนอื่นเรียก ถ้าจะพิจารณาดูว่าคนไทยเรียกตัวเองว่าอย่างไร ก็เห็นว่าไม่พ้นชื่อ **ไท** หรือ **ไต** ไปได้ พวกทางตะวันตกอันมีพวกไทยใหญ่ในรัฐชานและในแคว้นอัลสัสม์ของอินเดีย ออกเสียงว่า **ไต** ส่วนพวกทางตะวันออกอันมีพวกไทยดำไทยขาว ลาว ตลอดจนไทยในประเทศไทย ออกเสียงว่า **ไท** แต่เพื่อให้รู้แน่ว่าเป็นไทยดำบลไตบ้านเมืองไต ก็มักจะมีชื่อตำบล หมู่บ้าน หรือชื่อเมืองกำกับไว้ด้วย เช่น **ไตเหนือเมืองแซ** คือ ไทยเหนือเมืองจีนเป็นพวกไทยยูนนานและยังอาจแยกย่อยไปเป็นไตเมืองจอนไตเมืองวัน ไตเมืองเจียง อันเป็นชื่อเมืองที่คนไทยเหนือเหล่านั้นอยู่ **ไตเม** (ไทยเม) คือไทยที่อยู่แถบลุ่มน้ำเมา ชื่อไทยดำ ไทยแดง ก็น่าสงสัยว่าจะเป็นไทยที่อยู่ตามลุ่มน้ำคำลุ่มน้ำแดงมากยิ่งขึ้นกว่าจะเรียกตามสี่เสือที่ไล่ ทั้ง ๆ ที่เขาก็ไล่เสือต่างกันไปจริง ๆ คือ ไทยดำมุ่งขึ้นคำไล่เสือดำ ไทยแดงมุ่งขึ้นคำไล่เสือแดง (แดงในที่นี้เป็นสีน้ำตาลอมแดง) และไทยขาวก็มุ่งขึ้นคำไล่เสือขาว

(พวกไทยชาวเรียกตัวเองว่า **ไท่ตอน** ตอนแปลว่าชาว อาจเรียกตามที่คนอื่นเรียกก็เป็นได้ แต่เปลี่ยนมาเป็นตอนเสีย) ส่วน **ไต่โหลง** (ไทยหลวง) นั้นเป็นชื่อพวกไทยใหญ่กลุ่มหนึ่งที่อพยพจากเจ้านั้น น้ำคำในรัฐชาน เข้าไปอยู่ที่มณฑลจินารัฐกะฉิ่น ที่เขาเรียกตัวเองว่า ไต่โหลง อาจถือตัวว่ามาจากบ้านเมืองใหญ่ ไม่ใช่ไต่ว่านออก ๆ คือไทยบ้านนอก ๆ ที่อยู่นอกเมืองออกไป

ส่วนคนไทยที่มีชื่ออื่น ๆ ไม่มีคำไท่ หรือ ไต่นำหน้า ถึงชื่อคนไทยในอัสสัม ที่เรียก คำตี้ อ้ายตอน ฟ่าเก้ และอื่น ๆ นั้น ควรสงสัยไว้ก่อนว่าไม่ใช่ชื่อที่เขาเรียกตัวเอง เพราะฉะนั้น เมื่อถามถึงความหมายของชื่อ จึงอธิบายกันไปต่าง ๆ ทั้งการออกเสียงชื่อก็น่าจะออกเสียงอย่างนี้บ้างอย่างนั้นบ้างให้เข้ากับความหมายตลอดจนนิยายเล่าประกอบ ดังต่อไปนี้

ชื่อ คำตี้ อธิบายกันมากกว่าหมายถึง ที่ทอง จากคำ **คำ** แปลว่าทอง **ตี้** แปลว่า ที่ ยังมีนิยายเล่าประกอบอีกด้วยว่า ที่ต้นน้ำอระวัดที่เขาเรียก น้ำแก้ว (น้ำแก้ว) มีต้นไม้สำคัญต้นหนึ่ง ที่สำคัญคือต้นไม้นี้มีใบเป็นทอง ถึงเวลาใบร่วงหล่น ก็ปรากฏเป็นใบไม้ทองอยู่ในน้ำให้คนเก็บไปใช้สอย แต่อยู่ต่อมาเกิดมีนกร้ายตัวหนึ่งมาจับอยู่ที่ต้นไม้ทองนี้ คอยจับคนกินเป็นอาหาร คนแถบนั้นจำต้องฟันต้นไม้ทิ้ง แต่ที่นั้นก็ยังคงเรียกว่า คำตี้ (ที่ทอง) เรื่อยมา แม้ว่าจะไม่มีถิ่นไม้ทองแล้วก็ตาม คนที่อยู่แถบนั้นเลยได้ชื่อใหม่ว่า (มีผู้เล่าว่า ข้า ๆ นาน ๆ มีผู้ร้อนทองได้บ้างจากแม่น้ำ) แต่ก็มีผู้ถามด้วยความประหลาดใจว่า ถ้าแปลว่า ที่ทอง เหตุใดไม่เรียกว่า คำตี้ ตามระเบียบการเรียงลำดับคำของภาษาไทย หรือชื่อนี้จะแปลมาจากภาษาอื่นที่เรียงลำดับคำตามนั้น แต่ภาษาที่ใกล้เคียงกับคำตี้ที่สุดคือพม่ากับทิเบต (คำตี้โหลง คือดินแดนของพวกคำตี้ อยู่ติดกับพรมแดนพม่าต่อทิเบต ชาวคำตี้เล่าถึงตำนานพวกเขาว่า แรกเดิมมีพวกทิเบต ๕๐๐ คน มีโอรสภรรยาองค์หนึ่งเป็นหัวหน้าเข้ามาอยู่ในดินแดนอันเป็นดินแดนคำตี้โหลง ในปัจจุบันแล้วไม่ได้กลับออกไป ทั้งรกรากอยู่ที่นั่นเรื่อยมา เขาจึงเชื่อว่า เขาคงสืบเชื้อสายมาจากชาวทิเบตเหล่านั้น) ภาษาทั้งสองนั้นก็หาได้เรียงลำดับคำโดยให้คำขยายอยู่หน้านามเช่นนั้นไม่

เมื่ออธิบายเช่นนั้นไม่เข้าก็ ได้มีผู้พยายามอธิบายใหม่ว่า ที่จริงชื่อนี้ควรออกเสียงว่า **ข้าตี้ ข้า** แปลว่าติด อย่างกางข้าคอ คือกางติดคอ ตี้ คือที่ ข้าตี้จึงแปลได้ว่าติดอยู่กับที่ และเพื่อสนับสนุนว่าเหตุใดจึงเรียกเช่นนั้น ก็ได้มีนิยายเล่าประกอบว่า ได้มีผู้หญิงหนึ่งเสียพอกระโดดข้ามรั้ว ขึ้นคำตี้สาวและแคบเพราะเขาม้วนแต่เอาลงมาจนแนบตัว ทำให้ข้ามไม่พ้น ขึ้นไป

เกี่ยวกับบรว เช่นเชื่อแน่ว่าคงไม่ใช่คำอธิบายของชาวคำติเอง เพราะเขาว่าพูดเช่นนั้นทำให้คำย่อ (ตกคำ) เป็นการเหยียบย่ำกัน เช่นเดียวกับมีผู้อธิบายชื่อพวกอายตนะว่า ที่จริงเจ้าของชื่อออกเสียงว่า อายตนะ คงจะเป็นเพราะมีผู้ตกตนะ ถ้วยไปผิดกลสวเจ้าฟ้าเจ้าก็เป็นที่ได้ แม้ว่าจะยังไม่มีคำอธิบายอย่างอื่นนอกไปจากนั้นว่า อายตนะหรืออายตนะ หมายถึงอะไร แต่เขาก็ไม่พอใจที่ใครจะมาอธิบายชื่อของเขาอย่างนี้

ชื่อ **ฟ้าแก่** ก็อธิบายว่า มาจากชื่อหนองฟ้าแก่ (หนองนกพิราบ) อันเป็นที่ที่คนไทยพวกนี้มาพักอยู่เมื่ออพยพจากตำบลไทกองโนพมาเข้ามาในอัสสัม แต่มีผู้แย้งว่าน่าจะไม่ใช่ ในตำนานว่าเป็นตำบลหนองเต่า ที่จริงควรออกเสียงเป็น **ฟ้าแก่** จากคำ ผาแก่ อันเป็นลักษณะสถานที่ที่ชาวฟ้าแก่ตั้งถิ่นฐานอยู่ ชื่อที่รู้จักและใช้กันเป็นทางการสำหรับไทยกลุ่มนี้ คือนำ **ฟ้าแก่** หรือนำ **ฟ้าแก่** จากคำ **นำฟ้าแก่** หรือนำ **ฟ้าแก่** คงจะให้หมายความว่ามี ชาวฟ้าแก่ที่อยู่ริมน้ำ ไม่ได้หมายเป็นชื่อแม่น้ำ ทั้งนี้เพราะแม่น้ำที่คนไทยเหล่านี้ชื่อ **ชอนา** หก

เป็นอันว่าใครจะตั้งชื่อให้ หรือคนไทยจะตั้งเองอย่างไรก็ตาม ชื่อส่วนมากมักเป็นชื่อเกี่ยวกับสถานที่ที่คนไทยเหล่านี้ชื่อ

อาหม

ตามที่กล่าวไว้แล้วถึงชื่อชนชาติไทยที่ไม่มีคำ ไทหรือไต นำหน้า อ.ม.ไตแก่ คำที่อายตนะ ฟ้าแก่ น่าจะเป็นชื่อที่คนเอนกตั้งให้จอธิบายความหมายของชื่อตลอดจนการออกเสียงชื่อแต่ละชื่อต่างกันออกไป ซึ่งนอกจากที่กล่าวไว้คราวที่แล้ว ก็ยังมีที่อธิบายผิดแผกแตกต่างไปอีกดังต่อไปนี้ โคฮายกล่าวไว้ในหนังสือบันทึกสน ๆ เกี่ยวกับชนชาติไทย ดังนี้

ชื่อ **กลาค** ก็มีความควรออกเสียงเป็น **ชาติ** อันแปลว่าติดอยู่กับที่นั้น ไม่ใช่ช่วยเหตุผลอัน แต่เป็นเพราะดินแดนที่พวกไทยใหญ่จากเมืองเมมาไปตั้งถิ่นฐานอยู่และเรียกว่าดินแดนคำติไหลงในปัจจุบันนี้ เป็นที่ที่ล้อมรอบด้วยภูเขาสูง มีช่องทางผ่านเข้าออกได้อยู่ทางเดียว คือช่องคำ และช่องทางนี้เองกองทัพทิเบตได้เคยบุกรุกเข้ามา แลถูกทัพเจ้าสามไหลงตีแตกไป ไปติดอยู่ที่ดอยค้อมา แมทัพทิเบตถึงแก่ความตาย และเจ้าสามไหลงก็อธิบายว่า ถ้าพระองค์ทรงสืบเชื้อสายมาจากเทพจริงแล้ว ขอให้ช่องทางนี้ปิดตายตลอดไป และก็จะได้ผลตามคำอธิษฐานนั้น ชาวไทยที่อยู่ดินแดนนี้จึงเป็นอันไม่ต้องไปไหนติดต่อกับใคร เหมือนดังชาติคือ ติดอยู่กับที่

ทำให้ได้อยู่อย่างเป็นสุขสงบมาเป็นเวลาหลายร้อยปี คนที่นั่นจึง ได้มีชื่อว่าชาติ ที่จริงอุมาชาติ โศษาก็ไม่ได้อ้างหลักฐานใดยืนยัน นอกจากกล่าวว่าเป็นคำบอกเล่า แต่ยังไม่ฟังเขาดีกว่าที่กล่าวไว้ครั้งที่แล้ว

ส่วนชื่อ **อายตหรืออายตอน** ได้อ้างข้อเขียนของสันเนย์ว่า ไทยใหญ่จากรัฐชาน กลุ่มนี้ ได้ชื่อเช่นนั้นเพราะเมื่อแรกเข้ามาอยู่ในอัสสัมได้ ไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในหมู่บ้านแห่งอายตอนที่ภูเขาเนาคา (ซึ่งเนาคาคงกล่าวนี้มีปรากฏในตำนานอาหมที่เรียกอาหมบุรีญซี ตอนที่เจ้าเสื่อคำโปรดให้ทำเมืองหลวง (เผาเมืองหลวง) ยกทัพไปปราบ) เลยได้ชื่อ อายตอนตามตำบลที่อยู่ นั้น ชื่ออายตอน จึงไม่น่าจะเป็นชื่อไทย

ชื่อ **ฟาเก** ก็สันนิษฐานตามที่เจ้าของชื่อบอกว่าสืบเชื้อสายมาจากอำมาตย์ของเจ้าฟ้า จึงควรจะเป็นพะเก **พะ**คือฟ้า หมายถึงเจ้าฟ้า และเกหมายถึงอำมาตย์ คำ **เก** มีความหมายในภาษาไทยใหญ่ว่า หัวหน้า ผู้นำ แต่ไม่มีความหมายในภาษาฟาเก ฉะนั้นความหมายนี้จะถือเป็นแน่ยังไม่ได้

คนไทยในอัสสัมยังมีชื่ออื่น ๆ นอกจากนี้อีก คือมีชื่อ **นอรา กำย้ง ตูรุง และ อาหม** บรรดาคนไทยดังกล่าวล้วนสูญภาษาของตนไปแล้วโดยสิ้นเชิง ต้องไปใช้ภาษาอื่น ซึ่งโดยมากใช้ภาษาอัสสัมอันเป็นภาษาพื้นเมืองของอัสสัม ส่วนพวกตูรุงใช้ภาษาซึ่งไฟของพวกกะฉิ่น ฉะนั้นจะให้เขาอธิบายว่าชื่อเชื้อชาติของเขาหมายความว่าอย่างไร ได้มาจากไหน เขายอมบอกให้แน่นอนไม่ได้ นอกจากบอกตามที่เคยได้ยินเล่าบอกกันต่อ ๆ มาเป็นเรื่องปรัมปรา มีหน้าซ้ำคนไทยบางกลุ่มอันได้แก่ **นอรา** ยังสูญเชื้อชาติของตนไปเสียอีกด้วย ในปัจจุบันไม่อาจจะบอกได้ว่าผู้ใดเป็นพวกนอรา และพวกนอราทั้งบ้านเรือนอยู่ที่ใด เพราะไปผสมกลมกลืนกับชนพื้นเมืองบ้าง อาหมบ้าง วัฒนธรรมประเพณี การแต่งกาย ตลอดจนภาษาก็คือเป็นเช่นเดียวกับชาวอัสสัม ศาสนาก็ถือศาสนาฮินดูเช่นเดียวกัน จึงเป็นอันไม่ต้องพูดถึงชื่ออื่นอีกต่อไป ทั้ง ๆ ที่ในสมัยอาหมเรื่องอำนาจ พวกนอราได้รับรับขับเกี่ยวกับพวกอาหมตลอดมา แต่ถ้าจะพิจารณาความหมายของชื่อ ก็มีกล่าวไว้ในหนังสือเดโอไร อสมบุรีญซี ว่า นอรา มาจากคำ นรา ที่ออกเสียงจะเป็นออกตามแบบภาษาอัสสัม มีความหมายในภาษานี้ว่า คนที่โกนหัวเกลี้ยง เหตุที่เรียกเช่นนั้นเพราะกษัตริย์องค์หนึ่งในสมัยแรกตั้งวงศ์ถูกขับไปอยู่แดนภูเขาทางยังถูกโกนหัวเสียอีกด้วย และภายหลังเลยตั้งบ้านตั้งเมืองอยู่ที่นั่น

ชื่อ **ค้ายัง** ก็ว่าเป็นชื่อสถานที่ที่คนพวกนี้ตั้งถิ่นฐานอยู่ มีชื่อเมืองค้ายัง นาค้ายัง และหนองยาง อันเป็นที่ที่เจ้าเสือกฟ้าตีได้จากพวกนาคาและไปรดให้แก่คนของพระองค์ครองอยู่ พวกค้ายังจึงเป็นพวกไทยเมื่อนั้นเอง ส่วนชื่อ ค้ายัง อาจไม่ใช่ชื่อไทย แต่ ค้ายัง จะเป็นชื่อไทยหรือมิใช่อะไรก็ตาม ก็หาที่มีความสำคัญแต่อย่างใดไม่ ในเมื่อคนพวกนี้สูญเสียภาษาของตนไปเสียแล้ว ปัจจุบันพูดภาษาออสสัม (ได้ยินว่าในปัจจุบันเขาปรารถนาจะรื้อฟื้นภาษาของเขาขึ้นมาใหม่ จะได้ผลเพียงใดไม่อาจทราบได้)

ส่วนชื่อ **ตุง** นั้นเรียกกันว่า ไตรง ก็มี เพราะคิดว่าเป็นพวกเดียวกับไตโหลง แต่เจ้าของชื่อบอกว่าชื่อเขาเรียก ตุง ตามชื่อแม่น้ำตุงที่พวกเขาเดินทางมาถึงถิ่นฐานอยู่แต่เดิม ครั้นจะข้ามเขาเข้ามาอยู่ในออสสัมก็ได้อีกพวกกะฉิ่นจับตัวไว้เป็นเชลย เพียง ๕ ปี ภาษาของตนเองก็เลยสูญไป และมาใช้ภาษาซึ่งไฟของผู้เป็นนายแทน

ผู้ที่สูญภาษาไปอย่างไม่มีทางฟื้นคืนมาได้คือพวก **อาหม** ซึ่งตรงกันข้ามกับพวกตุง คือภาษาของอาหมสูญไปเพราะไปใช้ภาษาของชนพื้นเมืองที่ตนปกครองอยู่ ทั้งยังถือศาสนาฮินดูตามคนเหล่านั้นด้วย ชื่อ อาหม จึงน่าจะเชื่อว่าจะไม่ใช่คำไทย เขากล่าวว่าเป็นคำเดียวกับ **อสม** คำสันสกฤตที่แปลว่า ไม่เสมอใคร หมายถึงไม่เป็นรองใคร คือเห็นถือว่าใคร ๆ ทั้งหมด ชอน คงได้มาเพราะเขาไม่เคยแพ้ใคร แม้ว่าจะถูกพวกโมกฏยกทัพมาตีถึง ๑๗ ครั้งก็ตาม แต่หนังสือเตโอไร อสมบรุษชิ กลับกล่าวว่า พวกมิถิร ชาวเขาเผ่าหนึ่งเรียกดินแดนแห่งนั้นว่า ออสัม จากคำ **อสม** ที่แปลว่าไม่เสมอ ซึ่งหมายถึงพื้นที่ไม่ราบเรียบ อันเป็นลักษณะของดินแดนออสัมเหนือทมิลแต่ยกเขา

แต่พวกรทางภาษากล่าวว่า **อสม** ที่มาเป็นชื่อแควนออสสมนั้นที่จริงเป็นคำเดียวกับ **ชาน** ที่พม่าออกเสียงเพี้ยนไปจาก **สยาม** ถ้า อาหม เป็นคำกลายมาจาก อสม อาหม ก็เป็นคำเดียวกับชาน หรือ สยาม อันเป็นที่ตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมของคนอาหม เพราะตามตำนานไทยใหญ่กล่าวว่า เจ้าเสือกฟ้าแห่งเมืองเม้าได้ไปรดให้เจ้าสามโหลงอนุชายุทพ ไปตีดินแดนลุ่มน้ำพรหมบุตรแห่งนั้นเมื่อตีได้แล้ว ก็หาได้ยกทัพกลับออกไปหมดไม่ พวกที่เหลือได้ครอบครองดินแดนแห่งนั้น ตั้งเป็นบ้านเป็นเมืองอันมั่นคง ปกครองสืบกันมาถึง ๖๐๐ กว่าปี

พวกอาหม จึงคือพวกไทยเม้า จากรัฐชาน ที่เรียกว่า **อาหม** อาจเป็นการออกเสียงเพี้ยนไปของชนพื้นถิ่นที่ครองดินแดนอยู่เดิม แต่ก็ไม่ทราบว่าจะกำหนดเรียกมาแต่เมื่อใด ในเมื่อ

ในตำนานของพวกอาหมที่เรียก **อาหมบรูญ** ซึ่งกล่าวถึงความตั้งแต่ ชนลงขุนไล่ (ตำนานไทยใหญ่เรียก ชนลูนไล่) ได้บันทึกแหล่งมาจากสวรรค์ จนถึงตั้งเป็นบ้านเป็นเมือง ก็หาได้มีคำ ว่า อาหม ปรากฏอยู่ใน **อาหมบรูญ** นั้นไม่ มีแต่คำ ไต ปรากฏอยู่ทุกแห่ง

ชื่อไทยในต่างแดน ของนะควา - ตำบลยะยา

เท่าที่กล่าวเรื่องชื่อมาแต่ต้นจะเห็นได้ว่าการตัดแปลงเสียงให้เข้ากับวิธีการออกเสียงแต่ละภาษานั้นเป็นของธรรมดา ทั้งนี้เพื่อให้ออกเสียงได้ถนัด บางทีก็มีความหมายแปลได้อีกด้วย ชื่อต่างถิ่นมาอยู่ในไทย ไทยก็ออกเสียงตามแบบไทย ชื่อไทยไปอยู่ในภาษาอื่นเสียงย่อมต่างไป เช่นเดียวกัน บางทีคนไทยด้วยกันก็ยังต่างคนต่างเรียก เป็นต้นว่าชื่อที่เขียน **Tagaung** อันเป็นชื่อเมืองสุดเขตพม่าทางเหนือ และพวกไทยใหญ่ครั้งชนลูนไล่เคยก็ได้เมื่อแรกตั้งดินแดนไทยใหญ่ เราเรียก ตะโก้งบ้าง ตะกองบ้าง ตะกองบ้าง นักประวัติศาสตร์ชาวอังกฤษผู้หนึ่งว่าควรเป็น **ตากอง** เพราะคำนี้เป็นคำภาษาไทยใหญ่ตรงกับ ทากลอง ของเรา (คำบอกเล่าของเจ้าชายเมืองตามที่ปรากฏในเที่ยวเมืองพม่าของสมเด็จพระยาเจ้ากรุงราชานุกาพว่า คำนั้นคือท่าม่อง เพราะท่าม่องชาย ที่จริงม่อง ทั้งพม่าและไทยใหญ่เรียกว่า ม่อง ไม่ใช่ กอง กองหรือม่อง)

ชื่อชนพื้นเมืองมณีประที่รวมอยู่ในแคว้นอัสสัมในปัจจุบัน ก็เรียกกันต่างๆ เป็นกาเส กัสเส และกเต ในภาษาพม่า (ต ออกเสียงกริ่ง ต กริ่ง ซ คล้าย th) เราเรียกเสียว่า **กระแซ** ซึ่งมีชื่อ เรือกระแซ ชื่อเพลงลาวกระแซ

ชื่อเมือง **ทวาย** ชาวไทยใหญ่กว่าต้องเป็นคำ **ต้าทวาย** (ทาทวาย) ของเขา หากใช้คำมอญ ทวาย ที่หมายว่าถ้ำไม้ (ตั้งถวาย หมายถึงน้ำขจัดสมาริ) เช่นเดียวกับชื่อสถานที่ **ป่าโวย** ในอัสสัม คนไทยในอัสสัมก็ว่าคือคำ **ป่าทวาย** ที่ออกเสียงแบบภาษาพื้นถิ่นอัสสัม

ชื่อหมู่บ้านของชาวเวียงจันทน์ที่อพยพไปตั้งหลักแหล่งตามริมฝั่งแม่น้ำอัครัน อยู่ในเขตมอญในปัจจุบัน (คนเหล่านี้เดินทางมาหากินที่เหมืองในกาญจนบุรีที่เขาเรียก บ่อแฮ่ ทักบี๋ หมตฤตุทำงานกลับบ้าน) ก็มีชื่อหมู่บ้านที่ฟังเป็นพม่า และแปลเป็นพม่าก็ได้ดังเช่น **หมู่บ้านของนะควา** กับหมู่บ้าน**ตำบลยะยา** ที่จริงคนไทยเรียกบ้านของเขาว่า **บ้านสองแคว** กับ **บ้าน**

สามพญา แต่พม่าไปออกเสียงอย่างของเขาเพื่อให้แปลได้ **ซง** แปลว่า แคว้น แม่ฟ้าสายเล็ก ๆ **นั้** แปลว่า สอง **กัว** (เขียน ชว) แปลว่า แยกออกเป็นสอง ในที่นี้ใช้เป็นลักษณนามก็พอไปกันได้กับคำว่า สองแคว ของเรา ส่วน **ตาบะยา** เขาเขียน **สัปฺรา** แปลว่า มะนาว ถ้าแปลอย่างพม่า หมู่บ้านนี้ต้องแปลว่า บ้านมะนาว เรื่องของชื่อถ้าจะแปลใหม่มีความหมายก็พอจะแปลได้ทั้งนั้น ทั้งนี้นอกจากคำนั้นจะไม่ใช้ได้หรือมีแต่ไม่รู้เท่านั้น

ชื่อเจ้านาย

ชื่อเจ้านายในราชวงศ์ต่าง ๆ ของไทยใหญ่ก็เรียกกันหลายอย่างต่าง ๆ กัน เริ่มแต่ชื่อ **เจ้าเสือขานฟ้า** มีผู้เรียกเป็นเจ้าเสือคำฟ้าก็มี เสือขานฟ้าก็มี เสือขวัญฟ้าก็มี ที่เรียก **เสือคำฟ้า** กับ **เสือขานฟ้า** น่าสงสัยว่าจะเขียนและออกเสียงอย่างพม่า พม่าออกเสียง ม สะกดเป็นแมกาน ถ้าออกเสียง ขาน หรือ ขาน ก็ควรจะเขียน ชั หรือ คั เช่นชื่อที่พม่าเรียก นานคาน เขียน นั้ ซึ่งก็คือตำบลน้ำค่านั่นเอง ชื่อคำฟ้าหรือขานฟ้าก็น่าจะเป็นคำเดียวกัน (ขานแปลว่าขวานก็ได้) แต่ที่กล่าวไว้ในตำนานไทยใหญ่ ได้กล่าวถึงอิทธิพลของกษัตริย์องค์หนึ่งว่า เมื่อครั้งยังเยาว์วุฒิ นามว่า ขุนยี่ช้างค่านั้น ได้ไปทำไร่และนอนหลับอยู่ในไร่ ได้มีเสือมาตะกุกหลัง เต็มใจเป็นอันตราย เพราะเสือตะกุกถูกเสือเท่านั้น ขุนยี่ช้างค่างจึงถือเหตุนี้ขนานนามใหม่ว่าเสือขานฟ้า ขาน แปลว่าขวานหรือตะกุกในภาษาไทยใหญ่

ยังมีลูกหลานเจ้าเสือขานฟ้าที่สืบต่อมา และมีเรื่องราวสำคัญที่บันทึกไว้ปรากฏในตำนาน องค์หนึ่งคือ **เสือก** อนุชาชื่อ **เสือง่า** (บางฉบับว่าเสือง่าเป็นพี่เสือกเป็นน้อง) เรียกกันว่า เจ้าคลุฬาก็มี เจ้าสัฬาก็มี เสือง่า เรียกเสืองานก็มี ที่เรียกเจ้าคลุฬาก็เรียกแบบไทยเรว คำ **ก** ก็แปลว่าคลี่ แก่ ส่วน **ง่า** แปลว่าคลุม บัง ที่ออกเสียง ง่า เป็น งาน ก็เป็นไปแบบพม่าตั้งกล่าวข้างต้น ส่วนที่เรียก สัฬ่า ไม่ทราบว่าจะสำคัญตัวหนังสือผิดหรืออย่างไร โอรสเจ้าเสือขานฟ้า ที่เรียก **เสือเบมพานน** บางแห่งก็เรียกเสือแปงฟ้า เรื่องนตตสนยากว่าที่ถูกควรเป็นอะไรแน่ เพราะจะสังเกตความหมาย คำทั้งสองต่างก็มีความหมาย ส่วนความหมายใดจะถูกก็พูดได้ยาก เพราะเรื่องของชื่อไม่ได้มีความหมายเกี่ยวข้องกับอะไร คำ แปงฟ้า แปลได้ว่า มีอำนาจเหนือฟ้า ส่วนเบมพ่า ก็แปลได้ว่า แนบพ่า ทั้งนี้ตามความหมายในภาษาพม่า

ไทยกาหลง - ไทยเมหยัง

ไทยกาหลง ไทยเมหยัง ชื่อไทยทั้งสองนี้ปรากฏในหนังสือราชาธิราช ระบุไว้เลยว่าเป็นไทยใหญ่ ครั้นที่พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องทรงยกทัพไปตีเมืองไทยใหญ่ (ฉบับไทยไม่ระบุชื่อ แต่ฉบับมอญว่าเป็นไทยใหญ่ เมืองปานมาว สงสัยจะเป็น Bhamo ที่ไทยใหญ่เรียกม่านหม้อ (บ้านบ่อ) ไม่ใช่บ้านหม้อ) ได้ทรงทราบวาทละเจ้าเป้ฟ้า ราชธิดาถูกพระเจ้าราชาธิราชจับไป ก็พิโรธกรีธาทัพใหญ่มารบกับมอญ มีไทยกาหลงไทยเมหยังมาด้วย ราชธิดาหลบภัยไทย เรียกว่าแม่ทัพทั้งสอง ที่จริงชื่อทั้งสองนั้นไม่ใช่ชื่อใครคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นไทยทั้งทัพทยอยมา และถูกมอญลวงไปจนหน้าตายเสียเป็นอันมาก ส่วนจะเป็นไทยกลุ่มใดจึงชื่อเช่นนั้น ก็เห็นได้ว่าคงไม่ใช่ชื่อกลุ่มโดยเฉพาะอย่างพวกคำตี้ อ้ายตอน ฟ่าเก้ตั้งกล่าวแล้ว แต่เป็นไทยใหญ่ที่อยู่เมืองนั้นตำบลนั้นหรือแถบนั้นมากกว่า ส่วนว่าเหตุใดจึงมีไทยใหญ่เข้ามาปะปน ก็เพราะชน ๓ ชชาติคือมอญพม่า ไทยใหญ่มีความสัมพันธ์กัน มเหสีพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องก็เป็นเจ้าหญิงไทยใหญ่ ชน ๓ ชชาตินี้ต่างสู้รบแย่งอำนาจกันเรื่อยมาในดินแดนที่เป็นพม่าปัจจุบัน ผลัดกันแพ้ผลัดกันชนะ กราวว่าไทยใหญ่แพ้พม่า จึงถูกพม่าเกณฑ์มาในกองทัพด้วย นับว่าคนไทยในสมัยรัชกาลที่ ๑ ยังรู้จักไทยใหญ่ดีกว่าคนทุกวันนี้ ที่พอเห็นมีชื่อไทยๆ ปรากฏอยู่ในราชาธิราช เลยสำคัญว่าราชาธิราชฉบับภาษา มอญแปลไปจากราชาธิราชฉบับภาษาไทย หาได้นึกถึงไม่ว่าชื่อไทยเหล่านั้นอาจเป็นชื่อไทยใหญ่ ไม่ใช่ชื่อไทยเรา

ราชาธิราชฉบับภาษามอญเรียกไทยทั้งสองว่า **เซมกาหลง เซมเกมมอญอง** ก็มี **เซมกาหลงกับเมอญียง** ก็มี ชื่อทั้งสองเป็นชื่อเมืองไทยใหญ่ที่มีความสำคัญนับตั้งแต่เริ่มตำนานไทยอาหมเป็นต้นมา ดังที่กล่าวไว้ว่าขุนลุงขุนไล่ (หรือขุนลู่ขุนไล่) หลานปู่ของแสงคอน หรือแสงหลอน (พระอินทร์) ไล่บันไดจากสวรรค์มาครองเมืองบนพื้นพิภพ ที่เมืองริเมืองรำหรือเมืองซีเมืองย่าก่อน ภายหลังพี่น้องเกิดพิศใจกัน ขุนลุงจึงให้น้องชายครองเมืองนั้นตามเดิม ส่วนตนเองละจากที่นั้นไปหาที่ตั้งบ้านเมืองใหม่ เมืองที่สร้างเรียกกันไปต่างๆ เป็น **เม็งกอง เม็งยอง** (ตามบันทึกของไทยใหญ่) เป็น **เม็งกองเม็งยาง** (ตามบันทึกของชาวพม่าในอีสต์สัม) และเป็น **เม็งกูเม็งซอน** (ตามบันทึกของชาวอาหมที่เรียก อาหมบุรุษี่ หรือตำนานอาหม) ฉะนั้นคำเมหยัง หรือหมมอญอง หรือเมอญียง จึงอาจเป็นชื่อ **เม็งยาง** หรือ **เม็งยอง** การที่คำ **เม็ง** (เมือง) กลายเป็น **เม** หรือ **เหมอ** ก็เพราะคนอื่นออกเสียงสระเอืออย่างไทยไม่ได้ โดยเฉพาะ

พม่าออกเสียง เมีง ของไทยเป็น **โม** แท้ที่กลายเป็น **แมง** ไปก็มี ดังเช่น โมเน โมกอง โมเปย โมเม็ก โมยิน แมงเลนจี แมงเนา แมงตน แมงแกง

ชื่อไทยใหญ่คงกล่าว ถ้าไม่รู้มาก่อน ก็คงต้องงงงันทุกชื่อไปว่า ควรจะออกเสียง เป็นไทยว่าอย่างไร เพราะนอกจากจะออกเสียง **เมิง** เป็น **โม** และแมงแล้ว อีกขบวนการของพม่าก็ยังไม่อำนวยความสะดวกให้อ่านเสียงไทยอีกหลายต่อหลายเสียง ให้ถูกต้องตรงตามเสียงจริง ๆ ที่คนไทยพูด ชื่อ **เมิงมิด** (เมืองมิด) จึงกลายเป็น **โมเมก** เพราะพม่าออกเสียงแมกเป็นแม็ก และเมิงยาง กลายเป็น **โมยิน** เพราะถ้าเขียน **อง** คือสระอะในแมง เราออกเสียงเป็น **อ้ง** หรือ **อง** พม่าออกเสียงอิน **วัง** หรือ **วง** เป็น **วิน** ยางจึงเป็น **ยิน** ส่วน **โมเน โมกอง โมเปย** ก็คือ **เมืองนาย เมืองถลอง เมืองปาย**

ชื่อเมืองที่มี **แมง** นำหน้า ก็หาใช่เสียงแอ แมงอย่างเดียวของเราที่เกี่ยวไม่ เสียงของเขา กลายเป็น **มิ่ง** สะกด (ควรเขียน **มิ่ง** แต่เราไม่มีเสียงนี้ วิธีเขียนอย่างนี้จึงไม่มี) **แมงแกง** คือ **เมิง** กิ่งของไทยใหญ่ **แมงตน** คือ **เมิงตัน** (คือเมืองตันที่อยู่ใกล้เมิงหาง) **แมงเนา** คือ **เมิงเนา** **แมงเลนจี** (หรือแมงเลนใหญ่) ก็คือ **เมิงแลม** เสียงแม็กม พม่าออกเสียงเป็นแม็กน ชื่อ **น้ำคำ** ตำบลหนึ่งในรัฐชาน ริมน้ำเมอ พม่าก็ออกเสียงเป็น **น่านกาน** ชื่อ **เสื่อหมี่ฟ้า** กษัตริย์ไทยใหญ่ ผู้เรืองอำนาจจากเมืองชาง ที่ได้ครองดินแดนพม่าทั้งหมด พม่าก็เรียก **โตซานกวา** ถ้าถอดมาเป็นไทย ฟังคล้าย **เสื่อหน่าฟ้า** แท้ที่จริงไม่ใช่

เสียง **ส** พม่าก็ออกเสียงคล้าย **sh** ของอังกฤษ จึงฟังเป็นครั้งตะครั่งชะ พม่าเขียน **ตั้น** นี้ ออกเสียงเป็น **เตง** นี้ **ชอน** คือ **แสน** ห้วนนั่นเอง แต่เสียง **ส** **ช** พม่าก็มี ต้องเขียน **จ** **ฉ** จึงจะออกเป็นเสียงนี้ คำ **เจ้าฟ้า** พม่าออกเสียง **ชอบูวา** เขียน **ชอภูวา**

ส่วนคำ **กาเหล** หรือ **กาเล** บันทักกันไว้ต่าง ๆ กัน คือในภาษาไทยใหญ่เขียน **กาเล** ออกเสียง **กะเหล** มักต่อท้ายด้วย **เวงเสอ** (เวียงเสอ) ภาษาพม่าเก่าเขียน **กาเลเวงเสอ** ภาษาคำตั้นบันทักไว้ตอนเจ้าสามโหลงออกตรวจบ้านเมืองในปกครองว่า **กาเลเกงยาง** เกงยาง น่าจะเป็น **เชียงยาง** เพราะชื่อที่เรามี **เชียง** นำหน้าเขาใช้ **แกง** เช่น **แกงไฮ** **แกงแสน** **แกงอุง** **แกงตุง** **แกงเนา** **แกงลม** คือ **เชียงราย** **เชียงแสน** **เชียงรุ่ง** **เชียงตุง** **เชียงคาว** **เชียงลม** แต่ในอาหมบุรีญชีเรียกเมืองนี้ว่า **เมิงกุลา** (กุลา หมายถึงต่างชาติมีอินเดียเป็นต้น) ในตอนที่ขุนลุงให้ขุนดำลูกชายไปครองเมืองนี้

การบันทึกเช่นนี้จึงทำให้เป็นปัญหา เช่นเมืองยาง ที่กล่าวถึงบางแห่งเขียนเป็น เมืองยง ซึ่งเป็นคนละเมืองกัน และที่เขียนไว้บางแห่งว่า เมืองยงหรือ เมืองยง(เขียน ยง อ่านได้สองอย่าง) ก็ไม่แน่ว่าเป็นเมืองยางที่ออกเสียงตามพม่า หรือเป็นชื่ออีกเมืองหนึ่งต่างหากออกไป และจะพิสูจน์อย่างไรก็ทำได้ยากเพราะบางเมืองก็สูญหายไป บางเมืองก็ย้ายที่ บางเมืองเปลี่ยนชื่อเป็นอย่างอื่นไปในปัจจุบัน แต่เมืองยางยังคงอยู่ ขณะนี้ไม่ได้อยู่ในเขตของรัฐบาล แม้จะไม่ได้มีความสำคัญเท่าที่กล่าว ในตำนานหรือในประวัติศาสตร์ตอนต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๕ สมัยเดียวกับที่กรุงสุโขทัย แต่ก็นับเป็นเมืองใหญ่ มีสถานีรถไฟ มีรถไฟสายมิตินา - มั่นตะเลี่ยนผ่าน และคนไทยเมืองยาง (หรือไทยเมเหยง) เป็นคนไทยใหญ่ที่มีหัวใจเป็นไทยยิ่งกว่าใคร เพราะต้องไปอยู่ปะปนกับคนต่างชาติต่างภาษา พุทธศาสนานิกายซอติที่แพร่ไปในรัฐชานและพม่า เพราะเครื่องวินัยกว่านิกายอื่น ๆ ก็เริ่มต้นที่เมืองนี้ ปัจจุบันก็ยังมียัดและพระภิกษุตลอดจนคนทีนับถือพุทธศาสนานิกายนี้

ไท-ไต

ได้กล่าวถึงความหมายของชื่อไทยกลุ่มต่าง ๆ มากมาแล้ว ควรจะกล่าวถึงชื่อ ไท ไต หรือ ไทย ไว้บ้าง จำมีความหมายอย่างไร เพราะถึงแม้คนไทยแต่ละถิ่นจะมีชื่อว่า ไท หรือ ไต ด้วยกัน แต่เมื่อถามความหมายของชื่อนี้ ต่างก็อธิบายความหมายของคำนี้ต่าง ๆ กันออกไป ซึ่งไม่แน่ว่าจะเกี่ยวพันกับชื่อเชื้อชาติหรือไม่

ไทในภาษาของเรา หมายถึงอิสระ แต่เท่าที่พบในหนังสือกฎหมายตราสามดวง (ชำระในรัชกาลที่ ๑ เขียน พ.ศ. ๒๓๔๘) หลายต่อหลายแห่ง เราใช้ ไท (ไม่มี ย) คู่กับทาส เช่นใช้ว่า เลวไทเลวทาสเป็นไทครั้งทาสครั้ง ให้มันเป็นไทพ้นจากทาสหรือสตรีเป็นไท สโมสรด้วยชายทาส ไทในที่นี้จึงมีความหมายว่าเป็นอิสระ โดยพ้นจากพันธะหนี้สินไม่ต้องเป็นทาสอยู่ใต้อำนาจเจ้าของเงิน ส่วนที่ใช้ว่าเป็นอิสระพ้นจากอำนาจข่าศึก หรือไมเช่นแก่ใครบ้านเมืองใดนั้น ไม่ทราบว่ามีใช้มาแต่เมื่อใด พจนานุกรมของหมอบรัดเลย์ที่พิมพ์เมื่อร้อยกว่าปีมาแล้วฉบับนั้นที่กล่าว

“ไท คือสยาม พ้นจากทาส เป็นชื่อคนในสยามประเทศที่เป็นชาติเชื้อชาวกรุงเทพฯ นน เช่นชาวบางกอกแท้”

ที่ใช้ใหม่ก่อนหน้านั้นก็มีปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง พ.ศ. ๑๘๒๖ กล่าว
 ว่า “ขอลูกเมียเสียเข้าไพร่ทำข้าไท” “เมื่อก่อน ลายสือไท นบม” กับ “พ่อขุนพระราม
 คำแหงนั้นหาเป็นท้าวเป็นพระญาแกไททั้งหลาย หาเป็นครูอาจารย์สอนไททั้งหลาย ให้รู้บุรุษ
 ธรรมแทแต่คนอันมีในเมืองไท” คำลายสือไทก็ดี เมืองไทก็ดี คงหมายว่าตัวหนังสือไทย
 บ้านเมืองไทย แต่คำไพร่ทำข้าไทกับไททั้งหลายคงมิได้หมายถึงคนไทยโดยเฉพาะ น่าจะหมาย
 ถึงผู้คนทั่วไปมากกว่า (คำ ข้าไท พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานว่า คือคนรับใช้ที่ไม่ใช่ทาส)

ในอาหมบุรีฉฐีหรือตำนานอาหม มีคำพันไตเห็นจะหมายว่า เชื้อสายเผ่าพันธุ์ไท
 กับขุนไตคือ ขุนไท เจ้า (จ้าว) ของพวกไท และ ลุยกไต น่าจะหมายว่า ลูกไท ลูกหลานไท
 แต่ผู้แปลภาษาอาหมเป็นภาษาอังกฤษ ไปกำหนดว่า เป็นชนเชื้อชาติหนึ่งไปเสีย ส่วนที่โคกที่
 เขียนในคำแปลว่า อาหม ก็ปรากฏว่าใช้ ไต ทุกแห่งดังกล่าวแล้ว บางแห่งใช้ ไตกาง คงจะย่อ
 มาจาก ไตเมืองกาง (ไทเมืองกลาง) คือคนที่อยู่บนพิภพ ไม่ใช่สวรรค์ ไม่ใช่บาดาล ส่วนที่ใช้
 ไต คู่กับข้าก็มี เช่นที่กล่าวว่า เมืองที่ขุนลงขุนโลจะลงมาครองนั้นมีผู้คนมาก พันไตพันข้า
 แดกเต็มเมือง (พันธุ์ไทพันธุ์ข้าแพร่เต็มเมือง) ไต กับ ข้า คงหมายว่า ผู้คนพลเมืองเช่นเดียวกัน

คำ ไต ก็ใช้คู่กับ ข้า มีความหมายว่าผู้คนพลเมืองนี้ ของไทยใหญ่มีใช้ตรงกัน เขา
 ใช้ว่า ข้าไฟไตเมือง (ข้าไพร่ไทเมือง) ข้ามานไตเมือง (ข้าบ้านไทเมือง) และที่มีในหนังสือ
 เกี่ยวกับเรื่องเมืองแสรหรือกล่าววว่า “แล้งหลอนแอ็ดหนุไตโงหน่า ข้าโงมัน” (พระอินทร์
 สงสารไทข้างหน้าข้าชวก่อน) ไตในที่นี้คงหมายถึงผู้คนต่อไปข้างหน้า หรือที่ขึ้นมาในกาลก่อน

ไต ที่ใช้คู่กับ ข้า ในภาษาไทยใหญ่ยังหมายอย่างเดียวกันคือหมายถึงพวก เบนข้า ไม่
 ใช้ เจ้า ดังที่กล่าวไว้ในตำนานไทยใหญ่ตอนหนึ่งเป็นคำที่ผู้หญิงถามผู้ชายว่า เป็นเชื้อชนเชื้อไท
 เป็นลูกเศรษฐี หรือเป็นเจ้าปกครองข้าปกครองไท ผู้ชายตอบว่า “เมียวเข้าอันเป็น เจอข้า
 เจอไต ลักเป็น เลอเจ้าเยา” (พันธุ์เราไม่ใช่เชื้อข้า เชื้อไท หากเป็น เลอเจ้า หรือ)

แต่ ไต ของภาษาคำตี้ที่ใช้เข้าคู่กับ ขว (ข้า) มีความหมายกลับตรงกันข้ามทีเดียว คือ
 ไตของเขาหมายว่า เจ้า ก็ได้ คนใหญ่คนโต ก็ได้ ดังที่มีคำติดปากว่า

ไตลุ่มหมา ขาลุ่มกิบ (ไตลุ่มหมา ข้าลุ่มกิบ) คือคนใหญ่คนโตลุ่มหมา (เวลามาภาค
 หรือมาตลาถ) หรือคนเป็นข้าลุ่มสวมกิบ (หมวกไทยใหญ่) เขาใช้หมายถึงเรื่องที่เป็นไปไม่ได้
 ไม่มีใครทำเช่นนั้น

เจอ - อขาหน้าไต (ใจข้างหน้าไต) หมายถึงใจคอคับแคบเหมือนขี้ แต่ทำหน้าใหญ่
อย่างไทคืออย่างเจ้าใหญ่นายโต

เจอ - อดั้นไม้คหยา เจอ - อขานั่งค้ำแห่ง (ใจไทคั่งคอกไม้ ใจข้างค้ำ
แดง) หมายถึงเจ้าหรือคนใหญ่คนโตใจดีจะให้อะไรใครก็ให้ง่าย ๆ เหมือนให้คอกไม้ ส่วนขี้ใจ
คับแคบ ขี้หวงจะให้ของใครต้องคิดแล้วคิดอีกเหมือนจะให้ทองคำ

ถ้าใช้ **ไต** คำเดียว หมายถึง คน เช่นเดียวกับดินอื่น ๆ แต่ถ้าใช้ **ไต** หรือ **คนไต**
(คนไท) คู่กับ **มุนเจ้า** (พระภิกษุ) ย่อมหมายถึงคนที่ เป็นขร้าวาส แต่คำ **เจ้าไท** พระสงฆ์ ที่
ปรากฏในกฎหมายตราสามดวงพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานกล่าวว่า เจ้าไทคือพระสงฆ์

รูปความหมายของคำ **ไต** ในถิ่นต่างๆ ก็กล่าวมาแล้วข้างต้นหมายได้ทั้ง คน ผู้คน
คนที่ เป็นขี้ คนที่เป็นเจ้า คนที่เป็นขร้าวาส แต่ความหมายว่า เป็นอิสระ หากได้มีปรากฏ
ในภาษาถิ่นเหล่านั้นไม่ จึงน่าสงสัยว่าเราได้ความหมายนี้มาจากไหน จะสรุปจากลักษณะนิสัย
ว่าคนไทยรักอิสระ แล้วเลยมากำหนดความหมายเอาเอง หรือจะมีที่มาจากภาษาอื่น บ้างก็
คิดว่าอาจจะมาจาก **ไต** ในภาษาจีนที่แปลว่าใหญ่ เพราะมีคำ **ไท** ใช้ในคำกลอนแปลว่า ผู้
เป็นใหญ่ แต่อย่างไรก็ตาม ชื่อประเทศไทยในปัจจุบัน ภาษาจีนกลางใช้เขียนด้วยอักษรที่ออก
เสียงว่า ไท่กว้อ **ไท** มีความหมายว่า สูงส่ง ยิ่งใหญ่ มั่งคั่งสมบูรณ์ และอิสระเสรี เขานำ
มาใช้เรียกประเทศทางตะวันตกหรือประเทศในยุโรปว่า **ไท่ชีกว้อ** แต่ที่นำมาใช้เรียกประเทศไทย
ก็คงเมื่อเราเปลี่ยนชื่อประเทศมาแล้วนั่นเอง และที่เลือกใช้คำนี้ก็คงเป็นเพราะเสียงใกล้เคียงกับไทที่สุด
คงไม่ได้ถือความหมายว่าอิสระเสรี เป็นสำคัญ แต่อย่างไรก็ตามชาวไทยใหญ่กล่าวว่าความหมาย
ของ **ไต** ที่ว่าเป็นอิสระก็รู้จักมานานแล้วในหมู่ชาวไทยใหญ่ เขาอธิบายว่า **ไต** ก็คือ ลอดแล้ว
ซึ่งหมายถึง อิสระนั่นเอง

ส่วนคำ **ไทย** ที่เขียน ไทย มี ย ข้างท้ายไม่ทราบว่ามีเมื่อใด แต่ที่น่าสังเกตคือ
ภาษาไทยเรามีคำหลายคำที่เขียน **ไอย** (คือ ไอ มี ย ตาม) โดยเฉพาะคำเรียกคนไทยบางกอกเขียน
ไทย ออกเสียง ไทย ส่วนคนไทยถิ่นอื่นเรียก **ไต้ย** เขียน ไตย

สยาม

นอกจากชื่อ ไท ไท ไทย แล้ว ยังมีอีกชื่อหนึ่งคือ **สยาม** ซึ่งหมายถึง บ้านเมืองไทย คนไทย ชื่อออกเสียงเรียกต่างกันไปตามถิ่นต่าง ๆ ดังกล่าวไว้ครังก่อน คือเรียกว่า ชานในพม่า เรียกว่า เขมในมอญ เรียกว่า เขียมในเขมรและมลายู และถ้า อสม เป็นคำเดียวกับ สยาม จริงดังนักภาษานักภาษาท่านกล่าว ก็เป็นอันว่าชื่อแคว้นอัสสัมของอินเดีย กลายเสียงมาจากคำ สยาม เมื่อ ส กลายเป็น ห ไปได้ในภาษาอัสสัมเช่น โสณ (ทอง) เป็นหน อสม จึงเป็น อหม สิ่งที่เกี่ยวข้องกับอัสสัมก็เรียก อหมือ (เสียงอะในคำ อหม เบ้เสียงครึ่งอะ ครึ่งอา ที่เขียน อ اهم ก็เพื่อออกเสียงถนัดขึ้น) ชื่อ อหม หรืออ اهم ก็ควรจะเป็นคำเดียวกับ สยาม ด้วย

ด้วยเหตุที่ **สยาม** ออกเสียงต่างๆ กันไปในถิ่นต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น จึงเห็นได้ชัดว่าเป็นชื่อที่คนอื่นเรียก อาจเรียกตามถิ่นที่อยู่ก็เรียกว่า สยาม ชื่อชานและอ اهم ก็คงจะเป็นเช่นเดียวกัน ถ้าเป็นเช่นนั้นดินแดนทั้ง ๓ ที่เป็นประเทศไทย รัฐชาน และแคว้นอัสสัมในปัจจุบันนี้คงใช้ชื่อ **สยาม** เช่นเดียวกันหมด เพียงแต่ออกเสียงต่างกันไปตามนั้น จึงนำคิดต่อไปว่า ชื่อถิ่นที่อยู่นี้เรียกกันมาแต่เดิมก่อนคนไทยมาอยู่ หรือเพราะคนไทยเข้ามาอยู่แล้ว ถิ่นแดนนั้น ๆ จึงมีชื่อเรียกตามชื่อคนไทยเจ้าของถิ่น ไปด้วย ดังชื่อรัฐชานและแคว้นอัสสัมโดยเฉพาะ แท้แก่ประวัติศาสตร์ก็ได้กล่าวว่า คำว่า สยาม ที่มีปรากฏเริ่มแรกเห็นจะมีในจารึกจามหรือจำปา ในพุทธศตวรรษที่ ๑๗ อันเป็นสมัยที่คนไทยถึงจะอยู่ในดินแดนแถบนี้แล้ว แต่ก็ยังหาได้เป็นใหญ่ ถึงกับมีบ้านมีเมืองของตนเองไม่ เพราะฉะนั้นจึงยืนยันไม่ได้ว่า จะหมายถึงแต่คนไทยหรือคนชาติอื่นที่ต่างก็อยู่ในดินแดนนั้นอันมีขอบปกครองในขณะนั้น แต่ที่พอจะกล่าวได้อย่างหนึ่ง ก็คือคนไทยไม่ได้เรียกตัวเองว่า สยาม หรือแม้คนไทยใหญ่ก็ไม่ได้เรียกตัวเองว่า ชาน แม้ชื่ออ اهمที่คนอ اهمภาคภูมิใจในชื่อของตนนั้นก็หาชวนปรากฏไม่ได้ในตำนานอ اهمหรืออ اهمบุรีรัฐฯ ในพจนานุกรมภาษาอ اهم - อังกฤษก็มี ไคมีคำ (ทงทมิซอเชื้อชาติอื่น เช่น เมิน แปลว่า ชนเผ่าอากาศเป็นต้น) แต่กลับไม่มีที่คำ **ไต** (แต่ออกเสียงเป็น **ตาย**) แปลว่าคนอ اهم ชื่ออ اهمจึงน่าจะเป็นชื่อที่เรียกตามที่คนอื่นเรียกในภายหลัง อาจจะเป็นหลังจากที่บันทึกไว้ในตำนาน หรือบางทีเพียงหลังจากที่ไกลยงจันทร์ บารัว ทำพจนานุกรมอ اهمเมื่อ ค.ศ. ๑๙๑๖ นี้เองก็เป็นได้

ถ้าจะถามว่า สยาม แปลว่าอะไรเป็นภาษาอะไร ลักษณะเสียงเช่นนี้คงเป็นคำภาษาอื่นใดไปได้ยากนอกจากภาษาสันสกฤต สันสกฤตมีคำ สยาม ที่แปลว่า คำ สีนาคาล สีคราม สีเขียว

เมฆ และถ้าหากดินแดนที่เรียกว่า สยาม เคยเป็นของขอมมาก่อนตั้งกล่าวกัน ก็น่าแปลกที่ไม่ปรากฏชื่อว่าเป็นชื่อดินแดนของขอมโบราณ ในพจนานุกรมเขมร เขายังนึกไว้ว่าสยาม แปลว่า คำ เขียว เขียวครามอย่างทุ่งฟ้า เมฆ ช้เมฆ อีกความหนึ่งก็คือ เสียม หมายถึงประเทศที่มีพรมแดนติดกับประเทศกัมพูชาทางภาคใต้และตะวันตก (เป็นคำเรียกประเทศสยามหรือไท) เสียมจึงเชื่อได้ว่าเป็นคำกลายเสียงจาก สยามหรือช้ยาม แต่ท่านผู้รู้บางท่านสงสัยว่าจะเป็นคำภาษาจีน จีนเรียกประเทศเราว่า เขียมล่อ๊ก (กล่าวว่่า คือละโว้) พจนานุกรมภาษาจีนกลาง-อังกฤษที่เซอเบอร์ต เอ. ไวท์ทำไว้ถึง ๘๐ ปีมาแล้ว พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๓๕ นับเป็นพจนานุกรมที่มีผู้ยึดถือกันมานานจนปัจจุบัน ได้บันทึกคำ ^๕เขียน ว่า แปลว่า พระอาทิตย์ขึ้น ก้าวหน้าและ ^๕เขียนหลัวก๊ว เป็นชื่อประเทศสยาม และมีอธิบายว่า “เขียน เป็นคำที่กำหนดขึ้นแทนคำ สยาม ของคนพื้นดิน (เพราะมีเสียงใกล้เคียงที่สุด ตามแบบจีนที่ควรเปลี่ยนชื่อคนต่างชาติให้มีเสียงที่มีอักษรเขียนได้ แปลว่า สีน้าตาลปนแดง อันเป็นสีผิวของคนสยาม” และกล่าวต่อไปว่า “คำ สยาม หรือ เสียม กล่าวว่่าคือคำ ซาน ที่พม่าเรียก แต่ที่มาเรียกเขียนนี้เป็นเพราะออกเสียงตามตัวเขียน ที่เขียนตามโปรตุเกสว่า “Sciam” จึงดูเหมือนว่าคำเดิมเป็นคำซานแล้วมากลายเป็น ไชแอม เสียม หรือสยามในภายหลัง ไม่ใช่เดิมเป็น สยาม แล้วภายหลังมากลายเป็น ซาน (คำนี้เขียน รุหม ในภาษาพม่า)

แต่สยามจะแปลว่าอะไรมาจากไหนอย่างไรก็ตาม ก็ยังมีผู้พอใจจะใช้ชื่อนี้ โดยเฉพาะพวกคนไทยที่พูดไทยไม่ได้ในอัสสัม อันได้แก่พวกค่ายังบางกลุ่ม และพวกตุงๆ ใช้นามสกุลว่า **ศุยาม** (ออกเสียง ชุยาม) หมู่บ้านบางหมู่บ้านรวมเรียกว่า **ศุยามถาว** (หมู่บ้านสยาม) เพื่อให้เป็นที่ประจักษ์แก่คนเผ่าอื่นในอัสสัมว่า พวกตนมีเชื้อชาติไทย มีพื้นเพเดิม ณ ดินแดนที่เรียกว่า สยาม ทั่วๆ ที่ถ้าถามว่า เป็นชื่อชาติใด เขาก็จะตอบว่า “ไท” และเขาเองก็หาไม่รู้ว่่า สยามอยู่ที่ใด ครั้นถามว่า ได้ชื่อนี้มาแต่เมื่อไร เขาก็อ่านานจนเหลือจะจดจำ (from time immemorial) แต่มีกันว่าเพิ่งไม่นานมานี้เอง เมื่อเขาเกิดรู้ว่ามิถุนที่อยู่ของคนไทย และถิ่นไทยนั้นมีชื่อว่า สยาม

ชื่อจากบาลีสันสกฤต เวสาลี-มิลิลา

เมื่อกล่าวถึง ชื่อสยาม ว่าเห็นจะเป็นคำภาษาอื่นใดไปไม่ได้ นอกจากภาษาสันสกฤต ถ้าเป็นเช่นนั้นจริง ดินแดนที่เรียกว่า สยาม ก็น่าจะต้องมีชื่อพื้นบ้านอีกชื่อหนึ่งหรือบางทีก็มากกว่านั้น อันเป็นธรรมชาติของชื่อสถานที่สำคัญ ๆ ในแถบเอเชียอาคเนย์นี้ ที่แต่ละแห่งมีชื่อเรียกหลายต่อหลายชื่อ ที่สำคัญต้องมีชื่อดั้งเดิมซึ่งสุดแต่ผู้ใดเป็นผู้ตั้ง บางทีผู้ตั้งไม่ใช่เจ้าของประเทศชื่อนั้น ๆ ย่อมถือเป็นชื่อพื้นบ้าน และจำเป็นต้องมีชื่อทางการใช้เรียกในธุรกิจการงานต่างหากออกไปอีก เป็นต้นว่าชาวไทยใหญ่ทางตอนเหนือของรัฐชานเรียกแม่น้ำที่ไหลผ่านถิ่นที่อยู่ของตนว่า **น้ำแก** แต่ชื่อที่ใช้ในแผนที่ในตำราเรียกเป็นภาษาพม่าว่า **เจวหลัด** หรือแม่น้ำที่พม่าเรียก **อิระวดี** กับ **แซลวิน** คนไทยก็เรียก **น้ำแก้ว** (ว่าคือแม่น้ำแก้ว) กับ **น้ำคัง** (แม่น้ำคังไม่ใช่แม่น้ำโขง แม่น้ำโขงเรียก น้ำของ) แม่น้ำ **พรมบุตร** ในอัสสัม คนไทยที่นั่นก็เรียกว่า **น้ำดาวทิหรือหลาวทิ** แต่ **น้ำโสม** (แม่น้ำเป็รยวอยู่ในอัสสัมเหนือ) คนในอัสสัม เรียก **เตงงาปณี** (แม่น้ำเป็รยว) ไม่ทราบว่าเขาแปลจากชื่อไทยเป็นภาษาอัสสัม หรือแปลจากภาษาอัสสัมให้เป็นไทย

แต่ที่เจ้าของถิ่นเรียกชื่อเป็นภาษาบาลีสันสกฤต ด้วยความนิยมยินดีและยกย่องเชิดชูก็มีเป็นอันมาก ถ้าเป็นพวกถือพุทธศาสนา ชื่อก็มักเป็นชื่อบ้านเมืองที่สำคัญในพุทธกาลเป็นต้นว่า มิลิลา เวสาลี วิเทหรัฐุ กันทาละ โกสัมพี แต่ถ้าเป็นพวกถือศาสนาอื่น มีพวกอาหมหรือศาสนาอื่นเป็นต้น ก็เรียกชื่อต่างไปตามคตินิยมของเขา เช่นแม่น้ำคิเซา ก็เรียกเสียว่าแม่น้ำ **วสิษฐังคา** ดินแดนแคว้นอัสสัม ชาวไทยใหญ่เรียกกันว่า **เม็งหนุ่น** ก็มี **เม็งมะหนุ่น** ก็มี และชาวอาหมเรียก **เม็งดุน** ชื่อท้ายด้วย **สุนคำ** คือสวนทอง แต่ก็ยังมีชื่อที่ใช้ในภาษาเขียนอีกชื่อหนึ่งว่า **เวสาลี** ออกเสียงว่า ห่วยส่าหลี่

ส่วน **มิลิลา** กล่าวว่าเป็นเมืองจีน ดังที่เล่าไว้ในตำนานไทยใหญ่ว่าเมื่อขุนลู่ซุนได้ไต่บันไดลงมาเมืองคน เกิดลิ้มมีตกับไก่แสงฟ้าที่จะต้องฆ่าสังเวทพระอินทร์จำต้องให้คนกลับขึ้นไปเอา และไม่มีใครอาสา นอกจากเลาหรือละงูชาวพื้นเมือง เมื่อกลับลงมาเลาหรือก็รายงานว่า แตนคำผู้เป็นปู่ผีโรธมาก เลยโปรดให้ตนเองกินหัวไก่ ส่วนนอกนั้นให้ขุนทั้งสองและอำมาตย์

ข้าราชการบริพารกิน นอกจากนี้ยังทวงรางวัลเสียอีกด้วย ขุนทั้งสองจำต้องยอมให้เลาญไปครองเมืองมณฑล เลาญได้กินหัวไก่ก็เลยเรื่องอำนาจ ผิดกับผู้ที่ลงมาจากสวรรค์ทั้งหมด

ชื่อเมืองมณฑลนั้นในฉบับอื่น ๆ เรียก **เม็งแซ่** ซึ่งหมายถึงเมืองจีนตรงกันทั้งหมด แต่นักประวัติศาสตร์คิดว่าน่าจะไม่ใช่ประเทศจีนทั้งประเทศ คงหมายถึงยุหนานเท่านั้น บางที่ยังเรียก วิเทหริค (คือวิเทหรัส) ก็มี กล่าวว่าเป็นชื่อเดียวกับมณฑลครั้งโบราณนั่นเอง ประเทศจีนเขาเรียก **กันทาละ** พม่าเรียก **ตุรบกัณฑาละริค** (ตุรบก ออกเสียง ไต่ยัก แปลว่าจีน) และยังมีกล่าวอีกว่าพวกจีนกับตาดมาจากเมืองเจนไนอาณาจักร กันทาละริค (คำ ตุรบก กล่าวว่าเป็นเตอร์ก (Turk)) นั่นเอง

แต่จะมีชื่อเป็นบาลีสันสกฤตอย่างไรก็ตาม ก็จะต้องมีชื่อพื้นเมืองอยู่ชื่อหนึ่งเสมอจึงน่าจะกลับมากลึงชื่อ **สยาม** กับ **อยุธยา** อีกว่า ชื่อพื้นบ้านดั้งเดิมมีชื่อว่าอะไร และอยู่ที่ไหนแน่ในครั้งกระนั้น เพราะดังที่กล่าวไว้แล้วเรื่องที่เจ้าสามโหลงเสด็จไปตรวจตราบ้านเมืองในครอบครอง (ราว พ.ศ. ๑๗๙๓) ก็ได้แวะเมือง **ลานจางโยตะรา** (ลานข้างอยุธยา) ทั้งที่พงศาวดารกรุงศรีอยุธยาได้กล่าวไว้ว่าสถาปนาอยุธยาเมื่อ พ.ศ. ๑๘๙๓ เป็นเวลาหลังจากนั้นถึงร้อยปี และในสมัยเสือกเสือกง่า (พ.ศ. ๑๙๕๓) จีนได้ยกทัพมาตี ผู้คนพากันหวาดกลัว ต่างหนีเอาตัวรอด กระเจิดกระเจิงไป บางพวกก็หนีไปโยตะรา ซึ่งไม่น่าเชื่อว่าจะเป็นที่เดียวกันหรือใกล้เคียงกันกับอยุธยาในปัจจุบัน

โกสัมพี

เรื่องชื่อสถานที่ต่าง ๆ ในบริเวณที่เป็นที่อยู่ของคนไทย มีชื่อบาลีสันสกฤตควบคู่ไปกับชื่อพื้นบ้านดังกล่าวไว้แล้วนั้น ชาวไทยให้คิดว่า ชื่อบาลีสันสกฤตเหล่านั้นมีมาแต่เดิมก่อนคนไทยมาอยู่ หรือคนไทยมาตั้งถิ่นใหม่ตามความนิยม ถ้าชื่อที่ตั้งมีมาช้านานจริงดังกล่าวอ้าง ก็น่าเชื่อว่าอิทธิพลภาษาทั้งสอง หรือบางทีเฉพาะภาษาบาลีที่ติดมากับพุทธศาสนา ได้แผ่มาทั่วดินแดนแถบนี้ตั้งนานมาแล้วก่อนที่คนไทยจะมาอยู่ ทั้งสถานที่บางแห่งมีนิทานชาดกเล่าประกอบให้เห็นจริงเห็นจัง ยิ่งทำให้น่าเชื่อตงนั้น ทั้งนี้ถ้าหากว่าผู้คัดลอกกันต่อ ๆ มา จะไม่ได้แต่งเติมเอาเองภายหลัง

นอกจากชื่อ มิถิลา เวสาลี และอื่น ๆ ทั้งกล่าวแล้วก็ยังมีชื่อ **โกสัมพี** ซึ่งกล่าวว่า เป็นชื่อทางการทางของ **เมืองแสนหัว** และ **เมืองเมา** ราชธานีของอาณาจักรเมา เมืองทั้งสองอ้างว่า ตั้งเดิมเมืองของตนมีประวัติความเป็นมาเช่นเดียวกับเรื่องของเมืองโกสัมพีในสมัยท้าวอุเทน กล่าวคือ มเหสีแห่งกษัตริย์โกสัมพีถูกนกดขี่หลังก่า (นกวรรณคดีชนิดหนึ่งเป็นนกใหญ่แข็งแรง) โฉบเอาตัวไปขณะที่ยังมีบรรทมอยู่ที่นอกชานค้ำหนัก เพราะคลุมประหมสสีแดงทำให้คนสำคัญว่าเป็นก้อนเนื้อ เมื่อนกพาข้ามน้ำมาไป ก็ให้รู้สึกเวียนพระเศียร ถึงที่เขาเรียกว่า **โทเมา** (หัวเมา) แม่น้ำนั้นและเมืองริมฝั่งนานจึงได้ชื่อว่านาเมา และเมืองเมาเพราะเหตุนั้น

มหาเทวีอัครมเหสีกษัตริย์โกสัมพีทรงรอนนกพาไปปล่อยไว้ที่ค้ำคอบไม้งั่วใหญ่แห่งหนึ่งในป่าหิมพานต์ นางจึงปลงสรเสียงโลนงให้ตกใจหนีไป และในวันนั้นเองนางก็ประสูติพระโอรส พอถึงฤดูช้อลกปะที่ต้งอาศรมอยู่ไม่ไกลจากที่นั้นเดินผ่านมา ได้ยินเสียงเค็กร้องแหงนหน้าขึ้นไปดู ก็แลเห็นผู้หญิงกับเด็ก ลามไถ่ดูไต่ความแล้วจึงหามันได้มาพาควาลงมาข้างล่าง และฤๅษีก็ได้เลี้ยงกุมารน้อยนั้นจนเติบโตใหญ่ เมื่อมีอายุได้ราว ๑๔-๑๕ ขุนผิขิกุญญา (พระอินทร์) ได้เสด็จมาประทาน **ตัง** (พิณ) วิเศษให้ ตังนี้เมื่อคิดแล้ว จะสามารถเรียกช้างและบังคับช้างให้อยู่ในอำนาจได้หมดทั้งป่า กุมารนั้นจึงได้ชื่อ **ขุนแสงอูตัง**

เมื่อได้ฤกษ์จะกลับเข้าบ้านเมือง ขุนแสงอูตังก็ได้คิดพิณเรียกช้างมาทั้งป่า และพากันตรงไปยังเมืองโกสัมพี ซึ่งพอดึกกับกษัตริย์โกสัมพีลงพระชนม์ลงพอดี ผู้คนพลเมืองจึงอัญเชิญขุนแสงอูตังให้ขึ้นครองราชย์ ต่อจากนั้นขุนแสงอูตังก็ได้กลับไปหามารดาในป่า บ้านนั้นได้ชื่อต่อมาว่าโกสัมพี และขุนแสงอูตังทรงสร้างเมืองขึ้นเมืองหนึ่งตรงที่ที่พระอินทร์ประทานตังให้ เมืองนี้มีชื่อว่า เมืองอูตัง ต่อมาเรียกสั้นเข้ากลายเป็นเมืองตังไป

เจ้าชายเมืองกล่าวไว้ในหนังสือรัฐธานว่าเรื่องราวที่เล่ากันนั้นเหมือนกับเรื่องท้าวอุเทนในสมัยพุทธกาลทุกตอน นอกจากตังนั้นไม่ใช่พระอินทร์ประทาน แต่ฤๅษีออลกปะมอบให้ ทั้งสอนมนตร์เรียกช้างบังคับช้างให้ ปัญหาจึงอยู่ที่ว่า คำว่า อูตัง มีมาก่อนคำ อุเทน (บางคนว่ากลายเสียงมาจาก อัมตัง) เมื่อมาได้ยินเรื่องท้าวอุเทนคิดพิณบังคับช้างได้ จึงลากชื่อนี้ให้กลายเป็นชื่อ อุเทน ภาษาบาลีไป หรือ ลากคำ อุเทน ให้ออกเสียงเป็นไทย ๆ โดยเฉพาะให้มีเสียงเป็น

ตั้ง ที่แปลว่าพิณ เพื่อจะได้เข้ากับเรื่องราวของท้าวอุเทน (คนไทยในอัสสัมเรียก อุตั้งนะ เป็นที่นับถือของผู้มีอาชีพเกี่ยวกับช้าง)

เมื่อเป็นเช่นนั้นชื่อ โกลัมพี ก็มีปัญหาเช่นเดียวกันคือ ดินแดนที่อ้างว่าชื่อของตนดั้งเดิมคือโกลัมพินน ไต่ชอนจากภาษาบาลีโดยตรงหรือ หรือเป็นชื่อที่เดิมเรียกอย่างอื่น แล้วมากลายเสียงตกให้เป็นโกลัมพีไปในภายหลัง ทั้งนี้เพราะมีผู้พยายามแปลคำโกลัมพีว่าที่จริงคือคำ **กอสัมปี** แปลว่า คนหนึ่งสามปี ด้วยว่าผู้เป็นใหญ่แต่ละคนปกครองได้ในราวนั้น แต่บางคนก็กล่าวว่ที่จริงคือคำพม่าว่า **โกซานปยี** (หรือเปย คือเมืองชาน ๙ เมือง) ที่ลากเสียงให้เป็นคำโกลัมพี แต่จะพิจารณาอย่างไร ไม่ว่าโกลัมพี จะมีมาแต่เดิม หรือเป็นคำที่กลายเสียงให้เป็นบาลีก็ตาม ก็เห็นได้ว่าความนิยมตั้งชื่อเป็นภาษาบาลีสันสกฤตมีอยู่ไม่น้อย

ยังมีชื่อ **กัมโพช** อีกชื่อหนึ่ง ซึ่งหมายถึงรัฐชานตลอดทั้งรัฐ ชาวไทยใหญ่ออกเสียง **กัมบอชา** ตามพม่า เขาสงสัยกันว่ามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับคำ กัมพูชา อย่างไรบ้างหรือไม่ และออกจะพอใจคำอธิบายของพระยาประชาภิจักรจักรว่า คำ กัมโพชน่าจะเป็นชื่อโคตรตระกูลของชนกลุ่มหนึ่งในแถบมหาโกศลอยุธยาและอินทปรสต์ เมื่อเดินทางไปยังถิ่นฐานที่ใด ก็มักเรียกที่นั้นตามชื่อของตน ชื่อกัมโพช หรือกัมบอชา คงจะมีมาช้านานก่อนกัมพูชา และคงจะเป็นที่นิยมด้วย พระนามเดิมของเจ้าฟ้าหลายต่อหลายเมืองอันมีเมืองนาย เมืองปาย เมืองบันเป็นต้น ก็มีคำ **กัมบอชา** นำหน้า

ชื่อพื้นเมือง

ตามที่กล่าวถึงชื่อบ้านเมืองต่าง ๆ ของไทย มีชื่อเป็นบาลีสันสกฤต ทั้งยังมีนิทานเล่าประกอบอีกด้วย ดังชื่อเมืองโกลัมพีกับขุนอุตั้งหรือท้าวอุเทนที่กล่าวไว้ข้างต้นนั้น ทำให้เห็นได้ว่า ความนิยมนับถือภาษาบาลีสันสกฤตมีแพร่หลายทั่วไปในแถบนี้ แต่พูดไปก็จริงแล้วน่าจะเป็นเรื่องของผู้แต่งตำนานมากกว่า ดังที่พระยาประชาภิจักรจักรกล่าวไว้ในหนังสือพงศาวดารโยนกว่า การที่คนคนเดียวหรือเมืองเมืองเดียวมีชื่อเป็นหลายอย่างนั้น เพราะผู้แต่งตำนาน ถ้าผู้แต่งถนัดภาษามคธ ชื่อคนชื่อตำบลเมืองก็คัดแปลงเป็นภาษามคธ **และมักยืมเอาชื่อเมืองแวนแควนต่าง ๆ ในอินเดียมาสมมุติเป็นชื่อเมืองและแวนแควนในประเทศแถบนี้** แต่ถ้าผู้แต่งเป็นชาวบ้าน ก็เรียกชื่อคนตำบลเมืองไปอย่างหนึ่งตามเหตุหรือตามนิยมของชาวบ้าน

เพราะฉะนั้นนอกจากชื่อเมืองชื่อคนจะต่างกัน เรื่องที่เล่าประกอบก็ยังคงเปลี่ยนแปลงไปตามความนิยมอีกด้วย

ที่เห็นได้ชัดก็คือตำนานเคโอไร อสมบรูมิเมื่อกล่าวถึงต้นราชวงศ์อาหมอัน ถือเป็นบรรพบุรุษของคนไทยทั้งปวงนั้น นอกจากจะตั้งชื่อให้เป็นภาษาสันสกฤตแล้ว เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลเหล่านั้นก็ยังเป็นไปตามคตินิยมของศาสนาฮินดู อันเป็นศาสนาที่กษัตริย์อาหมรับนับถือ และชนชาวอาหมก็ได้นับถือไปด้วยกันทั้งหมด แม้ในปัจจุบัน

ที่จริงแต่ดั้งเดิม ดังที่ปรากฏในตำนานอาหมตอนต้น ๆ ชื่อต่าง ๆ ล้วนเป็นชื่อไทยทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นคนชาติเผ่าใด ถ้ามาเกี่ยวข้องกับคนไทยก็มักจะมีชื่อเป็นไทยไปด้วย เช่น ละงู หรือ เลาง ที่อาสาไต่บันไดขึ้นไปสวรรค์เพื่อนำมิด และไก่ที่ชนลงชนไล หรือ ชนลงชนไล กลับลงมา ก็มีชื่อไทยว่า **เจ้าตักัน** ตำแหน่งต่าง ๆ ที่มาเรียกเป็นชื่อภาษาพื้นเมืองอัสสัมในปัจจุบัน ก็เรียกเป็นไทย เช่นตำแหน่ง บอราโคฮายน์ ที่เทียบเท่ากับองคมนตรีที่ปรึกษาของพระราชา เรียกเป็นไทยว่า **เจ้าเมืองหลวง** (เจ้าเมืองหลวง) และตำแหน่ง บูราโคฮายน์ ที่เทียบเท่ากับราชมนตรี ก็เรียก **เจ้าสังหลวง** คือเจ้าเมืองใหญ่ (สัง เป็นเมืองขนาดใหญ่หนึ่ง) แต่เห็นจะเป็นด้วยว่าชนพื้นเมืองที่นับถือศาสนาฮินดูพูดคนละภาษากับคนไทยที่ไปเป็นเจ้าเป็นใหญ่ครอบครองบ้านเมืองอยู่ เขาจึงตั้งชื่อต่าง ๆ ตามภาษาพื้นเมืองอัสสัมกับกับไว้ด้วย (ซึ่งบางทีก็เป็นคำภาษาสันสกฤต) ไว้ใช้ในหมู่พวกของเขา ครั้นต่อมาช่วงระยะเวลาราว ๒๐๐ ปี พระเจ้าแผ่นดินอาหมองค์หนึ่งเกิดไปรับนับถือศาสนาฮินดู ชื่อภาษาพื้นเมืองเลยกลายเป็นชื่อทางการไป ชื่อกษัตริย์อาหมนับแต่เจ้าเสอหมเมืองเบนตันมา มีชื่อภาษาอัสสัมควบคู่ไปด้วยทั้งสิ้น ดังที่เจ้าเสอหมเมืองมีชื่อว่า ดิชิงเงีย ราชชา แม้ในปัจจุบันคนไทยที่พูดไทยได้ ใช้ชื่อเป็นไทยเรียกกันเฉพาะในหมู่คนไทย แต่ถ้าเป็นชื่อทางการแล้วจะใช้ชื่อแบบฮินดู เช่น อายนี่ ชาวอายทอนมีชื่อว่า โมเหนทร คยาม (ออกเสียงโมเซนคอรอ ชยาม) เจ้าแก่น ชาวค้ายัง มีชื่อว่า นอเคน จากนาเคนทร ที่ออกเสียงอย่างภาษาอัสสัม แม้แต่ **จุ่ม** ที่เป็นตราประจำเมือง (ทำด้วยทองเหลืองมีอักษรจีน คงจะเป็นแบบตราประจำตัวของคนจีนแต่ละคนที่เรียก ไก่ ทิ้งตามทีเห็น **จุ่ม** ของเจ้าฟ้าเมืองไทย อันเป็น **จุ่ม** ของแคว้นแสนหวี) เรียกชื่อเต็ม ๆ ในตำนานอาหมว่า **จุ่มทำรุ่งแสงเมือง** ก็เรียกให้ฟังเป็นแบบฮินดูว่า โสมเคว แสงเคว คือ โสมเทว กับ แสงเทว (แสง คง เป็นคำไทย) เสนับถือเป็นเทวรูปไป

คงจะเป็นเพราะเหตุนี้เองตำนานอาหมที่เขียนเป็นภาษาอัสสัมจึงยกให้ **สวรรค-
นารายณเทพ** เป็นบรรพบุรุษไทย ตำนาราชวงศ์อาหม ชุนลงชุนไลหรือชุนลุนไลที่รู้จักกันในหมู่
คนไทยในรัฐชานและอัสสัมและสวรรคนารายณเทพ ก็หาได้เป็นหลานปู่ของพระอินทร์ที่เขาเรียก
เลงค้อนไม้ กลับเป็นโอรสของพระอินทร์เสียทีเดียว ตามที่เล่าไว้ในเตโอไร อสมบุรุษี มี
๒ ส่วนวนด้วยกันคือ

ส่วนหนึ่งที่หนึ่งเล่าว่า พระอินทร์พานางศิจิ ชายา กับสาวสวรรค์กานต์ในมาเล่นน้ำหน้า
อาศรมพระวสิษฐ์ พระวสิษฐ์แค้นเคืองยิ่งนัก จึงสาปพระอินทร์ว่าให้ต้องสมสู่กับหญิงวรรณะ
ต่ำให้เป็นท้อปยศ และก็เป็นที่จริงที่ปรากฏว่า พระอินทร์ทรงหลงใหลนางเทตย์ผู้หนึ่ง และ
โอรสที่เกิดแต่นางเทตย์ผู้นี้คือ สวรรคนารายณเทพ พระอินทร์ตรัสว่าจะได้เป็นกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่
เป็นผู้ก่อตั้งราชวงศ์อันยิ่งใหญ่

ส่วนอีกส่วนหนึ่งกล่าวว่า พระวสิษฐ์โกรธแค้นพระอินทร์ที่พยายามทำลายอาศรม
และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ริมแม่น้ำคิเขา ที่พระวสิษฐ์จะให้เป็นที่ศักดิ์สิทธิ์ อย่างแม่น้ำคงคาและเมือง
พาราณสี พระอินทร์เกรงจะมีคนได้ขึ้นสวรรค์มากไป จึงบันดาลให้น้ำท่วมสถานที่เหล่านั้นจนหมด
พระวสิษฐ์จึงสาปพระอินทร์ให้ได้โอรสที่เกิดจากมารคาเป็นเมสจิด หรือ มลิกขุ คือคนป่าเถื่อน
และปรากฏว่าพระอินทร์มาลกลอบสมสู่กับนางศยามาที่เป็นนิกายารี และเป็นมเหสีเจ้าแห่งตำราชา
ราชาแห่งพวกนอรา เมื่อทรงครรภ์ นางศยามาได้ขึ้นไปอยู่บนเขาตามที่พระอินทร์มาเข้าฝันแนะ
นำไว้ ครั้นประสูติโอรสแล้วก็ได้นำโอรสไปทิ้งกลางน้ำ โอรสสองคนคือสวรรคนารายณเทพซึ่งได้
ครองราชย์แต่พระชนม์ได้ ๑๗ พรรษา สวรรคนารายณเทพทั้งสองส่วนประสูติในปี พ.ศ.
๑๖๘๔ เช่นเดียวกัน ส่วนหนึ่งยังกล่าวต่อไปว่าโอรสของสวรรคนารายณเทพคือปานิง ซึ่งมี
โอรสสององค์คือ เจ้าเสือกานฟ้าที่ครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๑๗๖๕ กับเจ้าเสือกาฟ้า ต่อมาเกิดเป็น
ปากเสียงกัน เจ้าเสือกาฟ้าอนุชาจึงได้เสด็จออกจากบ้านเมืองไป

ตอนท้ายนี้เห็นได้ว่าพวกพราหมณ์นำพระอินทร์เข้ามาสอดแทรก และดัดแปลงเรื่อง
ชุนลงชุนไลอันเป็นเรื่องไทย ๆ ให้กลายเป็นเรื่องของฮินดูไป ทั้งยังนำเรื่องชุนลงชุนไลมาปะปน
กับเรื่องเจ้ากานฟ้ากับเจ้าเสือกาฟ้า ทั้งที่จากชุนทั้งสองมายังเจ้าเสือกานฟ้ามีกษัตริย์ครองอีกตั้ง

หลายองค์ และถ้าสวรรคตทนายธรรมเทพมีโอรสชื่อปานึง สวรรคตทนายธรรมเทพก็ไม่ใช่ขุนลงหรือ
ขุนใด แต่เป็นเจ้าไต้ป่ง และปานึงโอรสเจ้าไต้ป่งก็คือเจ้าป่าป่ง ซึ่งถือเป็นบิดาของเจ้าเสือข่านฟ้า
หรือเสือข่านฟ้า การสวดแทรกคักแปลงของชาวอินทูลจึงทำให้ตำนานเปลี่ยนไป เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้
แต่งตำนานไม่ว่าตำนานเรื่องใดจึงมีความสำคัญ

ตำนานไทยใหญ่กับอาหม เลงตอน-แล้งหลอน

ตามที่ได้เทียบตำนานไทยใหญ่กับอาหมตอนต้นๆ จะเห็นว่า เพราะถือคติต่างกัน เรื่อง
ที่เล่าจึงต่างกัน ไปดังกล่าวแล้ว ทั้งที่เรื่องสำคัญมีอยู่อย่างเดียวกันคือขุนลงขุนใดไต่บันไดจาก
สวรรค์ลงมายังเมืองบนดินเพราะเลงตอนโปรดให้ลงมาครอง

คำที่น่าสังเกตก็คือ เลงตอนในภาษาอาหมหรือแล้งหลอนในภาษาไทยใหญ่ ที่เป็นที่
รู้จักทั่วๆไปคือพระอินทร์ นับว่าน่าแปลกที่พระอินทร์มีส่วนเข้ามาพัวพันกับตำนานของไทย ถึง
กับกลายเป็นญาติผู้ใหญ่ของผู้ซึ่งอยู่ของขุนทั้งสองที่ถือกันว่าเป็นบรรพบุรุษไทย เสียงของคำนี้ฟังดูน่าจะ
ไม่ใช่คำไทย แต่ก็ไม่มีใครบอกได้ว่าเป็นคำใดมาจากไหน และก็มีมาสำคัญว่าเป็นพระอินทร์นั้น
คงจะเป็นเพราะข้อความบางตอนในตำนานอาหมที่กล่าวว่าเลงตอนครองเมืองนี้และบางตอนก็มีคำ
เจ้าฟ้าเพดขานคำ คำกับมรด้อย ฟ่าเพด คงเป็นคำเดียวกับ ฟ่าแพด ของพม่าเก่าที่แปลว่า
ฟ้าร้อง ฟาดัน ฟาดะนอง ขานคำคือขวานเทอง ซึ่งมีส่วนคล้ายพระอินทร์ที่ถือเป็นเจ้าแห่งสายฟ้า
มีสายฟ้าเป็นอาวุธ ดังที่เรียกวัชรปราณี

คำนี้จะเป็นคำที่มีมาแต่ดั้งเดิมช้านานแล้วเพราะในภาษาไทยใหญ่ มีคำ แล้งหลอน
ปรากฏในความเก่าๆ เช่นในหนังสือแต่งตั้งเมียวซาที่ไต่เท่าความตั้งแต่ ขุนลู่ขุนใดถ่ายเจ้าเล็ก
เจ้าขงหย่อนจกพะสะขวงลงเม็งกอแอกแตกเป็นขุน (ขุนลู่ขุนใดพาคนไปเดเหล็กหย่อน
จากฟ้าลงเมืองก่อตั้งเริ่มแรกแตกเป็นเจ้าเป็นขุน) ตลอดมาจนถึงความที่ว่า แล้งหลอนแอดหลู
ไต่โงหน่าขาโงมน.....จึงตกว่าตูปู่ขุนลู่คำเทอ-ออันเผ่นไปเซากูเม็งกว้างเผ่นไป

สาวกผู้มั่งคั่ง (พระอินทร์ทรงเอ็นดูคือสงสารผู้คนต่อไปข้างหน้ากับผู้คนเมื่อก่อนโน้น จึงตรัส
แก่พวกเรา (คือ) ชนผู้ให้แพร์กันไปอยู่ทุกเมืองกว้างให้แพร์กันไปอยู่ทุกเมืองคน)

ส่วนตำนานที่บันทึกเป็นภาษาพม่า กล่าวถึงแสงหลอนตอนทีกล่าวถึงบ้านเมืองที่ชนผู้
สร้างขึ้นมาเกิดยุคเข็ญ ย่าแสงฟ้าจึงปรึกษากับชนเผ่าทางสี่ตกลงเห็นควรให้ไปเฝ้า **เจ้าแสง-
หลอน (พระอินทร์) ย่อนเอาลูกขุนเคื่อพาลงมาหนึ่งเสดเจ้า เตอ-อพาจิงโกมุนกำเขาเอย**
(ขอเอาลูกหลานเชื้อสายฟ้า (เทวดา) ลงมาเป็นเจ้าครองเมือง คนใต้ฟ้าจึงกลัวบุญของเขา)
เมื่อแสงหลอนเห็นสมควรให้ชนผู้ชนโลงมาครองเมืองใต้ฟ้า ก็ส่งสอนให้ประพฤติให้สมกับที่เป็น
เจ้าปกครองผู้คน พร้อมกันนั้นก็ประทานคอบกับไก่แสงฟ้าหอนแสง (หงอนเพชร) ให้นำลงมาฆ่า
ดูกระดูกเพื่อทำนายโชคชะตาของบ้านเมือง

ความตอนนั้นคล้ายของอาหม แต่ของอาหมกล่าวเพียง **เม็งเตอ - อไปมเจ้า** (เมือง
ไต่ยังไม่เจ้า) จึงโปรดให้เจ้าสายฝนไปเชิญย่าแสงฟ้ามาปรึกษา และย่าแสงฟ้าทรงแนะให้
ปรึกษาเถลาคำ และได้ชนลงชนโลงโอรสเถลาคำลงมาครองเมืองได้ ก่อนจากมาใต้ประธานมิด
กับไก่ให้ฆ่าสังเวทพระองค์ และให้ชนลงกินไก่เพื่อความเรืองอำนาจในการปกครองบ้านเมือง
แต่เมื่อชนทั้งสองไต่บันไดลงมาจากสวรรค์ถึงพื้นดินแล้วจึงทราบบว่าลิมมิดกับ ไก่ไต่บันได
ต้องให้ละงู ให้นำเอามาให้ และละงูได้ขอสัญญาว่าถ้าตนนำมาให้ได้ ต้องให้ตนได้ครองเมือง**มิถิลา**
บางฉบับก็เรียก**เมืองแซ**

ของพม่าก็ไม่มีเรื่องลิมมิดกับมิดหรือคอบ แต่มีตอนที่กล่าวถึงส่วนต่างๆ ของไก่ที่
แสงหลอนตรัสสั่งให้แบ่งกันกินเพื่อความสามารถตามหน้าที่ คือ **ป้าอายุขลุ** หมายถึงพ้าอายุ
ขลุ (พี่ชายใหญ่เรียกอ้าย (อ้าย) หรือมีอายนำหน้าชื่อตามแบบของพม่า) ให้กินหัว เพราะจะ
ต้องเป็นเจ้าปกครองคน ส่วน**น้องพ้าหงขลุได้** (น้องพ้าหงขลุได้ หงเป็นคำนำหน้าชื่อลูกชาย
คนที่สอง) ให้กินปีก เพราะจะต้องช่วยพี่ชายในการปกครองบ้านเมือง ส่วนคอนให้ **ขุนเคื่อ-
เจ้าโหสิ๊ก** (ขุนเคื่อเจ้าหัวสิ๊ก) คือชนในเครือญาติเป็นแม่ทัพเพื่อดูแลบ้านเมืองให้เหนือคนอื่น
ขุนบ่าชา คือชนฝ่ายขวาให้กินตับเพราะจะต้องมีหน้าที่เกี่ยวกับเรื่องสำคัญที่บ้านเมือง ส่วน**ขุน
บ่าซ้าย** (ขุนฝ่ายซ้าย) ให้กินเตอ-อ (ไต เขาหมายถึงเครื่องในโดยเฉพาะ คือ กิน) เพราะ
จะต้องดูแลเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ จุก ๆ จิก ๆ ส่วน **เจ้าผู้เจอ-อ** (เจ้าผู้ใช้) คือคนใช้นักการผู้สอชาว
ให้กินตีนไก่ เพื่อว่าไต่กินความเรืองไต่จะไต่วิ่งไปบอกกล่าวเจ้านาย เนื้อไก่นั้นให้แบ่งกันกินให้

ทว่าทุกคนที่เป็น **สายเมือง** (เชื้อสายของเมือง) อย่าให้ขาด แล้วแล้งหลอนก็ยั้งตรัสสอนอีกเป็นอันมาก เมื่อถึงเวลาที่ขุนทงสองลงมาเมืองฮี้เมืองฮำ (บางที่เรียกเมืองลานากิม) ก็ได้รับการต้อนรับขับสู้เป็นอย่างดีจากผู้คนพลเมืองที่นั่น คนแสน (คงหมายว่าคนจำนวนมาก) ได้ช่วยกันสร้างหอให้อยู่ เจาทั้งสองตื่นแต่เช้าและชนข้างคูเมืองเสมอ และให้ถางป่าทำเป็นนาปลูกข้าว

ถึงตรงนั้นชวนให้คิดว่า คงจะเป็นครั้งแรกที่ผู้คนติดตามจากเมืองบนมาทำไร่ไถนาในที่ลุ่ม คำว่า **เมืองเตอ-อ** ในตำนานอาหมหรือที่ตำนานฟ้าเก้เรียก **เมืองเตอ-อฟ้า** (เมืองใต้ฟ้า) คงจะหมายถึงเมืองที่อยู่ในที่ลุ่มใต้ที่อยู่เดิมลงมา อย่างที่จีนเรียกคนไทยที่อยู่ไถยุนนานลงมาว่า **ชยุป้อ** คือพวกป่าเถื่อน ชายน่า (สยหรือส่วยแปลว่าน้ำในภาษาจีนกลาง) ส่วนที่อยู่ในยุนนานขึ้นไปเรียก **ชานป้อ** คือพวกป่าเถื่อนอยู่ดอน (ชานภาษาจีนกลางอาจแปลว่าหน้าผาได้) พวกไทยในยุนนานเรียกพวกในรัฐชานว่า **ไตเตอ-อ** (ไทยใต้) และคนทางใต้คือไตแม่น้ำมาลงมาเรียกพวกไทยในยุนนานว่า **ไตเหนอ** (ไทยเหนือ) บางที่เติม **เม็งแซ่** (เมืองจีน) เข้าไปด้วย

ชื่อ **บิตติลา** ก็ที่ **เมิงติลา** ก็ที่ปรากฏในตำนานอาหมก็น่าสังเกตว่า เหตุใดพวกอาหมจึงเรียกเช่นนั้นด้วย ในเมื่อถือว่าชื่อนั้นเป็นชื่อเก่าแก่ปรากฏในทางพุทธศาสนา ดังที่เคยกล่าวแล้วว่า ลงรูปไปครองมิลิลา บางแห่งใช้ว่า เม็งแซ่ซึ่งคือเมืองจีน และบางคนว่าไม่ได้หมายถึงจีนทั้งหมด แต่หมายเพียงแต่นาน และถ้าเทียบที่ใช้ **บิตติลา** ในตำนานอาหมกับตำนานอื่นๆ ตอนที่ว่า **ป่าแม่ปั้งปั้งเม็งบิตติลาถ่าน** (ป่าแม่ปั้งครองเมืองบิตติลา) ตำนานอื่นโดยเฉพาะฟ้าเก้ว่าครองเมืองเมา เมืองเมาในสมัยนั้นเทียบเท่าอาณาจักร กินความหมายถึงยุนนานทั้งหมดหรืออย่างไรไม่อาจกล่าวได้แน่

การที่ชื่อตำบลบ้านเมืองแถบนี้เป็นภาษาบาลีสันสกฤตหรือภาษาพื้นเมืองของอินเดีย รวมทั้งเรื่องราวประกอบย่อมเป็นไปตามคตินิยมไปตามถนัดของผู้แต่งมากกว่าอย่างอื่น หากผู้แต่งนับถือพุทธศาสนา ชื่อและเรื่องราวมักเกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนา แต่ถ้านับถือศาสนาอื่น เช่นพวกอกทมนับถือศาสนาฮินดู ก็มักจะเรียกชื่อหรือแต่งเรื่องราวให้เป็นไปตามคตินิยมของตน

เรื่องนี้จะเห็นได้ชัด ถ้านำตำนานไทยใหญ่กับตำนานไทยอาหมมาเทียบกัน โดยเฉพาะตอนเริ่มแรกตำนานไทยใหญ่จะขนานต้นตงแต่ **วายุไผวายนาวายลมทาด แลก่อนำกอนิน กอผา กอฆาน กอเม็ง** คือภายหลังที่ไฟได้ไหม้โลก น้ำท่วมโลก และพายุพัด ได้สงบลงแล้ว และเริ่มมีน้ำมีดินมีหินมีผามีบ้านมีเมือง และต่อไปว่า **ขุนสาถถึงเม็งเมก้า** คือพระผู้สร้าง

ลงมายังเมืองมาซอัมแซมโลก และได้กล่าวเป็นตอน ๆ ไป แต่ละตอนก็ขึ้นต้นด้วยคำว่า **เจมเมอ** (เจม คงจตรงกับ เตียม หมายถึงเริ่มแต่ ตั้งแต่) เช่น **เจมเมอขุนนางเตลุกเมียด** **เหลินหลาว** (ตั้งแต่เมื่อพระผู้สร้างทรงสร้างเดือนดาว) และต่อไปถึง **เจมเมอสากลงโทน** **เกาปูลังสูตาคูนกภาพนป็นหวานหลัวแตกเป็นขาตงหลาย** (ตั้งแต่เมื่อพระผู้สร้างอันยิ่งใหญ่ ครบทั้ง ๙ ลงสู่พื้นโลก กำพันธุญาไปรยหวานไปแตกเป็นขาตงหลาย) ต่อจากนั้นก็แบ่งบ้าน แบ่งเมืองกันปกครองต่อมา และ **ยามหนันขุนผกยชาเตาเงาพะกายชาตงแอกกอเป็นเจ้า** **เจ้าป็นลุ่มตงหลาย** (ยามหนันเทวดาก็พาตบัน โดจากฟ้าตงมาก่อตงเชอสายเบนเจ้าแห่งคนใต้ฟ้า ตงหลาย)

ตำนานไทยใหญ่ที่บันทึกเป็นภาษาพม่า เริ่มต้นทำนองเดียวกันคือ **เจมเมอพ่ากอ** **แตกแอกเม็ง** คือตั้งแต่เมื่อพม่าเริ่มแตกเมือง (แรกคือตงตง หมายถึงเริ่มต้นมีบ้านมีเมือง) ต่อ จากนั้น **ถึโหลงหวานพันกัน** (เทพผยองใหญ่หวานพันกัน) และนอกจากคนก็ยังมี **จางมาอก** **หมี่เสอ** **ไวคัยเพเตมเม็ง** **หมูหม้อกเปิดไก** **ขุนไทโนกหมนจอนอนอง** (ข้างมาหมี่เสอ วิ้วควายแพรพันธุ์เต็มเมือง แล้วยังมีหมูหม้อเปิดไก นอกอีกหมื่นชนดักมีนอนอง) ต่อต่อจาก นั้นของพม่าก็แปลกกว่าของคนอื่น คือปรากฏว่าบ้านเมืองที่ขุนผกยสร้างขึ้นนั้นเกิดยุ่งเหยิง จึงต้องไป ขอแรงหลอนให้ส่งคนมาครองเพื่อบ้านเมืองจะได้สงบสุขขึ้น

ส่วนที่บันทึกไว้เป็นภาษาคำตักกล่าวตั้งแต่พระอาทิตย์เริ่มเพิ่มจากดวงหนึ่งเป็นสอง เป็นสาม ทำให้น้ำในแม่น้ำดำคลองหนองบึงค่อยแห้งหายไป พอพระอาทิตย์ขึ้น ๔ ดวง น้ำที่ ไต ๆ ก็แห้งสิ้น บรรดาสัตว์ทั้งหลายก็ตายหมด พอพระอาทิตย์ขึ้น ๖ ดวง ทุกแห่งก็แตกเป็น ไฟไหม้ไปหมด ไหม้ตั้งแต่เมืองคนขึ้นไปถึงเมืองฟ้า ต่อมาจากนั้น **ฝั้งสายชนเกาลงเม็ง** คือ เทวดาบันดาลให้ฝนตกใหญ่ และฝนตกอยู่บึกกว่าจนน้ำท่วม บังเกิดเป็นงูใหญ่มากินคนบ้าง เสือ มากินคนบ้าง โลกก็ทำลายไป เมืองว่างเปล่า จนกระทั่งน้ำค่อยลดไปแล้ว เฒ่าลิบดิ่งกับเฒ่า **ม้าสั้น** **ลงหวานพันกัน** (ลงหวานพันกัน) แล้วพากันลงมาหาเจ้าครองสามหมื่นเมือง ดังนั้น ขุนเถนคำจึงได้เรียกลูกหลานที่อยู่นอกฟ้ามาประชุมกันและตกลงเลือกให้ขุนลูขุน โดมาเป็นเจ้า ครองเมืองต่อ-อ พ่า (เมืองใต้ฟ้า) สามหมื่นเมือง

คติเรื่องภัยพิบัติอันมีแก่โลก ได้แก่ไฟไหม้เพราะความร้อนที่มีอาทิตย์ขึ้นมากมาย หลายดวง ภายหลังเกิดฝนตกใหญ่น้ำท่วมและมีลมพายุพัด น้ำแห้งลงไป ดินแห้งพอสร้างเป็น

เมืองไถ่เนั้น มีปรากฏในไตรภูมิพระร่วง อันรวบรวมเรื่องราวจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา แต่ส่วนที่นำแห่งนี้แล้วมีการ**หวานพันธุคน** นั้นเห็นจะเป็นคติทางไทยโดยแท้

หากเป็นคติทางอินเดีย ทุกอย่างจะบังเกิดขึ้นด้วยอำนาจบันดาลของเทพเจ้าคือให้มีขุน
ธิดาคาชนมาแทนองค์ และมีดอกบัวบังเกิดแต่น้ำของขุนธิดาค่า มีปู เต่า พระยานาค ช้างเผือก
เกิดจากดอกบัวนั้น ทั้งยังมีก้อนผาเผือก (ก้อนผาเผือก) อยู่ทางเหนือ ต่อมาเทพเจ้าสร้าง
เทวดาผจญชนมาเป็นคู่ และออกมาเป็นไข่ ๕ ฟอง ไข่นั้นกนกนบเป็นเดือนเป็นบิกไม่แตกจน
ต้องเอาหน้าทิพย์ เรียกว่าปูหลอกมาประพรม ไข่จึงแตกออกเป็นกุมารทั้ง ๔ เทพเจ้าทรงกำหนด
ให้องค์สุดท้ายชื่อหิงงาวคำคงอยู่กับพระองค์เพื่อสร้างโลกที่ทำลายเสียหายไป และจะได้รับนับถือ
เป็น พุรา (พระ) ภายหลังมีผีเสอลงมาเห็นงาวคำนั่งเข้าฌานอยู่ที่เขาพระสุเมรุจึงพามาเป็นเจ้า
ครองเมืองกิ่งเครือ โอรสองค์สุดท้ายชื่อเจ้าจาคำ ได้ครองเมืองตาย และองค์สุดท้าย
ของเจ้าจาคำชื่อหิงงำหรือเลงค่อน ซึ่งได้ครองเมืองผิ (สุวรรณ) และชนลุ่มชุนไต้เป็นลูกหลาน
เชื้อสายเจ้าจาคำไต่บันไต้ลงมาจกสุวรรณครมครองเมืองบนดินที่เมืองริเมืองรำด้วยการจัดการของ
เลงค่อน ทั้งนี้ตามที่ปรากฏในตำนานอาหม

ตำนานของไทยจึงมีส่วนแตกต่างไปดังนี้ ทั้ง ๆ ที่ส่วนสำคัญมีเหมือนกันคือบรรพบุรุษ
ไทย เป็นเชื้อสายของเทวดาลงมาจากสุวรรณคร

เมืองเมา

เรื่องเมืองเมาที่ได้เคยกล่าวไว้ว่ามีชื่อบาลีเรียกว่า โกสัมพี ทั้งนี้ขยายเรื่องทำอุเทน
ประกอบ และด้วยเหตุที่มหาเทวีแห่งโกสัมพีถูกนกกัถ์หลังก่าพาตัวไป เกิดเวียนพระเศียรขณะข้าม
น้ำเมา แม่นานนจึงไต่ขอน้ำเมา และบ้านเมืองตั้งอยู่ในแถบนั้นจึงไต่ชื่อเมืองเมาไปด้วย

ชื่อเมืองนี้เรียกกันเต็ม ๆ ว่า หมอกขาวเมาไหลงก็มี เข้าขาวเมาไหลงก็มี กะ
ขาวเมาไหลงก็มี และ มะขาวเมาไหลงก็มี พวกไทยเมากล่าวว่าเมืองเมาของเขามีชื่อ
หมอกขาวเมาไหลง เพราะมีหมอกคลุมอยู่เสมอด้วยว่าเมืองเมอตงอยู่บนกิ่งหลอยคือเนินขนาด
ไม่สูงนัก (ถ้าหากถือเอาเจ้านั้นในปัจจุบันเป็นที่ตั้งเดิมของเมืองเมา) ในฤดูหนาวอากาศเย็น
จัดมีหมอกกลองอยู่เป็นปกติ กว่าจะไต้เห็นแสงแดดบางวันตั้ง ๑๑ โมง ส่วนผู้ที่เรียก **เข้าขาว
เมาไหลง** คือพวกพ่าแก่ในอัสสัม คงจะเพ่งเล็งที่ข้าว คนไทยถือว่า ข้าวไทย อันเป็นพันธุ์

ข้าวเบาสุกเร็วเม็ดเล็กเหนียวเรียกเข้กี้ เป็นข้าวอร่อย ปลูกเฉพาะกินกันในครอบครัวไม่ขายใคร-ใครได้ลิ้มรสข้าวไทยต้องติดใจ ถึงกับลือกันว่า ข้าวไทยหวาน เพราะฉะนั้นพวกผู้ใหญ่ไม่ยอมยกให้ลูกหลานจากบ้านไปทำงานไกล ๆ กลัวจะอดกินข้าวไทยอร่อย ๆ ส่วนที่เรียกอย่างอื่นรวมทั้งที่พระยาประชาภิจักรจักรเรียกไว้ในพงศาวดารโยนกว่า ดอกขาวใหญ่ (คงแปลมกจกคหมอก (ดอก) ขาว เม้อ-อ (ใบ) โหลง) ไม่ทราบเหตุผลว่าเหตุใดจึงเรียกเช่นนั้น แต่จะเรียกชื่ออย่างไรก็ตาม ก็ไม่มีใครกำหนดได้แน่ว่าเมืองเมากว้างใหญ่แค่ไหน จะหมายเพียงเมืองใดเมืองเดียว หรือเมืองอื่น ๆ ที่ขึ้นอยู่กับ แต่ในตำนานก็กล่าวว่าได้มีการย้ายเมือง เมืองเมากี่ตั้งเริ่มแรกตั้งที่ชาวแสนหวีถือเป็นตำนานของเขากล่าวว่าอยู่ที่เจ้านั้น เป็นที่เจ้าไว้งหอแสง (ชื่อเต็มปราสาทเพชร) ประทานให้ขุนตั้งคำกับธิดาปกครองเมือง ขุนตั้งสามารถไปตีกลองที่อยู่ในตำหนักเจ้าหญิงธิดาเจ้าไว้งที่อยู่กลางน้ำได้โดยไม่ต้องใช้เรือหรือว่ายน้ำข้ามไป ที่แท้ขุนตั้งตบดินขอให้แม่ที่เป็นนางนาคมาช่วยพาไป

ในสมัยเจ้าเสือข่านฟ้า อันสืบเชื้อสายมาจากขุนไล่ฮ่องขุนลู่ที่ได้ครองเมืองเมากว้างเมืองเมากว้างก็ยังมีหมอบเปตาง (โหร) มาทำนายว่า ถ้าย้ายราชธานีไปอยู่คนละฟากน้ำบ้านเมืองจะรุ่งเรืองยิ่งกว่านี้ เพราะที่นั่นนอกจากชัยภูมิดีแล้ว เมื่อเอาไม้สักลงไปที่ใดก็จะเจาะทองที่นั่น (ที่จริงหมอบเปตางเอาทองฝังไว้ก่อนแล้ว) เจ้าเสือข่านฟ้าคงจะเห็นชัยภูมิดีจริง จึงได้ย้ายเมืองจากเจ้านั้นไป ปัจจุบันอยู่ในความยึดครองของจีน แต่คนแถบนั้นยังข้ามไปมาหากันได้

ที่จริงเจ้านั้น (เสียง จ พวกชานไต้ออกเป็น ส ซ บางที่จึงเรียกตามที่เขียนเป็นอังกฤษ Selan ว่า เสหลัน) ก็มีชัยภูมิไม่น้อย เพราะอยู่บนเนินสามารถเห็นข้าศึกได้ไกล ๆ โดยเฉพาะที่จะข้ามน้ำมา มีคูเมืองสองชั้นลึกมากแม้ในปัจจุบัน เขาอธิบายว่า ที่นี้เคยเป็นราชธานีจึงมีเจ้านานา ชื่อที่มั่งเจ้านานาคือเจฝาง เมืองชายแดนยูนนาน มีคินแดนติดต่อกับรัฐชานที่ตำบลวันเตง (ตะวันเที่ยง) ชื่อแจ่มหมของเรา แจ่ม อาจเป็นคำเดียวกับ เจ้ ที่กล่าวมาก็เป็นไปได้

ยังมีคำ **สัง** หรือ**จง**ที่มักใช้เข้าคู่กับ **เจ้** ก็หมายถึงเมืองหรือบางทีก็เป็นมณฑล สงสัยว่าจะเป็นคำภาษาจีน ภาษาจีนกลางมีคำ **เจ็ง** แปลว่าเมืองและ **เจ็ง** แปลว่าแคว้นแคว้น มณฑล และ **เซียน** แปลว่าอำเภอหรือเขต

ส่วนคำ **ฝาง** (เทียบกับฝางของเรา) นั้น ในภาษาไทยใหญ่หมายถึง **ทิวเขา** ดังที่กล่าวถึงอาณาเขตของเมืองแสนหวีในสมัยก่อนมีว่า **โทเม็งเจ็กฝางหน้าขาว หางเม็งเจ็กกล่าวหน้าเส้ว**

หมายความว่า หัวเมืองจตุรัส (ทิเบต) หน้าขาว ทางเมืองจตุรัสหน้าเศร้า หัวเมืองภาษาฟ้าแก่ หมายถึงทิศตะวันออก แต่ภาษาไทยใหญ่หมายถึงทิศเหนือ ทางเมืองก็เป็นทิศตรงกันข้าม จึงอาจเป็นทิศตะวันตก หรือทิศใต้

ในพจนานุกรมอาหมแปล **ผาง** ว่าคนต่างประเทศ พวกโมกุลที่เป็นมุสลิมยกมาตี อัสสัมในสมัยกษัตริย์อาหม ก็เรียก **ละผาง** ละ อาจเป็นคำนำหน้าชื่อ อย่างชื่อสัตว์บางจำพวก เรียก ละลิ่ง (ลิง) ละก้าง (ค้าง) ภาษาฟ้าแก่ยังมีละปั้ง (ปลิง) กับละตัก (ทาก) อีกด้วย ภาษาย่อยตอนคำนำหน้าบอกลำดับการเกิดของลูก ใช้ ละ นำหน้าก็มี เช่น ละหฺยี่ (ลูกสาวคนที่สอง) ละหฺยี่ (ลูกสาวคนที่สอง)

จะเห็นชื่อเมืองฝางของเราอาจไม่ได้หมายถึงต้นฝางอย่างที่เข้าใจกัน ชื่ออื่น ๆ ก็อาจพิจารณาเป็นอย่างอื่นได้เช่นชื่อ **โยน** ไทยใหญ่เรียกพวกทางเหนือของเราว่า **โยน** พระยาประชาภิจักรจักรให้ความเห็นน่าฟังว่า น่าจะเป็น **ยูน** คำเดียวกับยูนนาน มากกว่าจะเป็นโยนะ หรือยะวะนะของอินเดีย ท่านว่าคำเต็มของชื่อนี้ควรเป็น **ยูนซาง** หมายถึง “ดินแดนยูน (หยุน จินแปลว่าเมฆ หยุนหนานแปลว่าเมฆตอนใต้) ที่เป็นพวกซาง” ที่จริงจีนไม่เคยเรียกไทยไม่ ว่าไทยไหนว่า ซาง ถ้าหากจะเป็นคำจีนก็ควรเป็นคำ **เซียง** ที่เป็นคำเรียกชื่อของไทย หมายถึง **เซียม** หรือ **เสียม**

แต่อย่างไรก็ตาม เรื่องของชื่อ ไม่ว่าชื่อชนชาติใดภาษาใดย่อมจะแปลให้แน่ได้ยาก ถ้าหากไม่มีหลักฐานใดยืนยันไว้แน่นอน เพราะไม่มีข้อความเกาะเกี่ยวพอให้กำหนดความหมายได้ จะพิจารณาจากเรื่องราวที่เล่าประกอบก็เห็นได้ชัดว่ามาแต่่งและเล่ากันภายหลังเป็นส่วนมาก เพื่อให้มีทางแปลความหมายของชื่อแต่ละชื่อได้บ้าง ฉะนั้นจะให้กำหนดตายตัวลงไป จึงไม่อาจจะทำได้

เมืองรุมเมืองคัง

ชื่อไทยใหญ่ที่มีความสัมพันธ์กับชาวไทยน้อยคือพวกเรา ๆ ชื่อหนึ่งก็คือ ชื่อเมืองที่ สมเด็จพระนเรศวรเสด็จไปตีและตีได้สำเร็จ ในเมื่อคนอื่น ๆ อันมีพระมหาอุปราช **พระเจ้า** เชียงใหม่ พระสังขทัตตีไม่สำเร็จ เมืองนั้นปรากฏในพงศาวดารไทยอันเป็นที่รู้จักว่า **เมืองรุม**

เมืองกั๋ง ไม่ปรากฏว่าเป็นเมืองของชนชาติใด แต่ในหนังสือไทยรบพม่ามีกล่าวไว้ว่า เมื่อพระเจ้าบุเรงนองสนพระชนม์ มังไชยสิงห์ ราชโอรสไกรครองราชสมบัติเป็นพระเจ้าหงสาวดี พม่าเรียกว่า “พระเจ้านั้นทบุเรง” ในขณะพลัดเปลี่ยนแผ่นดินใหม่เจ้านายประเทศราชไปประชุมกันที่หงสาวดีโดยมาก แต่ปรากฏว่า **เจ้าฟ้าไทยใหญ่เมืองกั๋ง** ตั้งแข็งเมืองเพิกเฉยเสียไม่มาเฝ้าพระเจ้าหงสาวดีทรงขัดเคืองจึงให้กองทัพไปตีเมืองกั๋ง ความที่กล่าวนี้เป็นที่ปรากฏว่าเมืองที่เราเรียกกันเป็นเมืองรมเมืองกั๋ง ที่จริงคือเมืองกั๋งเมืองเดียวตามที่พม่าเรียก และ **เมืองกั๋งเป็นเมืองของไทยใหญ่ มีเจ้าฟ้าปกครอง**

เท่าที่ได้ตรวจสอบชื่อเมืองชื่อตำบลในเขตไทยใหญ่นับแต่สมัยโบราณลงมาถึงปัจจุบัน ก็หาได้มีชื่อใดที่เรียกดังกล่าวนั้นไม่ มีอยู่ชื่อเดียวที่พอจะนับว่าใกล้เคียงที่สุด นั่นก็คือชื่อ **เมืองกอง** (เมืองกองคือเมืองกลอง) พม่าเรียก **โมกอง คำ กอง** พม่าเขียน **แกง** ออกเสียงเป็นสระเอามิง สะกด อันเป็นเสียงที่ไม่มีในภาษาของเรา ฉะนั้นถ้าออกเสียงตามพม่าไม่ชัดหรือฟังเสียงพม่าไม่ชัด แกง อาจจะกลายเป็น กาง หรือกาง หรือกั๋ง ไปก็เป็นได้

ถ้านำเหตุการณ์และเวลาที่สมเด็จพระนเรศวรเสด็จไปตีเมืองกั๋งตามคำสั่งของพระเจ้านันทบุเรงมาเทียบกับเหตุการณ์และเวลาในตำนานเมืองกอง จะเห็นว่า ถ้าสมเด็จพระนเรศวรเสด็จไปตีเมืองกั๋ง พ.ศ. ๒๑๑๐ (ตามพงศาวดารอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ) ระยะเวลานี้จะตรงกับรัชสมัยของเจ้าก้อฟ้าขนครองเมืองกอง พ.ศ. ๒๑๐๗ (แต่ไทยรบพม่าคงกล่าวตามพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐซึ่งตรงกับของพม่าว่าเป็น พ.ศ. ๒๑๑๐) และมีเหตุการณ์ที่พอจะใกล้เคียงกันบ้าง ก็คือ เจ้าก้อฟ้า เจ้าฟ้าเมืองกองทรงปฏิเสธไม่ยอมยกทัพไปช่วยพม่าเช่นที่เคย (ตามธรรมเนียมไม่ว่าพม่าจะรบกับใคร มักจะต้องเกณฑ์พวกไทยใหญ่ไปรบช่วยเสมอ) เป็นเหตุให้ต้องสู้รบกับพม่าอยู่ถึงสามปี ท้ายที่สุดสู้พม่าไม่ได้ เจ้าก้อฟ้าถูกจับตัวไปหงสาวดี และถูกพาตัวไปประจานทางประตูวังทั้ง ๒๐ ประตูอยู่ตลอด ๗ วัน เรื่องนี้ถ้าถือว่าเมืองกั๋งคือเมืองกองและเหตุการณ์ที่เมืองกองเป็นไปเช่นนี้ตามเวลาข้างต้น คือ พ.ศ. ๒๑๑๐ ก็หมายความว่า เจ้าก้อฟ้าได้เริ่มแข็งเมืองกับพม่าตั้งแต่ขึ้นครองราชย์ พ.ศ. ๒๑๐๗ และได้สู้รบเรื่อยมาจนถึง พ.ศ. ๒๑๑๐ จึงได้พ่ายแพ้ถูกจับตัวได้ และผู้ที่ชนะเจ้าก้อฟ้าและจับตัวได้นั้น ก็น่าจะคือสมเด็จพระนเรศวร ซึ่งเป็นคนไทยหาใช่พม่าไม่ แต่เหตุใดพม่าจึงก่อกำล้างเพื่อปราบเจ้าฟ้าเมืองกั๋ง ถึงต้องส่งคนสำคัญหลายต่อหลายคน ทั้งพระมหากษัตริย์ พระเจ้าเชียงใหม่และพระสังฆราชที่ ตลอดจน

สมเด็จพระนเรศวรนำทัพมา (พม่าเรียก พระนเรศ ในพงศาวดารส่วนมากก็เขียน นเรศวร ควบ ออกเสียง นเรศ แต่แล้วก็มี การเติม ว เป็นนเรศวร และออกเสียงเป็น นเรศวร ไป) เรื่องหน้าจะเป็นเพราะว่า เมืองกั๋งมีความสำคัญ นอกจากชัยภูมิ ตียากแล้ว ก็คงจะเป็นเมืองใหญ่ หากปราบลงได้แล้ว เมืองอื่น ๆ ของไทยใหญ่คงจะไม่กล้าแข็งเมือง และก็เห็นแล้วว่า ตียากปราบยากจริง ๆ แม้จะปราบลงได้ในครั้งหน้ อีก ๕ ปีต่อมา เจ้าฟ้าไทยใหญ่เมืองกั๋งก็แข็งเมืองขึ้นอีก

เมืองกอง

ความสำคัญของเมืองกั๋งตั้งกล่าว พอจะเทียบได้กับเมืองกอง ถึงตอนนั้นควรจะได้กล่าวถึงเรื่องเมืองกองไว้บ้าง ไม่ว่าเมืองกองจะเป็นเมืองเดียวกับเมืองกั๋งหรือไม่ก็ตาม ทั้งนี้เพราะเมืองกองมีความสำคัญไม่แพ้เมืองเมา แต่กั๋งเดิมไม่ปรากฏว่าเป็นเมืองของผู้ใด แต่เมื่อขุนหลวงลงมาปกครองเมืองได้ ได้ยึดไว้ในความครอบครอง และต่อมาถึงสมัยเจ้าเสือข่านฟ้า เจ้าสามโหลงฟ้า อนุชาได้ไปครองเมืองนี้ ได้สถาปนาตำแหน่งเจ้าฟ้าขึ้นเป็นครั้งแรก แต่เมืองที่เรียกว่า เมืองกอง นั้นจะอยู่ที่เดียวกับที่เดิมหรือไม่ไม่แน่ เพราะตามตำนานกล่าวว่า ขณะที่เจ้าสามโหลงฟ้าจะข้ามน้ำกอง (แม่น้ำกลอง) ได้ทอพระเนตรเห็นกองนิล (เชื่อกันว่านิลเป็นรูปกลองมากกว่าจะเป็นกลองทำด้วยนิล) อยู่ใต้ท้องน้ำ จึงทรงเก็บเอานิลมาถือเป็นตราแผ่นดินแสดงอำนาจราชศักดิ์ และนับเป็นนิมิตจึงได้สร้างเมืองขึ้นใหม่ใกล้ ๆ กับที่ที่พบนิลก่อนนั้น และให้ชื่อว่า เมืองกอง กล่าวว่ายู่ห่างกับเมืองกองในปัจจุบันนี้ไม่มากนัก

อาณาเขตเมืองกองในสมัยนั้นกล่าวว่ารวมเมืองต่าง ๆ ไว้หลายเมืองด้วยกัน มีเมืองคำตันท่างเหนือและทางตะวันตกแถบแม่น้ำชินตุนิน ที่เรียก สิงกะลิงคำตี่ เมืองไทกอง (ที่อยู่ของพวกฟ้าเก้) เมืองยาง เมืองยอง เมืองกะเหล่ และอื่น ๆ ผู้คนพลเมืองก็มีเชื้อชาติต่าง ๆ ทั้งที่เป็นไทยได้แก่ อ้ายต่อน ฟ้าเก้ กับที่ไม่ใช่ไทยได้แก่พวกจีน (หรือที่คนไทยเรียก ขาง กล่าวว่าเป็นพวกเดียวกับนาคา) กระฉิน (หรือซิงไฟ) พวกยอ (ที่เป็นเชื้อชาติพม่าอยู่ฝั่งขวาของน้ำแก้วหรือ อีระวัตตี) กับพวกมิชมิหรือมิชู อันเป็นชาวเขาคือพวกหนึ่ง และพวกอื่น ๆ อีก

เจ้าสามโหลงครองเมืองกอง ๑๓ ปีก็ให้โอรสเจ้าเสือข่านฟ้าครองแทน ทรงนามว่า เจ้าเสือข่านฟ้า ตามนามบิดา ต่อจากนั้นเจ้าฟ้าผู้ครองเมืองก็สืบสายมาจากเมืองเมา และ

ปรากฏว่าในสมัยเจ้าแก้วฟ้าองค์ก่อน (ไม่ใช่องค์ที่กล่าวถึงข้างต้น) เมืองกองได้ย้ายมาตั้งใหม่ห่างกับที่เก่าขนาดเดินทางวันหนึ่งถึง ที่ใหม่นั้นกล่าวว่าคือ เจล่าน ถ้าหากเป็นเช่นนั้นจริง เมืองกองควรจะอยู่แค่บ้านบ่อหรือที่พม่าเรียก บาโม หากใช้ที่เมืองกองปัจจุบันที่อยู่ใกล้กับเมืองย่างไม้ ทั้งเมืองกองในปัจจุบันนั้นก็หาได้อยู่บนภูเขาไม่ แต่**เจล่าน**ตั้งอยู่บนกองหลอย คือเนินเตี้ย ๆ ทั้งยังมีเมืองลิกมากถึง ๒ ชั้น ถ้าหากไม่ใช่ที่เจล่านก็น่าจะเป็นเมืองอีกเมืองหนึ่งห่างไปไม่กี่สิบลี้ไมล์ เมืองนั้นคือ**เม้งพาย** (เมืองพราย) ซึ่งมีลักษณะเป็นกองหลอยเช่นเดียวกันนี้

ตรอกหม้อ - กลอกหม้อ

“จึงมีรับสั่งให้เลิกทัพกลับมาจากเมืองตองอู เมื่อเดือน ๖ แรม ๖ ค่ำ...เสด็จกลับมาทาง **ตรอกหม้อ**” (จากไทยรบพม่า)

“ในขณะนั้นทัพหลวงนั้นตั้งอยู่ล้อมเมืองตองอูถึง ๓ เดือนและแต่งตั้งให้ไปลาดทุกตำบล ไชร์ มีได้สะเบียงอันจะเลี้ยงไพร่พลทั้งปวงในทัพหลวงนั้น...พระบาทสมเด็จพระนเรศวรที่ประทับที่พระพุทธรูปเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ ก็ยกทัพหลวงจากเมืองตองอู มาโดยทาง **กลอกหม้อ**” (จากพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ)

คำ **ตรอกหม้อ** ก็ตาม **กลอกหม้อ** ก็ตาม ย่อมชวนฉงนว่าเป็นคำภาษาไทย ทั้งนี้เพราะฟังเป็นไทย ๆ ความหมายก็พอไปกันได้กับเรื่องราว คือทัพสมเด็จพระนเรศวรที่กลับจากตองอูเพราะตีไม่สำเร็จ อาจจะต้องเดินทางมาตามทางแคบ ๆ เหมือนกับตรอก แต่ความต่อไปที่กล่าวว่า เมื่อทัพหลวงเสด็จถึงตำบลคับแค สมเด็จพระนเรศวรโปรดให้สมเด็จพระเอกทศรดยกทัพหลวงเสด็จโดยทางเชียงใหม่ ส่วนพระองค์เองเสด็จโดยทางสะโตง มายังเมืองเม้าละเลิง ย่อมแสดงว่า สมเด็จพระนเรศวรทรงจัดทัพอยู่ในเขตพม่าและมอญนั่นเอง คงไม่ได้เสด็จจากดินแดนแถบนั้นกลับมาเมืองไทยเสียก่อน จึงเดินทางไปตามที่ดังกล่าวก่อนแน่ ชื่อ **ตรอกหม้อ** หรือ**กลอกหม้อ** ข้างต้นจึงน่าจะไม่ใช่ชื่อไทย หากเป็นชื่อไทย ก็คงต้องเป็นชื่อที่แปลมาจากภาษาอื่น ซึ่งจะเป็นภาษาอื่นใดไปไม่ได้ นอกจากภาษาพม่าหรือมอญ แต่ถ้าคำนี้ไม่ใช่คำไทย ก็น่าพิจารณาว่าเป็นคำภาษาไทย จึงออกเสียงคล้าย ๆ ไทย และก็คงไม่พ้นคำภาษาพม่ารามัญไปได้ในเมื่อเป็นชื่อสถานที่ในดินแดนนั้น ๆ

มีชื่อสถานที่แห่งหนึ่งของพม่า เขียนเป็นภาษาอังกฤษว่า **Tarokmaw** คำนี้ถอดออกมาเป็นอักษรไทย ก็ตรงกับคำ ตะรอกมอ ซึ่งพอไปกันได้กับคำ ตรอกหม้อ หรือ กลอกหม้อ แต่ชื่อนี้หาได้มีความหมายตรงกับคำทั้งสองนั้นไม่ ชื่อ **Tarokmaw** นับเป็นชื่อสำคัญชื่อหนึ่งในประวัติศาสตร์พม่า กล่าวคือเป็นดินแดนปลายสุดที่จีนสมัยคุบไบลข่านยึดครองไว้ได้ในแผ่นดินพระเจ้านรสีหปติ ใน ค.ศ. ๑๒๘๗ (พ.ศ. ๑๗๓๐) กล่าวว่ายู่ใต้เมืองแปรลงไป ก็นับว่าจีนบุกพม่าในครั้งนั้น นอกจากจะยึดพุกามไว้ได้แล้ว ก็ยังแผ่อำนาจลงไปยึดดินแดนพม่าใต้ไว้ได้เกือบหมด ชื่อนี้ถ้าเขียนเป็นพม่าควรเป็น **ตฺโรกมอ** ออกเสียง **ตะโย๊กมอ** แปลตามศัพท์น่าจะจะเป็น **Chinse Mau** คำ **ตะโย๊ก** ในภาษาพม่า หมายถึงจีน มอ หรือที่เขียน เมา คงหมายถึงไทยใหญ่เมืองเมา เรียกสั้น ๆ ว่า ไตเมา เหตุใดจึงเรียกเช่นนั้น แทนที่จะเรียกชานตะโย๊กหรือ **Chinese Shan** ก็คือ ชานจีน อย่างที่เรียกขณะนั้น คงเป็นเพราะไทยเมาในครั้งนั้นเรื่องอำนาจมาก โดยเฉพาะในรัชสมัยเจ้าเสือข่านฟ้า อาณาเขตไทยแผ่ตั้งแต่ยูนนานลงมาในเขตพม่า ไปจนถึงแดนอัสสัม ตลอดมาถึงทางเหนือของประเทศไทย ไทยในครั้งนั้นจึงรู้จักกันในนามว่า เมา โดยทั่วไปไม่เฉพาะแต่ไทยเมืองเมาเท่านั้น พม่าเรียกพวกเมืองกองว่า เมา ต้วย ที่เรียกสถานที่นั้นว่า **ตะโย๊กมอ** น่าคิดว่าอาจเป็นเพราะเป็นที่ดินที่อยู่ของพวกไทยเมาที่อพยพลงไปจากจีนก็เป็นได้ ทั้งนี้เพราะในตำนานไทยใหญ่ ปรากฏว่าพระเจ้านรสีหปติ ทรงขอให้เจ้าเสือข่านฟ้ายกทัพไปช่วยรบกับจีน เจ้าเสือข่านฟ้าก็กรีธาทัพไปจริง แต่หาได้ช่วยพม่ารบกับจีนไม่ กลับเผาเมืองตะกองอันเป็นเมืองชายแดนพม่าเหนือต่อกับดินแดนไทยเมาเสียพินาศแล้วตีถูลงมาถึงเมืองสะแกง ต่อลงมาถึงเมืองบ่างยะ (พม่าเรียก บีนยะ) จับตัวเจ้าเมืองบ่างยะไว้ได้ ประวัติศาสตร์พม่าจึงกล่าวว่า ยุคนั้นยุคที่พวกไทยใหญ่อพยพจากเหนือลงใต้เป็นอันมาก คงไปแทนที่พวกพม่าที่ลี้ภัยไปอยู่ตองอูเสียเป็นส่วนใหญ่ และประวัติศาสตร์พม่าตอนต่อจากนั้น ไปก็ถึงสมัยที่ไทยใหญ่ได้ครองดินแดนพม่าเหนือโดยตลอด จนถึงได้ชื่อว่าอาณาจักรไทยใหญ่ หรือ **Shan Dominion** ฉะนั้นชื่อท้องถิ่นที่เรียกตามเชื้อชาติของผู้อยู่ อย่างตะโย๊กมอจึงน่าจะมีได้ และตรอกหม้อ หรือ กลอกหม้อ ก็คงเป็นชื่อถิ่นที่อยู่ของพวกไทยเมาจากจีน ถ้าหากเป็นชื่อเดียวกับ ตะโย๊กมอ จริง

แต่ถ้าจะเป็นบันทึกของไทยหรือของพม่า ไม่ปรากฏเลยว่า ตะโย๊กมอ เป็นชื่อตำบลหรือชื่อเมือง ไม่มีชื่อปรากฏในแผนที่ด้วยซ้ำไป เห็นทีจะเป็นที่ที่มีความสำคัญอยู่ไม่นาน หรือมีฉะฉานก็เล็กน้อยจนไม่อาจกำหนดตำแหน่งแห่งที่ในแผนที่ได้ จะอย่างไรก็ตาม ก็เป็นที่ยอมรับ

ว่า จีนเคยมายึดครองพม่าได้นับแต่เหนือจดใต้ ถึง ตะเย็กมอ ใต้เมืองแปรลงไป แต่ก็น่าเชื่อว่า ทรอกหม้อหรือกลอกหม้อจะเป็นชื่อเมืองเพราะมีความตอนหนึ่งในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศกล่าวว่า “ฝ่ายพระมหาธรรมราชา แต่แจ้งว่าพระมหาจักรพรรดิพระเจ้าข้างเฝือกจะส่งพระเทพกษัตริย์ขึ้นไปกรุงศรีสัตนาคณหุต ก็ให้มาเร็วถือหนังสือไปถวายเจ้าหงสาวดี พระเจ้าหงสาวดีทราบ ก็แต่งตั้งให้พระตะบะเป็นนายกอง ฟ่าเสื่อตำแหน่ง **มังกลอกหม้อ** คุมพล ๑๐๐๐๐ รุกมาตั้งชุมนุมคอยอยู่ตำบลมะเวียง”

ชื่อ มังกลอกหม้อ บอกให้รู้ว่าเป็นชื่อเจ้านายที่ได้ไปครองเมืองใดเมืองหนึ่ง ซึ่งคือกลอกหม้อ จึงมีชื่อตามชื่อเมือง อันสงสัยว่าจะเป็นที่เดียวกับ ตะเย็กมอไปด้วย แต่อย่างไรก็ตาม ก็ยังกำหนดให้แน่งไปที่เดียวไม่ได้ว่าชื่อที่ไทยเรียกกับพม่าเรียกเป็นชื่อเดียวกัน เพราะไม่มีปรากฏในแผนที่

เมืองแครง

ชื่อที่นำมาพิจารณาอีกชื่อหนึ่งก็คือชื่อเมือง **แครง** เพราะเป็นชื่อที่มีความสำคัญอย่างยิ่งแก่คนไทย ด้วยว่าสมเด็จพระนเรศวรทรงประกาศอิสรภาพและตัดขาดทางพระราชไมตรีกับแผ่นดินเมืองหงสาวดีเมื่อ พ.ศ. ๒๑๒๗ ที่เมืองแครงนี้

ในแผนที่พม่ายุคดังกล่าว (คือสมัยพระเจ้าตะเบงชเวตตี้ต่อมาถึงพระเจ้าบุเรงนองและนันทบุเรง) ไม่มีชื่อหรือชื่ออื่นใดที่ออกเสียงคล้าย ๆ กันนี้ จึงต้องหาทางกำหนดเอาเองว่าเมืองแครงอยู่ที่ไหน ออกเสียงอย่างไรทั้งในสมัยนั้นและปัจจุบัน มีกล่าวไว้ในไทยรบพม่าว่า “เมืองแครงเป็นหัวเมืองมอญที่ต่อกับแดนไทย” และแดนไทยที่ต่อกับเมืองแครงก็เห็นจะเป็นดินแดนแถบแม่สอด ระแหง กำแพงเพชร เพราะมีกล่าวต่อไปถึงทางหลวงในสมัยโบราณว่ามีสองทาง คือทางเหนือและทางใต้ “ทางเหนือออกจากเมาะตะมะชนทางแม่น้ำจนถึงบ้านตะพุก (เมืองแครง) แล้วเดินบกข้ามแม่น้ำกลีบ (เกาะกริต) แม่น้ำเมย (คือเมยวดีที่เป็นชายแดนทุกวันนี้) แม่น้ำสอติ มาทางด่านแม่ละเมาลงมาแม่น้ำบึงตรงบ้านระแหงที่ตั้งเมืองตากทุกวันนี้ ทางสายนี้เป็นทางไปมากับหัวเมืองไทยฝ่ายเหนือตลอดจนถึงเมืองเชียงใหม่”

ตามที่กล่าวข้างต้นเห็นได้ว่าเมืองแครงถึงจะอยู่ต่อกับแดนไทย แต่คงจะไม่ได้ประชิดติดพรหมแดนกันเพราะกว่าจะเดินทางจากบ้านตะพุก (ตั้งกล่าวว่าเป็นเมืองแครง ไม่ทราบว่าเป็น

ตะพุ่นช้อบจับของเมืองแครงหรืออย่างไร) มาถึงแม่สอดก็คงนานไม่น้อย สมเด็จพระนเรศวรทรงยกทัพจากกำแพงเพชรถึงเมืองแครง ใช้เวลารวม ๓ เดือน คือถึงตำบลรัยมท้ายเมืองกำแพงเพชรเมื่อวันที่ ๓ แรม ๙ ค่ำ และเสด็จถึงเมืองแครงเมื่อวันที่ ๖ ขึ้น ๑๐ ค่ำ

นอกจากนี้การจะไป (จากเมืองไทย) ถึงเมืองแครงยังต้องข้ามแม่น้ำสะโตง เพราะถึงกล่าวในพงศาวดารว่า เมื่อสมเด็จพระนเรศวรทรงประกาศอิสรภาพที่เมืองแครงแล้ว ก็พาครัวไทยกลับกรุงศรีอยุธยา เมื่อมาถึงแม่น้ำสะโตง หาเรือผูกแพพาข้ามฝากได้หมดแล้ว สู่ระกำมา จึงได้ยกทัพตามมาถึงแม่น้ำสะโตงพักข้างโน้น และสู่ระกำมาถูกพระแสงปืนสับนกของสมเด็จพระนเรศวรตกจากคอข้างตาย ทั้งที่แม่น้ำสะโตงกว้างมิใช่น้อย

จึงเป็นอันแน่ชัดว่าเมืองแครงเป็นเมืองมอญ ชื่อ **แครง** จึงควรจะต้องเป็นคำภาษามอญ และจะมีคำมอญคำใดที่ออกเสียงอย่างนี้หรือคล้าย ๆ อย่างนี้ พอที่จะทำให้เราออกเสียงเป็นแครงไปได้ คำที่เขียนคล้ายคำ แครง มากที่สุดก็เห็นจะเป็น **แครง** แปลว่า เี้ยว อย่างเี้ยวเอง เี้ยวหมาก แต่การออกเสียงคำ แครง ห่างใกล้เคียงเสียง แครง มาก เพราะคำมอญออกเสียง กุรยูน (คือมีเสียงเป็น ย สะกด แต่เสียงขึ้นจมูกอย่างที่เขากออกเสียง ญ) ถ้าจะหาคำที่มีเสียงคล้าย แครง ยิ่งกว่าคำอื่น ๆ เห็นจะต้องเป็นคำ **กรุง** ออกเสียงเป็น เกยะแรง หรือ เกยะเรียง แปลว่า บอก ถ้าเติม **ปะแตม** ที่แปลว่า ทำให้รู้ เป็นเกยะแรงปะแตม แปลว่า ทูลให้ทรงทราบใช้เป็นราชาศัพท์ ความหมายของคำนี้ดูจะเข้าเค้ากว่าคำอื่น ถ้านึกถึงว่าเมืองนี้อาจเป็นเมืองหน้าด่านคอยบอกเหตุ หรือเมืองนี้อาจได้ชื่อภายหลังเมื่อพระมหาเถรคันทองทูลให้สมเด็จพระนเรศวรทรงทราบล่วงหน้าว่าพม่าจะคิดร้าย แต่ทั้งนี้เป็นเรื่องสันนิษฐานทั้งสิ้น ด้วยว่าเรื่องชื่อไม่มีที่เกาะเกี่ยวกับอะไรพอจะให้ตัดสินใจความหมายได้ จะต้องการให้หมายอย่างไรก็ออกเสียงให้เป็นคำนั้น ๆ ได้

ยังมีชื่อเมืองซึ่งฟังคล้าย แครง ออกชื่อหนึ่ง คือชื่อเมือง **เดิงกรายน** แต่ไทยออกเสียงเป็น **เชียงกราน** บ้าง **เชียงไตรเชียงตราน** บ้าง ดังที่ปรากฏในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศว่าพระชัยราชาธิราช ถึงเดือน ๑๑ เสด็จไปเชียงไตรเชียงตราน ส่วนฉบับอื่นเรียก เชียงกราน และตอนอื่น ๆ ยังเรียกเป็น **เตริน** โดยเฉพาะตอนที่เจ้าพระยามหาโยธา

ยกทัพไปช่วยอังกฤษรบพม่า ได้ไปตั้งมั่นอยู่ที่เมืองนี้ ปรากฏในท้องตราว่าเมืองเตริน แต่ภาษาอังกฤษเขียนว่า อัครัน

ชื่อทั้งหมดคนน่าจะมาจากคำมอญคำเดียวกัน คือคำ **กูราง** อันเป็นชื่อเมืองมิกกล่าวถึงในราชาธิราชว่ามะกรานครองเมืองกราน ฉบับภาษามอญเขียนเป็น กูราง เช่นเดียวกันนี้ ถ้าเขียนอย่างนอมอญจะออกเสียงเป็น กุรยูน ง สะกดที่มากับสระบางสระ มีสระอาเป็นต้น ง จะออกเสียงเหมือน ย ที่มีเสียงชนจุมุกคล้าย ญ แต่ไม่ใช่เสียงแมกนอย่าง ญ เพราะฉะนั้นบางทีก็อาจฟังเป็น กุราย (เสียงสั้นเป็นไทร) บางทีก็เป็น กุราน ส่วนที่ออกเสียงเป็นเสียง ต ไปก็เพราะ ตูร ตูล หรือ ตูว ในภาษามอญออกเสียงเป็น กุร กุล หรือ กูว ได้ เสียงจึงกลายเป็น ไทร หรือ ตราน ไปได้ ทำให้คู่เป็นสองเมืองไป ชื่อเมือง **กูราง** ที่ปรากฏตอนที่พระเจ้าหงสาวดีเกณฑ์มาคืออยุธยา สมเด็จพระมหาจักรพรรดิก็น่าจะเป็นคำเดียวกับ กูราง แม้อัครัน ถ้าออกเสียงเป็น อัครันก็น่าจะถือว่าออกเสียงเพี้ยนไปจากคำ กูราง ตามแบบการออกเสียงของมอญ แต่ถึงแม้ว่าชื่อเมืองจะฟังคล้ายกับชื่อเมืองแครง แต่ในไทยรบพม่าก็ให้มีกล่าวไว้ว่าเป็นคนละเมืองกัน เพราะเมืองแครงอยู่ทางเหนือตั้งกล่าวแล้ว แต่ เิงกรายนหรือเชียงกรานอยู่ทางใต้ จากเมืองเมาะตะมะมาทางแม่น้ำอัครัน ซึ่งถ้าเดินทางมาทางนั้นจะเข้าเขตไทยทางด่านพระเจดีย์สามองค์เรื่อยมาถึงกาญจนบุรี

เวียง-เชียง

ที่กล่าวถึงเมือง **เิงกรายน** ของมอญ และที่ไทยเรียก **เชียงกราน** นั้น น่าสังเกตว่าเหตุใด **เิง** จึงกลายเป็นเสียงเป็น **เชียง** ไปได้ ที่จริงเิงเป็นคำมอญแปลว่าเมือง คำนี้มีใช้ทั้งในมอญ พม่าและไทยใหญ่ แต่พม่ากับไทยใหญ่ ใช้ **เติงกา** และใช้คู่กับคำอื่นที่แปลว่าบ้านเมือง ไทยใหญ่ใช้ **บ้านเม็งเติงกา** ส่วนที่มาออกเสียงเป็น เชียง คงจะเป็นการกลายเสียงเพื่อให้มีความหมาย และคำที่มีความหมายว่า เมือง ของไทยคำหนึ่งก็คือ เชียง

พูดถึงคำที่มีความหมายว่า เมือง ก็จะทำให้เห็นว่าเรามีคำใช้หลายคำ คือ มี เชียง เวียงและเมือง แม้จะหมายถึงเมืองด้วยกันแต่ก็ใช้ต่างกัน คำเมือง คงจะหมายทั้งแคว้นแคว้นเทียบเท่ากับประเทศ ทำให้เมืองใดเมืองเดียวไม่ ส่วน เวียง ก็น่าจะเป็นเมืองหลวงของแคว้น ในตำนานไทยใหญ่จึงมีเรียกว่า เว้งจุนโก้เม็งมิต (คือเวียงจุนโก้แห่งเมืองมิต) และเมืองอื่นก็มีเวียงต่างหาก

ออกไป ดังเมืองแสนหมีเวงแสนเจ และเมืองเมามีเวงเจหลาน ครั้นย้ายเวียงไปยังที่ใหม่ในสมัยเจ้าเสือข่านฟ้า เวียงของเมืองเมมา ก็กลายเป็นเมืองเวงตำซบ (เวียงท่าซบ) ไป

คำเวียงกับเอ อาจจะมี ความหมายอย่างเดียวกัน ก็เป็นเมืองหลวงที่ขุนหอคำประทับอยู่ จึงมักใช้กัน เช่น เต้เจ้เต้เว้ง คือสร้างราชธานี เมืองที่มีขุนหอคำ ถำนำคำ เวียง หรือที่คนไทยถิ่นอื่นออกเสียง เวง จะเห็นว่าน่าจะเป็นคำเดียวกับ วัง ของมอญและพม่า คำ วัง นี้มอญออกเสียงเป็น เวง หรือ เวียง แล้วแต่ถิ่น หมายถึงบริเวณ ที่ชอบขังวังล้อมและรั้ว พม่าออกเสียง วัน แปลว่ารั้ว ภาษาไทยใหญ่มีทั้ง วัง และ เวียง วัง ออกเสียง ว้าง หมายถึง บริเวณใช้ได้ทั่วไป เช่น ว้างเฮิน คือ บริเวณบ้าน ว้างหอย คือ บริเวณวัง ส่วนเวียงเป็นเมืองที่มีกำแพงลักษณะเป็นเมืองที่มีกำแพงเมืองล้อมรอบ เวง (คือเวียง) ในภาษาพม่าหมายถึงรั้วหรือกำแพงก็ได้ ล้อมรั้วที่วางแสดงการจับจองที่ดินก็ได้

คำ เชียง แม้จะแปลว่าเมือง แต่ไม่ได้ใช้ในลักษณะเดียวกับเวียง ใช้แต่หน้าหน้าชื่อสถานที่ ซึ่งถึงแม้ในปัจจุบันจะเป็นแต่เพียงตำบลเล็ก ๆ แต่ในสมัยก่อนอาจจะเป็นชื่อเมืองทั้งหมด ชาวไทยใหญ่กล่าวว่าชื่อสถานที่ที่มี เก้ง (เขาออกเสียงเชียงเป็นแก้ง) นำหน้าของเขา มีอยู่ ๘ ชื่อด้วยกัน คือ เก้งคำ (เชียงคำอยู่ทางตะวันตกแม่น้ำแซลวิน) เก้งแสน (เชียงแสน ที่กิ่งเดิมคงไม่ใช่ที่ตั้งเชียงแสนในปัจจุบัน) เก้งตุง (เชียงตุง อยู่ทางตะวันออกแม่น้ำแซลวิน) เก้งตอง (เชียงทอง อยู่ทางตะวันตกแม่น้ำแซลวิน) เก้งใหม่ (เชียงใหม่) เก้งข้ง (เชียงข้ง อยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของเชียงตุง) เก้งถัม (เชียงถัม อยู่เหนือเชียงคำ ห่างจากเมืองข่านราว ๑๐๐ กว่าไมล์ เดินทางตัวรถยนต์ราว ๓ ชั่วโมง) เก้งฮุง (เชียงฮุง อยู่ตะวันออกเฉียงเหนือของเชียงตุง) และ เก้งไฮ้ (เชียงราย)

เหตุใด ช โน ธิยง จึงกลายเป็น ช โน เก็ง แทนที่จะเป็นหรือ ช หนีล อ หรือ จ ลวบ ช อย่างคำอื่น ๆ จึงน่าจะคิดว่า บางทีเชียงหรือแก้ง อาจจะไม่ใช้คำไทย ในพงศาวดารไทยแลของพระยาประจำกัจกรจักร กล่าวถึงแคว้นโยนกว่า จีนเรียก ยูนซาง (เรียกวันซาง ถิม) และโยนกเชียงแสนเรียก ซางยวนเจียง หรือ ฮวนเชียง ซึ่งก็คือคำเดียวกับ ยูนซาง ที่ออกเสียงต่างไปตามท้องถิ่นนั่นเอง

คำ ยูน หรือยวนก็ตาม ซาง หรือ เชียงก็ตามเป็นที่น่าสังเกต ถ้ามีคำจีนเรียกโยนกว่า ยวนหรือยูน (ไทยใหญ่ก็เรียกพวกทางล้านนาว่าโยน ซึ่งเป็นคำเดียวกับยวน) และโยนกก็ไม่ใช้

คำเดียวกับโยนะ โยวะนะ หรือ ยะวะนะ ของจีนเขียนอย่างที่ท่านว่า ซางก็น่าจะไม่ใช่คำเดียวกับ ซาน เพราะจีนไม่เคยเรียกไทยไม่ว่าไทยพวกใดว่า ซาง ถ้าเช่นนั้น ซาง ก็อาจจะหมายอย่างอื่น และควรจะหมายว่าอย่างไร ถ้า ซาง ออกเสียงเป็น เชียง ใ้ก็มีคำหลายคำที่ออกเสียงอย่างนี้ หรือคล้ายอย่างนี้ในภาษาจีน คือ เชียงในภาษาจีนกลาง (ถิ่นอื่นออกเป็นจฺย้าง ก็มี กฺย้าง ก็มี ก้อง ก็มี) หมายถึง ชนเผ่าหนึ่งในสมัยโบราณอยู่ทางทิศตะวันตกของเสฉวนหรือกั้นซู บางทีก็ หมายถึงชาวทิเบต เจียงหรือจฺย้าง หมายถึงเขตแดน พรหมแดน ยังมีเสียงที่ใกล้เคียงอีก คือ ฉิ่ง แปลว่า เมือง กำแพงเมือง หรือเมืองหลวงอย่างที่เรียกปากกึ่งว่า จิงฉิ่ง จิง (ถิ่นอื่นออกเสียง กิ่ง) ก็แปลว่าเมือง เบจิง (ปักกิ่ง) คือเมืองหลวงทางเหนือ นานจิง (นานกิง) คือเมืองหลวงทางใต้ คำเหล่านี้อาจช่วยให้ความคิดว่า เชียง ของเราอาจมาจากคำภาษาจีน ที่มีความหมายต่าง ๆ กัน คือ หมายถึงเมืองหรือเขตแดนก็ได้ หมายถึงชนเชื้อชาติหนึ่งก็ได้จึงน่าจะคิดว่าคำ ซ่าง ในลานซ่างหรือล้านซ่าง ก็อาจไม่ใช่ ซ่าง คำไทย แต่เป็นคำเดียวกับซาง หรือ เชียง ของจีน ดังกล่าวข้างต้นก็เป็นได้ เพราะมีเรียกลานซ่าง ว่าเวียงซาง ก็มี ลินซัน ก็มี โดยเฉพาะในภาษาพม่า

ยังมีชื่ออื่น ๆ ที่น่าจะมากล่าวถึงอีกหลายชื่อ คือเมื่อเมืองมอญที่เคยตกอยู่ในอำนาจ พม่าสมัยพระเจ้าบุเรงนอง เกิดกบฏขึ้นตอนปลายราชวงศ์ของพระเจ้าบุเรงนอง และได้มีผู้รู้วิชา อาคมมากผู้หนึ่งบวชเป็นพระภิกษุ บรรดาสาธุศิษย์นิยมว่าเป็นผู้มีบุญ จึงไปอ้อนวอนให้ลาสิกขาบทมาว่าราชการเมืองหงสาวดี มีชื่อว่า **สมิงทอ** เรียกเต็ม ๆ ว่า สมิงทอพุทธเกิดก็มี พุทธ เกิดก็มี ได้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับไทย คือภายหลังได้มาขอราชาธิราชพระเจ้าบรมโกศไปเป็นแม่เหล็ก พระเจ้าบรมโกศทรงขัดเคืองว่าสมิงทอดีเสมอ เมื่อเกิดกบฏพระยาทะเลที่เป็นพ่อตาซึ่งราชสมบัติ สมิงทอหนีเข้ามาพึ่งบรมโพธิสมภาร จึงทรงสั่งให้จองจำไว้ แล้วภายหลังก็โปรดให้เอาตัวใส่เรือสำเภาไปปล่อยเสียต่างประเทศ สำเภาพาไปปล่อยที่เมืองจีน สมิงทอพยายามกลับมาเมืองเชียงใหม่ได้อีก และเลยอยู่ที่นั่นต่อไป

อันสมิงทอผู้นี้ในไทยรบพม่ากล่าวว่าเป็นชาวไทยใหญ่ชื่อ **สะลา** อันที่จริงสะลาเป็นคำเดียวกับ อาจารย์ ไทยใหญ่ออกเสียง จ เป็น ส ซ ตามพม่า เมื่อเสียงพยางค์ต้นหายไป อาจารย์จึงเหลือเพียง สะลา พม่าออกเสียง **สฺยา** (เขียน ฉรา) ใช้เป็นคำเรียก ครูบาอาจารย์ ถ้าเป็นผู้หญิงก็เรียก **สฺยามะ** เจ้าสะลาในภาษาไทยใหญ่ พ่อแก่และคำที่หมายถึง พระภิกษุที่นับถือเป็น

อาจารย์ หรือพระผู้ใหญ่ จะนินสาละ จึงน่าจะไม่ใช่ชื่อตัวของสมิงทอ แต่เป็นคำร้องเรียกด้วย
การระหมายว่า อาจารย์

แต่ในพงศาวดารพม่ามอญกล่าวถึงสมิงทอผู้นี้ ว่ามีเชื้อชาติเป็น **เขมร** กวย เมื่อได้
ชนครองหงสาวดีจึงเรียก สมิงทอกวย คำ **เขมร** มอญหมายถึงไทย ทั้งไทยเราและไทยใหญ่ แต่
กวย นั้นน่าจะหมายถึงชนชาวเขาพวกหนึ่งแถบเชียงตุงที่เรียก **ข่ากวย** ซึ่งไม่แน่ว่าเป็นพวก
เดียวกับ กวย ที่เป็นชนเชื้อชาติข่าพวกหนึ่งในตระกูลมอญเขมรอยู่ในดินแดนกัมพูชาหรือไม่ ใน
พงศาวดารข้างต้นกล่าวว่า พวกเขมร กวย พุคภาษาไม่เหมือนภาษารามัญ เป็นชาวป่าอยู่
นอกเมืองหงสาวดีและก็มีมากนับเป็นจำนวนพัน ๆ มีอยู่ในประเทศเนระอุปะสะกะเพียง ไม่ทราบว่าเป็น
ชื่อประเทศใดและควรจะมีชื่อธรรมดาคำพื้นบ้านว่าอะไร

คำ **ข่า** ในชื่อ **ข่ากวย** นั้น ก็น่าสังเกต คือถ้าหาก **ข่า** เป็นคำเดียวกับ ข่า (เสียงไทย
ใหญ่บางพวกออกเสียงโทของเราเป็นเสียงโทแต่ตอนท้ายเสียง อย่างที่เขียน ข่า นั้นหาได้เป็นเสียง
โทเต็มเสียงอย่างของเราไม่ หากแต่ไม่มีเครื่องหมายจึงต้องเซไม่โทกำกับไว้เช่นเดียวกับเสียง
ของเรา แต่บางถิ่นออกเสียงโทเป็นเอก ข่าจึงเป็นข่า) คำว่า **ข่า** ก็น่าจะไม่ใช่ชื่อเชื้อชาติโดย
เฉพาะ แต่เป็นคำหมายถึงพวกข่าทาส ทำนองเดียวกับที่เราเรียกพวกส่วย **ข่า** คงแยกออกเป็น
หลายเผ่า ทำนานไทยใหญ่ที่บันทึกเป็นภาษาฟ้าแก่จึงมีเรียกต่าง ๆ ออกไปเป็น **ข่าดำ** **ข่ามู**
ข่าม้อง **ข่าขาง** ตอนที่กล่าวถึงคนเผ่าต่าง ๆ ที่เจ้าเสอชานฟ้าได้มาไว้ในปกครอง

คำม้องในข่าม้อง บางทีจะเป็นพวกเดียวกับ **ม้ง** ที่ว่าเป็นชื่อพวกม้งเรียกตัวเขาเอง
(คำ **ม้ง** ว่าเป็นชื่อที่จีนเรียก จีนมีคำเมี้ยว เมี้ยวซี หมายถึงชนพื้นถิ่นดั้งเดิมป่าเถื่อนในไทวเฉา
และที่อื่น ๆ) ส่วน **ขาง** ในข่าขาง พวกไทยใหญ่หมายถึงพวกกะฉิ่น แต่คนไทยในแคว้น
หมายถึงพวกนาค คำ **ข่าดำ** ถ้าแปลว่าข่าทาสได้เช่นเดียวกับ ข่า และมักใช้คู่กัน ถ้าลองกลับ
เป็น **ดำข่า** และถ้าเสียง น กลายเป็น ด ได้ **นาคา** กับ **ดำข่า** หรือ **ข่าดำ** (ข่าทาส) อาจเป็น
คำเดียวกันก็ได้ (ดำข่าแปลว่า เด็กก็มี ว่ากรอนมาจาก ลูกข่า หรือเล็กข่า ซึ่งก็คือ เด็กชานเอง)
ชาวอาหมเรียกพวกนาคว่าเม้นหรือข่าเม้น (แต่ นาคา (พระยานาค) เรียก ลากา)

คำ **ละ** ที่เป็นชื่อคนเผ่าหนึ่งในรัฐชานอันกล่าวคือกะเหรี่ยงเผ่าหนึ่งนั้น ไม่ทราบ
ว่าจะมีความหมายเนื่องกับ **ล่า** (ข่าทาส) ที่กล่าวข้างต้นหรือไม่ แต่จะหมายอย่างไรก็ตาม
ชาวไทยใหญ่ก็ถือว่าเป็นชนพื้นถิ่นดั้งเดิมของรัฐชาน ดังมีคำกล่าวว่า **สาเง็ดพะ ละเอ็ดเม็ง**

คือ สาง หมายถึงพระผู้สร้างหรือพระพรหมเป็นผู้สร้างฟ้า ส่วน ละ เป็นผู้สร้างเมือง ในตำนานไทยใหญ่มีกล่าวถึงเมืองมั่งเลน ว่าเป็นเมืองของพวกเขาและว่าสนิทสนมกับพวกแสนหวี เมื่อพม่าต้องการจะติดต่อกับพวกเขา มักให้เจ้าฟ้าแสนหวีเป็นผู้ติดต่อ และเมืองไทยอันเป็นราชธานีของแสนหวีในครั้งนั้น จึงได้ชื่อว่าเป็นบ่ออ้อมแม่นม (พ้ออ้อมแม่นม) ของเมืองมั่งเลน

แต่ในหนังสือรัฐธานของเจ้าชายเมืองกล่าวว่าเมืองมั่งเลนเป็นเมืองของพวกเขา **วะ** แต่เป็นวะที่ไม่ค่อยป่าเถื่อนเท่ากับวะ ในแคว้นวะ ซึ่งยังถือว่าการเซ็นสรวงบุชาบรรพบุรุษด้วยหัวคน จะช่วยให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง กล่าวว่า วะ ที่อยู่นอกแคว้นวะก็มี เรียกชื่อต่าง ๆ กันออกไป เป็นพวกเรียงที่อยู่ในรัฐธานภาคกลาง พวกไทหลอย (ไทคอย) แม่น สามเท้า และเซ็นสมในเชียงตุง และเข้าใจว่าเป็นพวกตระกูลมอญเขมรด้วยกับพวกวะ แต่ส่วนชื่อ **ละ** กลับไม่ปรากฏ ถ้าจะมีปรากฏก็กลายเป็นคำเดียวกันไปเป็น ละว้าอย่างที่เราเรียก หรือไม่กี่อาจจะติดอยู่ตามชื่อต่าง ๆ ดังชื่อเมืองที่เจ้าสามโหลงไปเยี่ยมตรวจตรามี ละแวก ละแก้ว ละมอน ละเคิง และที่เกี่ยวกับเราก็คือ **ละปุ่น** (ลำพูน) และยังมี **ละกอน** ซึ่งระบุไว้ชัดในหนังสือจดหมายเหตุปราบเงี้ยว ว่าคือ ลำปาง มาเรียกให้ฟังเป็นคำบาลีสันสกฤตว่า นคร (สมิงละกอนอินก็กลายเป็นนครอินไป) ชื่อเมืองทั้งสองอาจเป็นชื่อภาษาละ หรืออาจจะเป็นชื่อเผ่าของละ ใดอย่างหนึ่ง ซึ่งกำหนดไม่ได้แน่

ห่วยสำหลี่

ชื่อที่ออกจะเป็นปัญหาอีกชื่อหนึ่งก็คือ ชื่อเมือง**เวสาลี** ชื่อนี้บันทึกกันในหมู่พวกไทยใหญ่ในรัฐธานและในอัสสัมว่า คือดินแดนอัสสัมที่เจ้าเสอชานฟ้าโปรดให้เจ้าสามโหลงอนุชากรีธาทัพไปได้ ไทยใหญ่เรียก **เวสาลี** ว่า **ห่วยสำหลี่** แต่ก็เป็นที่ไทยใหญ่ในรัฐธานเท่านั้น จึงจะเรียกชื่อนี้ หากเป็นไทยในอัสสัมจะเรียก เมืองหนุ่น (เมืองหนุ่น) หรือเมืองมะหนุ่น อาหมเรียกเมืองกุน มีสร้อยต่อท้ายว่าสุนคำ คือสวนทอง

แต่ชื่อ **เวสาลี** ที่ปรากฏในประวัติของแคว้นยะไข่หาได้หมายถึงดินแดนอัสสัมไม่ กลับเป็นชื่อราชธานีเก่าของยะไข่ ในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๑ ฉะนั้นจึงน่าจะสงสัยว่าเมืองเวสาลีที่เจ้าเสอชานฟ้าโปรดให้เจ้าสามโหลงยกทัพ ไปตีนั้นเป็นเวสาลีราชธานีเก่าของแคว้นยะไข่ หรือเวสาลีที่

หมยถึงดินแดนอัสสัม ที่ชวนให้คิดเช่นนั้นก็เพราะตามประวัติของยะไซ ยะไซได้เคยถูกพวก
ไทยใหญ่บุกรุกอยู่เสมอเป็นครั้งเป็นคราวโดยเฉพาะในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๐ และเจ้าสามโหลงก็
ได้เคยยกทัพไปตียะไซ ก่อนที่จะตีได้มณีปุระและอัสสัม

ถึงแม้การที่คนไทยไปตีได้ดินแดนเวสาลี จะเป็นเกียรติประวัติอันยิ่งใหญ่ จนถึงได้
มีการตั้งอาณาจักรอาหม ราชวงศ์อาหม ได้มีกษัตริย์อาหมครองสืบต่อกันมากกว่า ๖๐๐ ปี แต่
กษัตริย์ที่ชื่อเวสาลีหาได้มีปรากฏในตำนานอาหมแม้แต่สักแห่งเดียวไม่ ทั้งในตำนานไทยใหญ่
ก็กล่าวถึงเมืองห่วยสาหลเพียงเท่าที่เจ้าสามโหลงไปตีได้เท่านั้น หลังจากนั้นมิได้มีกล่าวถึงเลย
ทางเวสาลีมีเหตุการณ์อย่างไร ยังคงส่งบรรณาการมาถวายเจ้าเสือข่านฟ้าดังที่ตกลงกันไว้หรือไม่
โดยเฉพาะเมื่อเจ้าสามโหลงสิ้นชีวิตไปแล้วเพราะเจ้าเสือข่านฟ้าเกรงอนุชาจะคิดกบฏจึงนำอาหาร
ปนยาพิษมาให้ และเจ้าสามโหลงก็ยอมเสวยอาหารนั้นแต่โดยดี (ตำนานบางฉบับกล่าวว่า
เจ้าสามโหลงหนีไปยังเมืองแซ่ (เมืองจีน) อาจเพียงแค่นาน) และเจ้าสามโหลงได้ทิ้งผู้คนไว้
ปกครองดูแลเมืองเวสาลีบ้างหรือไม่อย่างไร ไม่มีกล่าวไว้เลย

บางทีการที่เจ้าสามโหลงยกทัพไปตีเวสาลี อาจจะเป็นคนละเรื่องคนละตอนกับการ
ที่ชาวไทยอาหมสร้างอาณาจักรอาหมขึ้นในดินแดนอัสสัมปัจจุบัน เพราะในตำนานอาหมกล่าวถึง
แต่เจ้าเสือกาฟ้าตลอดจนเรื่องลูกหลานสืบราชวงศ์ต่อมาถึงเจ้าเสือเดือนฟ้า หรือจันทรกานต์สิงห์
อันเป็นกษัตริย์องค์สุดท้าย ซึ่งชื่อเจ้าเสือกาฟ้าไม่มีปรากฏในตำนานไทยใหญ่เลย ไม่มีผู้ใดรู้จัก
ว่าเจ้าเสือกาฟ้าเป็นลูกเต้าเหล่าใคร เชื้อสายผู้ใด

เรื่องในตำนานอาหมกล่าวว่า เมื่อครั้งขุนลุงขุนโลงมาจากสวรรค์เพื่อมาปกครอง
เมืองใต้ และได้มาถึงเมืองริเมืองรำเป็นแห่งแรก (เรียกคู่กันเช่นนเสมอไม่ทราบว่าเป็น ๒ เมือง
หรือเมืองเดียว) แต่ต่อมาขุนพี่น้องทั้งสองเกิดผิดใจกัน จึงแยกเมืองกันปกครอง ขุนลุงผู้พี่
ครองเมืองเคอเมืองยา ขุนโลงน้องครองเมืองละอตกอย ลูกหลานขุนลุงเริ่มแต่เต้าขุนลลือ (เต้า
คือท้าว) ครองเมืองริเมืองรำ ตลอดจนมาถึงเต้าขุนกัม เต้าขุนกัมได้ข้ามน้ำแก้ว (แม่น้ำอิรวดี)
มายังเมืองเมบางคิบให้เต้าขุนราที่ครองอยู่ไปอยู่ที่เมืองอื่น และลูกหลานขุนกัมได้ครองเมืองมา
สืบมาถึงเจ้าป่าแม่บัวป้ง ส่วนลูกหลานขุนจ่างบัน กลับไปครองเมืองริเมืองรำ และลูกชาย
ขุนจ่างบันชื่อขุนจ่างญอได้ข้ามน้ำแก้วจะมายึดเมืองเมมาจากเจ้าป่าแม่บัวป้งเช่นเดียวกันอีก
เจ้าป่าแม่บัวป้งไม่ประสงค์จะทำศึกด้วย เพราะเป็นพี่น้องใกล้ชิดกัน จึงยกนางหมอกคำแสน

น้องสาวให้ และได้ลูกชายคนหนึ่ง ซึ่งเจ้าไต่ปิ้งผู้เป็นตา อุปการะเลี้ยงดูตลอดมาให้ชื่อว่า **เจ้าเสือกาฟ้า** และด้วยเหตุที่เจ้าป่าแม่ปิ้งไม่มีลูกจึงเชื่อกันว่า เจ้าเสือกาฟ้าจะต้องได้ครองเมืองเมมา แต่การได้กลับกลายเป็นว่า ซายาเจ้าป่าแม่ปิ้งเกิดได้ลูกชายขึ้นมาคนหนึ่งชื่อ **เจ้าเสือขานฟ้า** ซึ่งหาใช้ลูกของเจ้าป่าแม่ปิ้งไม่ เมื่อเจ้าป่าแม่ปิ้งแท้งคอตาย ผู้ที่มีหวังจะได้ครองเมืองเมมา จึงเกิดมีเป็น ๒ คน คือเจ้าเสือกาฟ้า กับเจ้าเสือขานฟ้า

เจ้าเสือกาฟ้าคงไม่ปรารถนาจะให้เกิดการแย่งชิงอำนาจกันขึ้น จึงได้ปลีกตัวไปหาที่อยู่เพื่อตั้งหลักแหล่งใหม่ ได้พาผู้คนออกจากเมืองเมมาไปทางตะวันตก ไปยังเมืองเคอเมืองยาอันเป็นเมืองทางฝ่ายบิศาจก่อน เพื่อเอาจุมแสงดาว (จุมคือตราแผ่นดิน) ไปด้วยและยังนำสิ่งจำเป็นอื่น ๆ ไปอีก อันได้แก่ข้าวฟ่าง ๑ เชือก ม้า ๓๐๐ หม้อทองหุงข้าว ๓,๐๐๐ กล้าว่าหม้อใบหนึ่ง ๆ หุงข้าวพอกันกินได้ ๓ คน ผู้คนของเจ้าเสือกะฟ้าจึงกะวามีราว ๘,๖๐๐ คน

เจ้าเสือกาฟ้าต้องรบพุ่งกับคนพื้นถิ่น ไปตลอดทางกว่าจะถึงเมืองคนสนคำ โดยเฉพาะเมื่อผ่านแดนเนาคาต้องใช้เวลาอันนับเป็นปี ๆ กว่าจะเลือกที่ตั้งได้เหมาะคือตรงแถบคอยเจไหลง เพราะน้ำท่วมไม่ถึง แต่ในบรรดาเมืองหรือตำบลต่าง ๆ ที่เจ้าเสือกาฟ้าปราบได้ก็หาใดมีที่ใดเรียกว่า เวสาลีไม่ การที่เวสาลีได้ของเจ้าสามไหลงจึงน่าจะ ไม่เกี่ยวกับการตั้งอาณาจักรอาหมของเจ้าเสือกาฟ้าแต่อย่างใดเลย (ที่จริงชื่อเสือกาฟ้าถ้าออกเสียงอย่างภาษาอัสสัมควรเป็นเสือกอฟ้าซึ่งจะมีความหมายกว่า)

เสือขานฟ้า

อาณาจักรอาหมในดินแดนอัสสัม ที่เชื่อว่าคือแห่งเดียวกับเวสาลีนั้นเกิดขึ้นด้วยเหตุผลส่วนตัวของเจ้าเสือกาฟ้า ที่ไม่อยากจะอยู่ที่ดินแดนว่างตาเจ้าเสือขานฟ้า จึงได้อพยพผู้คนออกจากเมืองเมมาหาแหล่งที่อยู่ใหม่ ฉะนั้นถ้าเทียบตำนานอาหมกับตำนานไทยใหญ่และฟ้าแก่แล้วจะเห็นว่า กลางกันไปคนละทาง คือตำนานอาหมกล่าวถึงแต่เรื่องราวของเจ้าเสือกาฟ้า ซึ่งบิดาเป็นหลานชนไล่ผู้น้อง ส่วนตำนานไทยใหญ่และฟ้าแก่กล่าวถึงแต่เรื่องราวของลูกหลานเชื้อสายขุนลึง (ไทยใหญ่เรียกขุนลู) ผู้พี่ เพราะปรากฏว่า เมืองไตต่อนาง คือดินแดนไทยใหญ่ภาคกลางไม่มีเจ้า อำมาตย์ผู้ใหญ่จึงปรึกษากันไปขอเชื้อสายขุนลุม้าครอง เริ่มแต่เจ้าไตขานที่มีลูกชาย ๔ คน ได้แยกย้ายกันไปครองเมืองต่าง ๆ เมืองเมมาได้ต่างาลมไปครอง สันเง่างาลมก็หมดคนครองต่อ

ของมาขอเจ้าป่าแม่บัวปิง ลูกเจ้าไต้ปิงหลานขุนกุมไปครอง และเรื่องก่ดำเนินเรื่อยมาจนถึงกำเนิดเจ้าเสือขานฟ้า ดังที่เล่าไว้คราวที่แล้ว

ในการบันทึกตำนานจะเห็นว่าแล้วแต่ผู้บันทึก ตำนานไทยใหญ่กับตำนานอาหมจึงมีลักษณะต่างกันอยู่อย่างหนึ่ง คือตำนานอาหมคงจะบันทึกไว้ดั้งเดิม เรื่องราวจึงบันทึกไว้ตรงไปตรงมา เช่นเมื่อขุนกุมไปเจ้าป่าแม่บัวปิงมาครองเมืองเมมา ก็กล่าวว่า ได้มาครองเพราะมาชิงเมืองจากเจ้าขุนรา (ท้าวขุนรา) แต่ตำนานไทยใหญ่คงจะบันทึกภายหลังจึงได้มีการแก้ไขตกแต่งไม่ให้เกิดโทษเกิดภัยแก่ผู้ใด ในตำนานไทยใหญ่จึงกล่าวว่ามีอำมาตย์ของเมืองไท่ตอนกลางมาขอเชื้อสายขุนลุไปเป็นเจ้าครองเมือง ไม่ได้มีกล่าวถึงเรื่องการแย่งชิงบ้านเมืองเลย

เรื่องกำเนิดเจ้าเสือขานฟ้า ก็ทำนองเดียวกัน ตำนานอาหมกล่าวว่า ชายาเจ้าป่าแม่บัวปิงได้มีสัมพันธ์เชิงชู้สาวกับเจ้าดอกคำแดง (ซึ่งยกขึ้นไปเป็นหลานปู่แสงค้อน (คือพระอินทร์) จนเกิดเจ้าเสือขานฟ้า เจ้าป่าแม่บัวปิงแทงคอตาย ถึงไม่ปรากฏเหตุผล ก็ชวนให้เชื่อว่าเพราะเหตุชญาประพตุนอกใจ ส่วนตำนานฟ้าแก่กล่าวว่าเมื่อเจ้าป่าแม่บัวปิงสิ้นชีวิตเจ้าหมอกคำแดงได้มาครองเมืองเมมา และได้ชายาเจ้าป่าแม่บัวปิงเป็นชายาของตน มีลูกชายคือเจ้าเสือขานฟ้า และเมื่อเจ้าหมอกคำแดงสิ้นชีวิต เจ้าไต้โหลงพี่ชายเจ้าป่าแม่บัวปิงได้มาครองเมืองเมมา ได้ชายาคนเดียวกันนี้อีก มีลูกชายชื่อเจ้าสามโหลง เจ้าสามโหลงกับเจ้าเสือขานฟ้าคนละพ่อกันจึงประหารกันได้ แต่ตำนานไทยใหญ่กล่าวว่า หมอกคำแดง (แดง แแดง แแดง เป็นคำเดียวกัน) เป็นชื่อผู้หญิงคือนางอ้อคำแดงธิดาเจ้าเมืองปิง (กล่าวว่าเมืองปิงคือราชธานีของเมืองกอง) เมื่อเจ้าป่าแม่บัวปิงสิ้นชีวิต ไม่มีผู้สืบต่อ ต้องไปเชิญนางอ้อคำแดงมาครองสืบนางอ้อคำแดงแล้วอำมาตย์จึงไปแสวงหาลูกชายเจ้าป่าแม่บัวปิงที่มารดาถูกขับไปอยู่นอกเมือง เพราะเจ้าป่าแม่บัวปิงหาว่านอกใจและกล่าวว่าสนมเจ้าป่าแม่บัวปิงผู้นั้น ได้ลูกแฝดชาย ๓ คน คนโตชื่อขุนอ้ายจำเมือง ตายตั้งแต่อายุได้ ๒ ขวบคนที่สองชื่อขุนยี่ข้างคำ และคนที่สามชื่อขุนสามโหลง ขุนยี่ข้างคำได้รับเชิญให้ครองเมืองเมมาสืบต่อไป ได้นามใหม่ว่า เจ้าเสือขานฟ้า ส่วนที่กล่าวไว้ในหนังสือรัฐธานของเจ้าฉายเมืองมีว่า เจ้าหมอกคำแดงได้ครองเมืองเมมาสืบต่อจากเจ้าป่าแม่บัวปิง ครองอยู่ถึง ๑๐ ปี มีลูกชาย ๒ คน คือเจ้าเสือขานฟ้ากับเจ้าสามโหลง เป็นอันตำนานไทยใหญ่ทั้งสองสำนวนไม่ได้ระบลงไปแน่ชัดเรื่องชญาเจ้าป่าแม่บัวปิงนอกใจ เหมือน

คงตำนานอาหมกล่าวไว้ การบันทึกเรื่องราวจึงทำให้เรื่องเดียวกัน มีความหนักเบาของเรื่องต่างกันไปเช่นนี้

อนึ่งชื่อเจ้าฟ้าไทยใหญ่ที่มีคำ เสือ นำหน้า (มักมี ฟ้า ตามหลังแต่ไม่เสมอไป) ก็เริ่มต้นที่เจ้าเสือขานฟ้าเอง ดังได้กล่าวแล้วว่าที่เรียกเช่นนั้นเพราะเคยถูกเสือตะบับหลังแล้วไม่เป็นอันตราย ในตำนานไทยใหญ่ชื่อเจ้าฟ้าที่มีคำ เสือ นำหน้ามีไม่มากนัก แต่ในตำนานอาหมกษัตริย์ผู้ครองอาณาจักรอาหมทุกองค์มีคำ เสือ นำหน้าทั้งสิ้น เมื่อสอบถามว่าเหตุใดชาวไทยใหญ่จึงมีอะไรเกี่ยวข้องกับเสือ แม้แต่ตราของเราที่ใช้หน้าเสือ เขาว่าเขาเป็นลูกเสือ เป็นพันธมิตรเพราะตามตำนานเก่าแก่เล่าว่าได้มีเสือมาคาบเจ้านางไทยใหญ่ไปสมสู่ด้วย จนเกิดลูกหลานมาเป็นชาวไทยใหญ่ แต่ถ้าฟังจากชาวไทยในยุคนานจะเห็นได้ว่าเรื่องที่เล่านี้เป็นเพียงนิยายปรัมปรา เรื่องที่จริงน่าจะเป็นเพราะเรื่องการค้าหนูก่อเงิน (เครือเรือน) หรือเงิน (เรือน) อาหมเรียกเงิน ซึ่งคล้ายกับแซหรือสกุลของจีน เขาถือว่าคนเกิดหรืออยู่เมืองเดียวกัน จะมีเชื้อเงินหรือเงินเดียวกัน ตามที่เขากำหนดไว้ดังนี้

เมืองลำไ้เงินผา (เรือนผา) เมืองจันทา ไ้เงินเสือ (เรือนเสือ) เมืองตีไ้เงินเหล่า (เรือนเหล่า ไม่ทราบว่เหล่าหมายความว่าอย่างไรแน่) เมืองวัน เมืองเจ้าฟ้าไ้เงินโต (เรือนโต) เมืองซอนไ้เงินผาง (เรือนผาง) เมืองเค่อไ้เงินแสง (เรือนเพชร) เมืองเมอไ้เงินคำ (เรือนทอง) (เมืองเหล่านี้งมีลักษณะเป็นบ้านเป็นเมืองอยู่ในยุคนาน)

จะเห็นว่าคนไทยเป็นพันธมิตร จึงน่าจะหมายความว่าคนสกุลเสือ ไ้ เรือนเสือ ซึ่งย่อมหมายความว่าคนไทยในรัฐชานและอัสสัม เป็นคนที่มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ในเมืองจันทา (อันเป็นเมืองที่ยังมีอยู่ในยุคนานจนกระทั่งปัจจุบันนี้) แล้วจึงแพร่ขยายเข้ามาในรัฐชานตรงตามที่ตำนานไทยใหญ่กล่าวว่า เมืองไตต่อนางไปมีเจ้า (เมืองไทยภาคกลางยังไม่มีเจ้า) ต้องมาขอลูกหลานขุนลู่แยกย้ายกันไปปกครอง ที่จริงเรื่องราวของชาวไทยใหญ่ที่ได้บากบั่นต่อสู้ฟาดฟัน เพื่อตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองกว่าจะเป็นบึกแผ่นมั่นคง เป็นเรื่องควรได้กล่าวถึงอย่างยิ่ง แต่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับชื่อโดยตรง จึงต้องละไว้ก่อน □